

KARLOVA UNIVERZITA V PRAZE
FILOSOFICKÁ FAKULTA

Katedra středoevropských studií

**Vývoj obchodních vztahů ve vybraných zemích
středoevropského prostoru na příkladu vývoje
česko-polsko-maďarských obchodních
vztahů**

Diplomová práce

Bc. Zuzana Glacnerová

Vedoucí práce: Mgr. Robert Pejša, Ph.D.
Praha, 2015

Čestné prohlášení o autorství práce

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Vývoj obchodních vztahů ve vybraných zemích středoevropského prostoru na příkladu vývoje česko-polsko-maďarských obchodních vztahů* vypracovala samostatně za použití uvedených pramenů, literatury a dalších zdrojů.

V Praze dne 16. 7. 2015

.....

Bc. Zuzana Glacnerová

Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala Mgr. Robertovi Pejšovi Ph.D. nejen za výběr tématu, ale rovněž za podnětné připomínky k celé koncepci i dílčím kapitolám této práce. Současně mu děkuji za jeho přednášky, díky kterým jsem v průběhu pětiletého studia nabyla mnoho cenných a nesmazatelných impulsů pro další studium nejen maďarské tematiky, což bezesporu ovlivnilo i kvalitu této práce.

Poděkování patří rovněž Ing. Pavlovi Žondrovi za jeho trpělivost a ochotu při konzultaci ekonomicky laděných otázek.

Seznam zkratk

CEFTA: Středoevropská zóna volného obchodu

ČNB: Česká národní banka

ČR: Česká republika

ES: Evropské společenství

EU: Evropská unie

HDP: Hrubý domácí produkt

MMF: Mezinárodní měnový fond

MNB: Maďarská národní banka

MVF: Mezinárodní visegrádský fond

NATO: Severoatlantická aliance

NBP: Polská národní banka

OECD: Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

RVHP: Rada vzájemné hospodářské pomoci

SE: střední Evropa

V4: Visegrádská čtyřka

Seznam obrázků, grafů a tabulek

Obrázek 1. Mapa států RVHP (1986).....	13
Obrázek 2. Aliance čtyř států střední Evropy – Česka, Maďarska, Polska a Slovensko, takzvaná Visegrádská čtyřka (V4).....	23
Graf 1. Nezaměstnanost vybraných zemí v %.....	73
Graf 2. HDP na obyvatele ve vybraných zemích v €.....	82
Graf 3. Míra inflace ve vybraných zemích v %.....	87
Graf 4. Vývoj kurzu jednotlivých měn vůči euru v letech 2006 – 2013.....	93
Graf 5. Denní ceny jednotlivých burzovních indexů (2006-2013).....	96
Tabulka 1. Nezaměstnanost vybraných zemí v %.....	73
Tabulka 2. HDP na obyvatele ve vybraných zemích v €.....	81
Tabulka 3. Míra inflace ve vybraných zemích v %.....	86
Tabulka 4. Daňové ukazatele v jednotlivých zemích v %.....	91
Tabulka 5. Dluhové zatížení jednotlivých zemí.....	92
Tabulka 6. Roční výnos a riziko jednotlivých burzovních indexů.....	97
Tabulka 7. Přehled jednotlivých odvětví a zástupců v dané zemi.....	102
Tabulka 8. Přehled jednotlivých výnosů dle odvětví.....	102
Tabulka 9. Přehled jednotlivých hodnot rizika dle odvětví.....	103
Tabulka 10. Žebříček oborů dle výnosnosti.....	104

Obsah

1. Úvod	8
1.1. Téma a cíle diplomové práce	8
1.2. Primární prameny a sekundární literatura	10
1.3. Struktura diplomové práce a výzkumné otázky	10
2. Integrovaní uskupení v rámci středoevropského prostoru.....	12
2.1. Rada vzájemné hospodářské pomoci	13
2.1.1. Polsko v RVHP.....	15
2.1.2. Maďarsko v RVHP	18
2.1.3. Československo v RVHP	20
2.2. Visegrádská skupina.....	23
3. Historický vývoj bilaterální kooperace ve vybraných zemích střední Evropy	32
3.1. Charakteristika současného polského tisku.....	33
3.2. Polsko-maďarské vztahy	34
3.3. Polsko-české vztahy	43
3.4. Maďarsko-české vztahy	51
3.5. Shrnutí	58
4. Charakteristika socioekonomických a finančních ukazatelů	59
4.1. Charakteristika socioekonomické analýzy	59
NEZAMĚSTNANOST	59
HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT	61
INFLACE.....	62
DAŇOVÉ ZATÍŽENÍ	63
VEŘEJNÝ DLUH.....	65
MĚNOVÝ SEKTOR A CENTRÁLNÍ BANKA.....	66
4.2. Charakteristika akcí a burzovních indexů	68
AKCIE	68
BURZOVNÍ INDEXY	69
4.3. Kvantifikace výnosu a rizika ve financích	71
5. Komparace jednotlivých ekonomik a stanovení nejrentabilnějšího odvětví.	72
5.1. Výsledky socioekonomické analýzy	72
NEZAMĚSTNANOST	73
HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT	81

INFLACE.....	86
DAŇOVÉ ZATÍŽENÍ	91
VEŘEJNÝ DLUH.....	92
MĚNOVÝ SEKTOR A CENTRÁLNÍ BANKA.....	93
5.2. Analýza burzovních indexů.....	95
5.3. Analýza nejrentabilnějšího odvětví.....	99
5.4. Shrnutí.....	105
6. Závěr	107
Seznam pramenů a sekundární literatury	111

1. Úvod

1.1. Téma a cíle diplomové práce

„Číslo jedenáct je číslo pozoruhodné. Je o jednotku větší než desítka vzbuzující představu celistvosti a o jednotku menší než představu dokonalosti vzbuzující dvanáctka. Jedenáctka tedy funguje jako nevyhnutelný a potřebný přechod z fáze zdánlivé celistvosti k fázi zdánlivé dokonalosti.“¹ Jedenáctka je ze soudobé perspektivy příznačná právě pro vybrané státy středoevropského prostoru, které celistvě a s kapkou dokonalosti kooperují ve dvou klíčových evropských integračních uskupeních. V roce 2011 oslavily Polsko, Maďarsko i Česká republika dvacet let vzájemné spolupráce v rámci Visegrádské skupiny a v tomto roce jsme rovněž mohli glorifikovat jedenáctileté působení v Evropské unii. Cesta za těmito uskupeními však nebyla jednoduchá. Po skončení druhé světové války, nejhrůznějšího konfliktu v dějinách lidstva, se státy ocitly v područí Sovětského svazu, který trend jejich vývoje určoval bezmála 40 let. Fungování v tomto uskupení přineslo řadu tíživých momentů, které negativně ovlivnily bilaterální vztahy na řadu dalších let. Ke klíčovým historickým momentům patřily roky 1956 či 1968. Z hlediska ekonomického a hospodářského mělo působení výše uvedených zemí v Radě vzájemné hospodářské pomoci dalekosáhlé následky, které, byť už s minimální rezonancí, pociťujeme dodnes.

Po čtyřech dekadách se země středovýchodní Evropy přece jen vymanily z období neefektivity, zaostávání, stagnace, potlačování lidské svobody a práv a vydaly se na cestu demokratizace a obnovy tržních principů v ekonomice. Na prahu nové epochy se Polsko, Maďarsko i tehdejší Československo rozhodly spolupracovat ve společné platformě, kterou se později stala výše uvedená Visegrádská skupina. Jejich cílem bylo též plné začlenění se do evropských a západních struktur, do kterých se po postupném vývoji a proměně úspěšně včlenily.

Kooperace vybraných středoevropských států však neprobíhala výhradně na bázi společné, ale i té bilaterální. Polsko-maďarský fenomén o dvou bratrech v šavli i ve sklenici rezonuje prakticky tisíc let. Se stejným časovým vymezením se sekáváme i v oblasti polsko-českých a maďarsko-českých vztahů, a ačkoliv žádné z uvedených vztahů nebyly vždy harmonické a byly provázeny občasnými konflikty či projevy nepřátelství, ze kterých pak

¹ Symbol jedenáctky nejen v astrologii. *Rezonance*. [online]. 7. 11. 2011 [cit. 2015-07-01]. Dostupné z: <http://www.rezonance.cz/wp/astrologie-numerologie-jedenact/>

následně pramenily stereotypy či předsudky, najdeme též řadu momentů, které jsou charakteristické souzněním, solidaritou i pomocí.

Z výše uvedeného nastínění vyplývá, že tématem předkládané diplomové práce bude zkoumání polsko-maďarsko-českých vztahů, jak z pohledu historického, tak i ekonomického. Samostatnou kapitolu pak tvoří Rada vzájemné hospodářské pomoci a vývoj Visegrádského uskupení.

Neméně důležitou roli ve vývoji všech zemí hrála ekonomika. Během posledních 25 let jsme byli svědky transformace z centrálně řízených ekonomik na ekonomiky tržní. Vzhledem k tomu, že se jednalo o bezprecedentní událost v dějinách nejen hospodářských, ale i těch politických, bude tomuto tématu věnován dílčí úsek druhé části práce. Transformační proces nebyl ničím jednoduchým či krátkodobým, autorka práce se proto zaměří jak na rozdíly v tomto procesu, tak i na konkrétní výsledky.

Poněvadž ekonomika je úzce spjatá se ziskovostí, jedním z cílů předkládané práce bude stanovení nejrentabilnějšího odvětví vybraných zemí středoevropského prostoru. K tomu účelu budou podrobně zkoumány socioekonomické faktory, jako je například nezaměstnanost či HDP. Pro tuto analýzu jsme zvolili omezené časové období, v rozmezí let 2006-2013, kde kromě jiného sledujeme i hospodářskou krizi, která námi předkládané země význačným způsobem postihla.

Klíčové momenty historických a ekonomických momentů budeme sledovat rovněž prostřednictvím vybrané skupiny médií. V tomto ohledu se nebudeme řídit novinářským heslem *Good news is no news* a za pomoci tematicky vybraných článků se pokusíme zjistit, jaký vztah chovají vybraná polská média k Maďarsku a České republice.

Cílem práce je poukázat na funkčnost či nefunkčnost bilaterálních vztahů mezi Polskem, Maďarskem a Českou republikou zejména s ohledem na vzájemnou obchodní spolupráci. Neméně důležitou výzkumnou otázkou je stanovení nejrentabilnější odvětví ve vybraných zemích středoevropského prostoru.

1.2. Primární prameny a sekundární literatura

Diplomová práce čerpá z důvodu své rozmanitosti z poměrně široké škály primárních i sekundárních zdrojů. Ty jsou psány jak v českém, tak i polském, maďarském a anglickém jazyce. Jsou to právě primární prameny, na které se autorka práce spoléhá zejména v druhé části práce. Jedná se především o tiskové zprávy a analýzy, které zajišťují oficiální internetové stránky například ČNB, Eurostatu či ministerstev, pro stanovení nejrentabilnějšího odvětví se pak jedná o stránky the Wall Street Journal.

Za všechny sekundární zdroje jmenujme například knihu *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989* od Jiřího Vykoukala, Jiřího Tejmana a Miroslava Litery, nebo knihu *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004*, jejímž autorem je Libor Lukášek. Ke zkoumání maďarsko-polské obchodní spolupráce přispěla práce *Magyar-Lengyel gazdasági, kereskedelmi kapcsolatok fejlődése, különös tekintettel a borkereskedelemre*, v oblasti teorie ekonomie využila autorka knihu *Makroekonomie* Jana Fraita.

1.3. Struktura diplomové práce a výzkumné otázky

Strukturu diplomové práce tvoří šest základních kapitol, které jsou dále rozčleněny na podkapitoly. V úvodní části jsou čtenáři seznámeni se zkoumanou problematikou, na kterou navazuje oddíl týkající se primárních pramenů a sekundární literatury.

Druhá kapitola je věnována integračním uskupením v rámci středoevropského prostoru s detailnějším zaměřením na RVHP a Visegrádskou platformu. Ačkoliv měla RVHP společné rysy a cíle, vývoj v jednotlivých zemích se odlišoval. K přiblížení těchto rozdílů slouží samostatné kapitoly *Polsko v RVHP*, *Maďarsko v RVHP* a *Československo v RVHP*. Všechny kapitoly jsou zakončeny demokratickými volbami, které předznamenaly novou epochu, se kterou je pak bezpochyby spjata právě Visegrádská trojka, posléze čtyřka. V kapitole jí věnované budeme sledovat vývojové etapy, od těch úspěšných, přes ty stagnující k těm opětovně zdařilejším.

Ve třetí kapitole se nejprve seznámíme s vybraným polským tiskem a jeho stručnou charakteristikou, na kterou následně navazuje historický popis jednotlivých bilaterálních vztahů - polsko-maďarských, polsko-českých a maďarsko-českých. Druhá část je pak zaměřena na obchodní výměnu mezi zeměmi, přičemž důraz je kladen na stěžejní historické momenty 20. a 21. století.

Čtvrtá kapitola nám otevírá ekonomickou problematiku, která je nejprve nastíněna v teoretické rovině, a vysvětleny jsou rovněž postupy, kterými se autorka řídila při výpočtu nejrentabilnějšího odvětví.

Z teoreticky laděných kapitol se prostřednictvím kapitoly páté přesouváme k praktickému využití dříve představených tématik. Na pozadí socioekonomické analýzy je charakterizována nezaměstnanost, hrubý domácí produkt, inflace, daňové zatížení, veřejný dluh, měnový sektor a centrální banka.

Ekonomičtějšího rázu jsou pak podkapitoly věnované burzovním indexům a analýze rentabilnosti odvětví. K bližšímu poznání tohoto tématu slouží i příložené CD se všemi výpočty, se kterými se čtenář může v průběhu práce setkat.

Závěr diplomové práce je věnován shrnutí získaných poznatků z předešlých interpretací. Díky sumarizaci nacházíme na tomto místě prostor pro interpretaci otázek nastíněných v úvodních kapitolách práce.

2. Integrační uskupení v rámci středoevropského prostoru

Země střední Evropy² již od dob vrcholného gotického středověku fungovaly ve větší či menší míře na bázi vzájemné kooperace. Ta byla v dávných dobách výsledkem konstituujících se vládnoucích rodů, neméně důležitou roli hrála rovněž geografická blízkost. Později byla tato spolupráce živena vnímanou sounáležitostí, jež vycházela z klíčových historických milníků, ale i obdobného socioekonomického postavení zemí střední Evropy.

Okolo roku 1500 se na území mezi Baltským, Černým a Jaderským mořem rozkládalo druhé největší panství soudobé Evropy. V roce 1490 český král Vladislav II. Jagellonský vytvořil první po staletí fungující personální unii svatováclavské a svatoštěpánské koruny, na kterou záhy navázali jeho potomci, když zasedli na trůnu ve Vilniusu, Krakově, Praze a Budíně. Byli to tak právě Jagellonci, kteří poprvé spojili osudy budoucího Polska, Maďarska a České republiky.³ Ačkoliv vnímání tohoto rodu se v jednotlivých zemích různí, je nezpochybnitelné, že doba jagellonská vytvořila v evropských dějinách fascinující období plné kulturního i ekonomického rozvoje a epocha jejich panování je tak právem nazývána jako zlatý věk.

Po několik staletí převládaly spíše vzájemné bilaterální vztahy, například v rámci rakousko-uherské monarchie. Dvě zásadní uskupení přinesla až novodobá historie 20. století. Ačkoliv měly státy střední Evropy po roce 1945 odlišnou výchozí pozici pro své budoucí fungování, sevření Sovětského svazu na více než čtyři dekády zmařilo jakékoliv státní plány. I přes nevoli režimu předkládané státy spolupracovaly v rámci středoevropského disentu, z jehož řad se později vyprofilovala i řada vysoce postavených politiků, kteří po pádu železné opony začali bezodkladně pracovat na budování demokratického režimu. Nelehké startovací podmínky vedly státy SE k vytvoření další společné platformy, která pod názvem Visegrádská čtyřka funguje dodnes.

Vzhledem k tomu, že Rada vzájemné hospodářské pomoci i Visegrádská čtyřka se nesmazatelným perem vryly do dějin každé ze zemí středoevropského prostoru, autorka považuje za nezbytné se těmito dvěma platformám věnovat detailněji v následujících

² Autorka pro účely předkládané práce ohraničila území střední Evropy jako oblast Polska, Maďarska, České republiky a Slovenské republiky, ačkoliv si je vědoma kontroverznosti této definice.

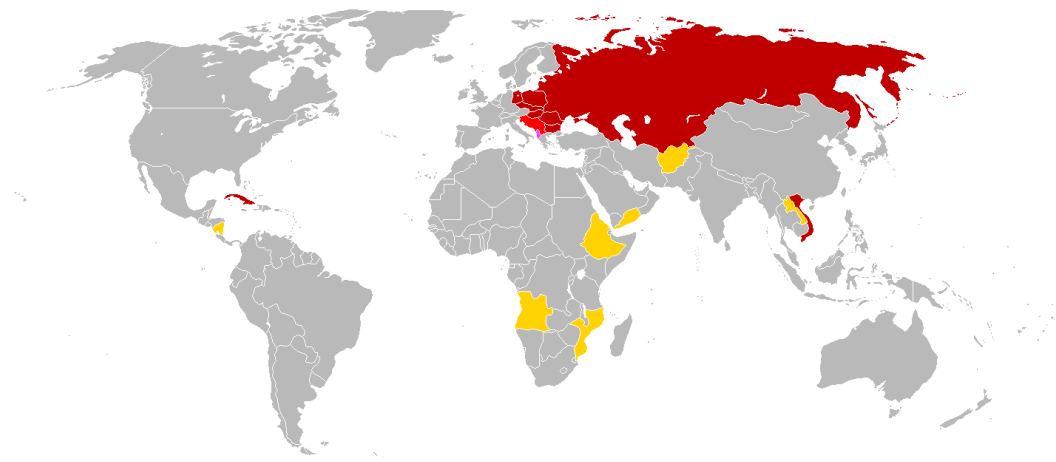
Mnozí z vědců i laiků totiž hovoří o *nekonečnosti* střední Evropy a o její vymezenosti či neexistenci se vedou dlouholeté spory. Charakteristika těchto sporů ani jasná ohraničenost střední Evropy však nebude náplní této práce.

³ Jagellonci samozřejmě ovlivnili rovněž Slovensko, tomu se však autorka předkládané práce bude věnovat pouze marginálně, neboť hlavní tematickou linií je komparování Polska-Maďarska- České republiky.

kapitolách.

2.1. Rada vzájemné hospodářské pomoci

Obrázek 1. Mapa států RVHP (1986) – rudě červenou jsou vyznačeny členské státy, světle červenou přidružený člen a žlutě pozorovatelské státy

Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rada_vz%C3%A1jemn%C3%A9_hospod%C3%A1%C5%99sk%C3%A9_pomoci

Po skončení druhé světové války bylo nezbytné obnovit území poničené válkou. Vítězné mocnosti, které si svůj vliv nárokovaly dle demarkační linie, tak utvořily vlastní ekonomické nástroje, kterými se o tuto obnovu pokoušely. Jelikož země východního bloku nesměly participovat na Marshallově plánu, Sovětský svaz vytvořil svou alternativu hospodářské obnovy – Radu vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). Jak již z dnešní historiografie víme, nejednalo se o pouhou hospodářskou pomoc, nýbrž faktické ovládnutí zemí střední a jihovýchodní Evropy na bezmála 40 let.

Zakládajícími členy RVHP byl Sovětský svaz, Polsko, Maďarsko, Československo, Rumunsko a Bulharsko. RVHP vznikla v Moskvě v první polovině ledna roku 1949, přičemž právě Moskva se stala jejím trvalým sídlem.⁴

Sovětský svaz začal již během války uzavírat spojenecké bilaterální smlouvy s tzv. lidovými demokraciemi, které můžeme charakterizovat jako „*nepříliš přesně definovaný přechodný systém usilující o spojení tradice parlamentní demokracie (s jistými omezeními) s programem*

⁴ Totalita. Rada vzájemné hospodářské pomoci RVHP. Totalita. [online]. © 1999 - 2015 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/rvhp.php>.

zestátnění klíčového průmyslu, bank a velkostatků“.⁵ Jádrem všech těchto smluv „byla klauzule o vzájemné vojenské pomoci v případě útoku Německa.“⁶ Tyto bilaterální smlouvy vyvolávaly dojem rovnocenného partnerství, sovětská politika pak velmi často navazovala na tradiční hesla týkající se slovanského bratrství. První z bilaterálních smluv byla uzavřena mezi Československem a SSSR v roce 1943 a její význam byl v té době nevídaný, neboť šlo o první smlouvu mezi velmocí a malou středoevropskou zemí, kde byly smluvně garantovány hranice i systém v nich vytvořený. V roce 1945 byla signována smlouva SSSR s Polskem a o dva roky později s Maďarskem. Právě podpis smlouvy mezi Polskem a SSSR neprobíhal zcela hladce, důvodem byla existence dvou vlád - domácí a emigrační. Smlouvu nakonec podepsali zástupci první prozatímní vlády Bolesław Bierut a Edward Osóbka-Morawski, přičemž smlouva garantovala Polsku západní hranici, čímž se teritoriálně posunulo na západ. Přetrvávající problémy týkající se Těšínska ovlivnily návaznou bilaterální smlouvu mezi Polskem a Československem, jež byla definitivně podepsána ve Varšavě v roce 1947. O dva roky později pak Československo podepsalo vzájemnou smlouvu s Maďarskem. Zatímco primárním cílem středoevropských států byla ochrana proti Německu, faktickým výsledkem výše signovaných smluv bylo ne zcela vědomé připoutání se k zemím Sovětského svazu, který nejen střední, ale také jihovýchodní Evropu později zcela ovládl.⁷

Dříve než v poslední fázi výstavby sovětského bloku došlo k ekonomickému spojení států východního bloku, bylo nezbytné vytvořit jednotné ideologicko-politické základy. Na poradě v Szklarské Porębě došlo v září 1947 k založení Informačního byra komunistických stran, tzv. Informbyra⁸, kde zároveň jeden z delegátů, Andrej Ždanov, zformuloval základní klišé o rozdělení světa na dva nepřátelské tábory, čímž prakticky do 80. let určil propagandu a ideologii celého východního bloku.⁹ 14. 5. 1955 podepsala Albánie, Bulharsko, Československo, Maďarsko, NDR, Polsko, Rumunsko a SSSR smlouvu o přátelství, tzv. Varšavskou smlouvu, jako reakci na vstup Spolkové republiky Německa do NATO.

Po vydefinování politické ideologie přišlo na řadu sjednocování na poli hospodářském a ekonomickém. RVHP se na počátku své existence soustředila na zahraniční obchod, v rámci kterého dominoval právě SSSR, který byl soběstačnější než zbylé socialistické země.

⁵ MOULIS, Vladislav, VALENTA, Jaroslav a VYKOUKAL, Jiří. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Vyd. 1. Ostrava: Amosium servis, 1991. 372 s. ISBN 80-85498-01-4. str. 15

⁶ *Ibidem*, str. 31

⁷ *Ibidem*, 31-33

⁸ Nebo také Kominforma, která měla zdůraznit původní souvislost s Kominternou rozpuštěnou v roce 1943.

⁹ VYKOUKAL, Jiří, TEJCHMAN, Miroslav a LITERA, Bohuslav. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6. str. 65

Specifická výroba ve všech zemích východního bloku byla nastolena již v samotných počátcích vzniku organizace. Polsko se tak zcela nelogicky stalo producentem železničních souprav a vyrábělo námořní lodě, maďarská výroba se soustředila na elektrické přístroje, diesellové lokomotivy a univerzální lodě, Československo pak dále exportovalo obráběcí stroje a zařízení směřující do průmyslových podniků. Paradoxní nastolení výroby pozorujeme u všech zemí východního bloku.

V 70. letech byl přijat *Komplexní program dalšího prohlubování a zdokonalování spolupráce a rozvoje socialistické integrace členských států RVHP*, na základě kterého začaly státy plnit tzv. pětileté hospodářské plány. Signifikantním znakem se pro všechny předkládané země stala kolektivizace zemědělství, násilná industrializace a nadvláda státního sektoru. Samotný rozvoj daných odvětví pak probíhal v každé zemi individuálně. Zatímco Československá republika se z dob první republiky pyšnila rozvinutou industriální strukturou, Polsko ani Maďarsko nemělo s tímto sektorem dostatečné zkušenosti, neboť obě země byly orientovány spíše agrárně. Na druhou stranu Polsko i Maďarsko si udržely soukromý sektor, který státu na rozdíl od socialistického hospodářství přinášel nemalé zisky. Československo bylo jako jediné ze zemí střední Evropy takřka 100% zestátněné.

2.1.1. Polsko v RVHP

Konec 2. světové války s sebou přinesl kromě jiného i radikalizaci společnosti, která vycházela z předválečné kritiky sanačního režimu. S ní byl spjatý i politický posun k liberálně demokratickým a levicovým silám. Ačkoliv byla polská společnost levicová, v žádném případě nelze tvrdit, že by byla orientovaná prosovětsky. Antirusismus, antisovětsismus, Katyně či zákeřný zářijový začátek 2. světové války vytvořil v Polácích dostatečně velké antipatie, z čehož vyplývala i specifická sovětská pozice směřovaná k Polsku. V dubnu roku 1943 Sovětský svaz přerušil diplomatické styky s polskou exilovou vládou a sovětskému trendu tak již de facto nic nebránilo. Ve výčtu klíčových dat nelze opomenout rok 1942, kdy došlo k ustavení Polské dělnické strany, která se však distancovala od předválečné Komunistické strany Polska.

V průběhu komunistické epochy Polsko procházelo třemi érami hospodářského vývoje. Do 70. let hovoříme o standardní socialistické strategii podporující hospodářský růst, samotná léta 70. pak měla být charakteristická rostoucím importem ze Západu. 80. léta jsou

typická neutuchajícími krizemi, které komplikovaly pokusy o reformy.¹⁰

40. a 50. léta byla ve znamení industrializace a redukce soukromého i družstevního sektoru, řemesel, služeb a obchodu. Na údajný fungující černý trh reagovala vlna represí, která zásadním způsobem ochromila vnitřní trh Polska, neboť více než 20 000 lidí bylo intervenováno do pracovních táborů. Negativně byl postižen i zemědělský sektor, který se ocitl bez výraznějších dotací a zároveň musel splňovat sovětské požadavky plynoucí z probíhající kolektivizace.¹¹

Nespokojenost polských obyvatel z výše popsaných důvodů na sebe nenechala dlouho čekat, velké protesty se konaly již 28. června 1956 v Poznani, hospodářské problémy se však záhy přetransformovaly do roviny politické. Vláda označila tyto události za imperialistické spiknutí a řádění chuligánů, které potlačilo na 10 000 vojáků, včetně tanků či jednotek bezpečnosti. Výsledkem projevu nespokojenosti bylo 78 mrtvých a několik set raněných.¹²

Tyto události pak nezůstaly bez odezvy na poli politickém, neboť v říjnu roku 1956 byl v Polsku stalinismus nahrazen koncepcí *polské cesty k socialismu* skrze nového vůdce. Tím se stal Władysław Gomułka. Ačkoliv zemi v jistém slova smyslu stabilizoval, sovětská mánie předehtat Západ se dotkla i Polska, kde byl zahájen projekt urychlené industrializace, který prakticky kopíroval 50. léta. Návrat k minulým metodám pozorujeme i v oblasti zemědělství, kde sice došlo k ukončení kolektivizace, stát však zvýšil odvody ze soukromého zemědělství a zároveň zásadní mírou snížil dotace.¹³

Polsko, obdobně jako další země východního bloku, byly ve svém dalším fungování podrobeny následujícímu scénáři: srovnání platů a cen - zvýšení produktivity práce - odbyt zboží dané země. Nejenže se tento scénář jevil jako krajně neefektivní, v Polsku byl navíc negativně podpořen razantním zvýšením cen, které v roce 1970 vyvolalo další vlnu nepokojů. Řešením krize byla již známá varianta užívaná napříč zeměmi východního bloku, tedy zvolení nového generálního tajemníka. Tím se v prosinci roku 1970 stal Edward Gierek, který dva roky po svém zvolení představil obyvatelům svou *vizi druhého Polska*. Ačkoliv jeho vláda měla být vymezená vůči Gomułkově éře, i on sociálními jistotami kamufloval nadále trvající hospodářskou recesi, která se naplno projevila v roce 1976, kdy vláda musela opětovně upravit ceny. Čtyři roky klidného období tak rázem vystřídala krutá realita. Nevyvážený hospodářský plán, ve kterém byl preferován těžký průmysl, nebylo možné ukončit z důvodu

¹⁰ MOULIS, Vladislav, VALENTA, Jaroslav a VYKOUKAL, Jiří. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Vyd. 1. Ostrava: Amosium servis, 1991. 372 s. ISBN 80-85498-01-4. str. 44-47

¹¹ Ibidem, str. 42-44

¹² VYKOUKAL, Jiří, TEJCHMAN, Miroslav a LITERA, Bohuslav. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6. str. 393-394

¹³ Ibidem, str. 397-398.

hrozící nezaměstnanosti, dalším spouštěcím mechanismem hospodářské recese byla ropná krize z roku 1963, jež zasáhla celý svět. Finance původně určené pro inovace byly v konečné fázi využívány ke krytí mezi cenami a příjmy, čímž se Polsko zároveň dostalo do dluhové spirály způsobené mj. jiné i nevhodnými smluvními úvěry.¹⁴

Politická stabilita či spíše nestabilita byla opětovně prověřena na počátku 80. let, kdy došlo k dalšímu navýšení cen. Dělnická nespokojenost sílila v řadě polských loděnic, hlavní pozici tentokrát získal Gdaňsk, kde se 17. srpna 1980 ustavil Mezinárodní stávkový výbor (MKS) jako koordinátor stávkové vlny. Výsledkem stávek tentokrát nebylo krvavé potlačení, nýbrž dohody uzavřené ve Štětíně a o den později v Gdaňsku. Strana se tak zavázala uznat právo na stávku a založení nezávislých odborů. Tak byly založeny Nezávislé samosprávné odbory - Solidarita (*Niezależne Samorządne Związki Zawodowe –Solidarność.*) vedené v čele s Lechem Wałęsou.¹⁵

I v 80. letech pokračovala hospodářská recese, poklesla průmyslová produkce i zemědělská výroba, což vedlo k nedostatku potravin i průmyslového zboží, na které byl zaveden lístkový systém. Příkladové lístky fungovaly i za vlády Jaruzelského, situace však nabyla na takové vážnosti, že 30. července 1981 proběhl hladový pochod matek s dětmi. Závislá výměna zboží mezi podniky, pokles výroby i růst životních nákladů způsobil inflační převis. Na výše uvedené v roce 1983 vláda reagovala tříletým hospodářským plánem, který měl oživit upadající ekonomiku. Druhá polovina 80. let s sebou přinesla ideu *glasnosti a perestrojky*. Demokratizace společnosti díky této přestavbě i sílící moc Solidarity předznamenaly setkání u kulatého stolu, které proběhlo od 6. 2. - 5. 4. 1989. V rámci tohoto setkání došlo ke schválení několika Stanovisek¹⁶, které předdefinovaly konec socialistické éry v Polsku. První svobodné volby se konaly v červnu roku 1989 a jednoznačně zvítězilo hnutí Solidarita. Po prvotních peripetiích jmenoval Wojciech Jaruzelski premiérem Tadeusze Mazowieckého.

¹⁴ GOLA, Monika. Transformacja Gospodarcza w Polsce i Czechach w latach 1989-1998 w perspektywie członkostwa w Unii Europejskiej. In: *Exporter* [online]. [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.exporter.pl/zarzadzanie/ue/1przed89.html>.

¹⁵ VYKOUKAL, Jiří, TEJCHMAN, Miroslav a LITERA, Bohuslav. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6. str. 558-560

¹⁶ Stanoviska k politickým reformám, Stanoviska ke společenské a hospodářské politice a k systémovým reformám a Stanoviska k odborářskému pluralismu.

2.1.2. Maďarsko v RVHP

Maďarsko stálo během nejkrvavějšího válečného konfliktu v dějinách lidstva na straně Osy. Vzhledem k tomu, že také maďarské území bylo osvobozeno sovětskou armádou, původní dohoda mezi Churchillem a Stalinem o rozdělení území 50:50 se ukázala jako neaktuální a Maďarsko se stalo rovněž součástí východního bloku. Komunistická strana pracovala nejprve v rámci Maďarské národní fronty nezávislosti. Počáteční důraz maďarských komunistů byl kladen demokratizačně, což bylo ve srovnání s ostatními zeměmi analogické. Jelikož v prvních poválečných volbách skončila komunistická strana až na 4. místě s pouhými 17 % hlasů, musela o své místo tvrdě bojovat. Komunisté tak v roce 1946 spolu s ostatními prokomunisticky smýšlejícími politiky ze stran sociálních demokratů, části odborářů a Národní selskou stranou vytvořili Levicový blok, jehož program obsahoval typické socialistické požadavky (znárodnění, pozemková reforma). Zhoršená hospodářská situace, stagnace výroby, nefungující vnitřní obchod a s ním i vzrůstající černý trh vedly k zavedení tzv. *maďarské cesty k socialismu* a z voleb v roce 1947 již komunisté vyšli jako nejsilnější politická strana. V březnu 48. roku začal fungovat první tříletý hospodářský program a došlo také k zestátnění podniků nad 100 zaměstnanců. Parlamentní demokracie tak byla fakticky zlikvidována a i v Maďarsku začal naplno fungovat socialistický model jedné vládnoucí politické strany.¹⁷

Polovina 50. let se vyznačovala násilnou industrializací, jejímž cílem bylo navýšení průmyslové výroby o 380 %.¹⁸ Maďarsko, podobně jako Polsko, bylo zemí přirozeně zaměřenou na zemědělství, avšak i zde měl hrát primární roli zbrojní průmysl. Tradičně agrární země byla značně nespokojená s násilnou kolektivizací, v rámci které byla půda odebrána rolníkům. Konflikty vyvrcholily změnou premiéra, Mátyáš Rákosi byl nahrazen Imre Nagyem, který nastolil politiku *nového kurzu*. Právě tento program se pokoušel odstranit škody způsobené jak kolektivizací, tak i vyvstalé nepoměry v průmyslu. To se samozřejmě nelíbilo nejen sesazenému Rákosimu, přezdívanému malý Stalin, ale také moskevské straně. Nagyovské reformy uvedly společnost do pohybu, na což záhy reagoval XX. sjezd KSSS, kde byl Nagy odsouzen. Rok 1956 bychom mohli charakterizovat na základě tzv. varšavského expresu. Maďarské události dle obdobného scénáře kopírovaly události popsané ve výše uvedené kapitole. Nově dosazeným generálním tajemníkem, který

¹⁷ MOULIS, Vladislav, VALENTA, Jaroslav a VYKOUKAL, Jiří. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Vyd. 1. Ostrava: Amosium servis, 1991. 372 s. ISBN 80-85498-01-4. str. 54-58.

¹⁸ V prvním pětiletém plánu bylo cílem navýšení průmyslové produkce o 204 %, již v roce 1950 byl však plán navýšen na 380 %.

měl vyvstálé poměry stabilizovat, se stal János Kádár, který byl s maďarskou komunistickou érou spjatý až do jejího konce.

Nagyem započaté hospodářské reformy byly na počátku 70. let ukončeny a stát se navrátil k původní podobě hospodářství. To se projevilo zejména obnovením centralizace, kdy na pět desítek největších maďarských podniků přešlo pod přímé řízení státu. Polovina 70. let byla příznačná slučováním malých a středních firem, které jen potvrdily konec dřívější decentralizace podniků. Ropná krize se s jistým zpožděním projevila také v Maďarsku. To se stalo závislé na dovozu surovin, čímž se země dostala do dluhové spirály, a započalo tak zároveň období pasivní platební bilance.¹⁹

V roce 1980 zahraniční dluh Maďarska dosahoval částky 11,5 mld. dolarů. Rozpory mezi efektivitou a skutečným výkonem ekonomiky byly natolik markantní, že země započala s nutnými ekonomickými korekturami. Prioritou se stalo udržení životní úrovně a vnější finanční rovnováhy. Změny proběhly i v oblasti bankovníctví a finančnictví, neboť země vstoupila do Mezinárodního měnového fondu a Světové banky. Efekt těchto opatření byl však pouze krátkodobý a situace se postupně začala opětovně zhoršovat. Ačkoliv byla výše popsaná situace neudržitelná, vedení Maďarské socialistické dělnické strany si existenci hospodářské krize nepřipouštělo a ještě v březnu roku 1988 Kádár prohlásil, že Maďarska se žádná krize netýká. Vlna stávek a demonstrací, podobně jako vzájemně soupeřící frakce v rámci komunistické strany způsobily postupný rozklad stávajícího systému, na který již MSDS nebyla schopna jednotně a adekvátně reagovat. Maďarsko sice využilo gorbačovského kursu k uvolnění vnitropolitické situace, nezvrátilo však působení silící opozice, zejména pak Svazu svobodných demokratů, který se ve svém programu orientoval na tržní ekonomiku a parlamentní demokracii. Konec 80. let znamenal definitivní rozpad poválečného maďarského socialismu. 10. června 1989 započala v Maďarsku jednání u kulatého stolu, jehož cílem bylo vytvoření pluralitní demokracie. První kolo svobodných voleb proběhlo v březnu roku 1990 a komunisté, nyní rozdělení do Maďarské socialistické strany a Maďarské socialistické dělnické strany v nich zcela propadli. Vítězem se stalo Maďarské demokratické fórum, jež zosobňovalo tradiční a národní hodnoty. Premiérem byl jmenován předseda vítězného MDF József Antall, přičemž na základě dohody mezi Antallem a hlavními činiteli

¹⁹ VYKOUKAL, Jiří, TEJCHMAN, Miroslav a LITERA, Bohuslav. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6. str. 528-534.

druhé nejsilnější strany, Svazem svobodných demokratů, byl zvolen nový prezident Arpád Gönz.²⁰

2.1.3. Československo v RVHP

Po skončení druhé světové války se stalo Československo opětovně suverénním státem. Nálada československého obyvatelstva však v žádném případě nebyla radostná, valná část obyvatel totiž byla zklamaná z první republiky, která nedokázala udržet integritu státu, ani čelit sociálním problémům vyvolaným světovou hospodářskou krizí. A právě tyto nálady vedly zejména české obyvatelstvo k akceptaci a přijetí demokratického socialismu. Představitelé KSČ svou přízeň utužovali již během okupace, kdy byli součástí národních výborů. Tyto výbory pak na osvobozených místech přebraly moc výkonnou, na druhou stranu jejich působení vypadalo na první pohled neutrálně, neboť se členové KSČ vyhýbali tradičním komunistickým heslům a naopak zdůrazňovali hesla demokratická a národní. Díky zklamání plynoucí z předchozího historického vývoje tak měli komunistické dveře do Československa otevřené. Všeobecnou prosovětskou náladu navíc umocňovalo vnímání Sovětského svazu jako osvoboditele.²¹

5. dubna 1945 vyhlásila vláda *Košický vládní program*, který předkládal řadu hospodářských, společenských a politických změn, „zejména znárodnění klíčového průmyslu, peněžnictví, rozsáhlou pozemkovou reformu, konfiskaci majetku zrádců a kolaborantů, Němců a Maďarů.“²² Revidovaná pozemková reforma odstranila velkostatky a jejich půda byla přerozdělena mezi bezzemky a drobné rolníky. Ve volbách v květnu 46. roku se komunisté s 38 % stali nejsilnější stranou a Klement Gottwald usedl do čela Komunistické strany Československa. Základem vládního programu byl dvouletý hospodářský plán obnovy, který měl zvýšit průmyslovou a zemědělskou výrobu na předválečnou úroveň.²³ Velké sucho v roce 1947 způsobilo problémy v zásobování a tím i rostoucí černý trh. Za tento ilegální druh ekonomiky podle komunistů mohli právě demokraté, kteří se jím snažili sabotovat jejich

²⁰ MOULIS, Vladislav, VALENTA, Jaroslav a VYKOUKAL, Jiří. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Vyd. 1. Ostrava: Amosium servis, 1991. 372 s. ISBN 80-85498-01-4. str. 241-244.

²¹ MOULIS, Vladislav; VALENTA, Jaroslav a VYKOUKAL, Jiří. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Vyd. 1. Ostrava: Amosium servis, 1991. 372 s. ISBN 80-85498-01-4. str. 49-54.

²² *Ibidem*, str. 50.

²³ Před druhou světovou válkou obchodovalo Československo zejména se západní Evropou, exportovalo paliva, suroviny a průmyslové spotřební zboží (obuv či textil). Tyto komodity tvořily 85 % celkového exportu. První republika tak byla vysoce industrializovaným státem orientovaným na západ. To se změnilo po vstupu Československa do RVHP, zahraniční obchod se musel přeorientovat na východní trhy. Původní hospodářské struktury se tak postupem času znehodnotily (východní Evropa neměla dostatečné množství výrobků, které by mohla směnít s československým zbožím) a ČSR musela radikálně přeměnit svůj zahraniční obchod.

vládní program. I přes všechny tyto problémy se československá ekonomika dobře přizpůsobila a dokonce i na počátku socialistické éry rostla. Strojírenské výrobky měnilo Československo za suroviny a zemědělské produkty, tempo příznivého růstu však skončilo na konci 50. let. Důvodem bylo upřednostňování kvantity před kvalitou i rostoucí požadavky na dovoz, neboť prakticky celý průmysl byl závislý na importovaném zboží.

V době, kdy Polsko i Maďarsko čelilo revolučnímu roku 1956, v Československu vrcholil druhý pětiletý plán. Podobně jako v předchozí pětiletce z konce 40. let nadále dominoval těžký průmysl, energetika, strojírenství a chemický průmysl. I Československo se tak podle polského a maďarského vzoru přeorientovalo na těžký průmysl a celkovou militarizaci průmyslu.²⁴ Od poloviny 60. let pozorujeme proreformní vývoj, završený jmenováním Alexandra Dubčeka do vedení ÚV KSČ. *Akční program* vlády měl nastartovat některé tržní mechanismy a vytvořit pluralitu mezi ekonomickými subjekty. Obdobně jako maďarsko-polský 56. rok, tak i 68. rok v Československu zmařil jakékoliv inovace, které byly pro Moskvu nepřijatelné, a Akčního programu se českoslovenští obyvatelé z dnes již velmi známých příčin nedočkali.²⁵

Pátá pětiletka odstartovala v 70. letech. Ekonomika i politický vývoj se nově začal řídit dle dokumentu *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti* po XIII. sjezdu KSČ. Došlo ke zvýšení spotřebního zboží, které bylo možno nakoupit za přijatelné ceny, ty však nevycházely z ekonomického růstu, nýbrž z rezerv vytvořených před Mnichovem a v rámci protektorátu. Rigidní ekonomické znaky československé ekonomiky byly dalekosáhlejší než v Polsku a Maďarsku a československé hospodářství proto nedokázalo úspěšně čelit nejen ropné krizi, ale také technologickému pokroku Západu. Ekonomické obtíže pak byly příznačné pro celá 70. léta. Ropná krize, jež se negativně odrazila v národním hospodářství, se projevila podobně jako v dalších zemích východního bloku opožděně a význačným způsobem ovlivnila rovněž 80. léta. K technické zaostalosti a vyčerpaným zdrojům navíc přibyl černý trh se zbožím a korupce. Na vyvstalou hospodářskou situaci obyvatelstvo reagovalo enormními úsporami, které se však význačným způsobem podílely na skryté inflaci. Modernizační pokusy v hospodářské sféře, o které se pokoušelo jak Polsko, tak Maďarsko, byly pro Československo nepřijatelné, neboť neustále narážely na principy Pražského jara. O výraznějších změnách nejen v hospodářství se tak v případě Československa nedá hovořit.

²⁴ Československou ekonomiku výrazně ovlivnila roztržka mezi SSSR a Čínou, díky které ČSR ztratilo významného partnera pro export. V roce 1960 činil čínský export 110 milionů dolarů, o dva roky později se jednalo o 12 milionů dolarů.

²⁵ MOULIS, Vladislav; VALENTA, Jaroslav a VYKOUKAL, Jiří. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Vyd. 1. Ostrava: Amosium servis, 1991. 372 s. ISBN 80-85498-01-4. str. 257-273.

Jisté změny pozorujeme až za Gorbačovovy éry, sám Gorbačov na KSČ vyvíjel nátlak nutný pro změnu nejen v hospodářské otázce. Stigma Pražského jara však přetrvávalo v nezměněné podobě i nadále, což se příznačně projevilo v Husákově projevu z června roku 1985. Prezident tehdejšího Československa vnímal jakékoliv akceptování tržní ekonomiky jako ohrožení československého socialismu. Komunistický režim Československa se až do svého úpadku snažil nejrůznějšími dokumenty (*Komplexní směrnice k přestavbě hospodářského mechanismu*) zvrátit sílící hospodářské problémy.²⁶ Do dějin vstoupil také projev tehdejšího předsedy KSČ Milouše Jakeše z Červeného Hrádku: „*Proč ta složitost je v naší zemi. Poněvadž my řídíme tu ekonomiku. My tedy víceméně jsme za všechno zodpovědni. Není chleba. Co dělá vláda, co dělá strana, jak to řídí, že není chleba. Ptá se v kapitalismu někdo na takovou otázku? Vůbec ne. Vůbec ho nenapadne spojovat svoji vládu, že pekař neupek chleba. Kritizují pekaře, kterej neupek chleba a nejdou k němu podruhé. My třeba takovou možnost ne vždy máme, abychom nešli k němu. To je pravda.*“²⁷

Špičky komunistického režimu tak do úplného úpadku věřily socialistickému modelu a všechny jejich pokusy, které měly vést ke zlepšení hospodářské situace, byly v konci nereálné a žádný z nich se nepodařilo plně rozvinout. Teprve listopad roku 1989 se stal pro Československo dobou převratných změn. Kolaps centrálně plánovaného hospodářství, revolty i vlna revolucí vedla ke zhroucení socialistického monopolu, který zásadním způsobem ovlivnil dvě generace. Hospodářský rozkvět tak mohl začít teprve se změnou režimu. První svobodné volby v novodobé historii se konaly 8. a 9. června roku 1990, na československé straně vyhrálo Občanské fórum, na Slovensku pak Verejnost' proti násiliu. Do čela federálního parlamentu byl 27. června 1990 zvolen Alexander Dubček, federálním premiérem pak Marián Čalfa a československým prezidentem se stal Václav Havel.²⁸

²⁶ MOULIS, Vladislav; VALENTA, Jaroslav a VYKOUKAL, Jiří. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Vyd. 1. Ostrava: Amosium servis, 1991. 372 s. ISBN 80-85498-01-4. str. 257-273.

²⁷ Totalita. Přepis části projevu generálního tajemníka ÚV KSČ Miloše Jakeše v Červeném Hrádku 17. července 1989. *Totalita*. [online]. © 1999 - 2015 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/txt/txt_o_jakesm_text_hradek_01.pdf

²⁸ VYKOUKAL, Jiří; TEJCHMAN, Miroslav a LITERA, Bohuslav. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6. str. 726.

2.2. Visegrádská skupina

Obrázek 2. Aliance čtyř států střední Evropy – Česka, Maďarska, Polska a Slovenska, takzvaná Visegrádská čtyřka (V4) - zeleně vyznačená.

Zdroj: <http://www.tydeniky.cz/userdata/articles/1289/visegradska-ctyrka2.png>

„Máme příležitost přeměnit věnec evropských států, které byly donedávna kolonizovány Sověty...ve zvláštní orgán, který se bude obracet na západní Evropu nikoliv jako chudý příbuzný nebo amnestovaný vězeň, ale jako někdo, kdo něco přináší.“²⁹ To jsou slova bývalého Československého prezidenta Václava Havla, který jimi učinil první pomyslný krok ke spolupráci středoevropského regionu. Pád železné opony, konec bipolárně rozděleného světa, oproštění se od závislosti na Moskvě či zbavení se totalitních zřízení – to vše je výčet těch nejdůležitějších historických změn, které pro Polsko, Maďarsko i Československo představovaly zcela nový začátek. S novou epochou se neodmyslitelně pojila také řada klíčových úkolů, se kterými se musely výše uvedené státy vypořádat. Jedním z nich bylo zabránění možného návratu totalitarismu, přičemž k dosažení tohoto nelehkého cíle bylo zapotřebí úzce spolupracovat a jakási vzájemná soutěživost na mezinárodním poli musela být v zájmu posílení středoevropského regionu eliminována.

Státy střední Evropy měly mnoho motivů pro založení kooperační platformy. Starý systém totiž napáchal řadu škod v rámci široké škály národních struktur -

²⁹ LUKÁŠEK, Libor. *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1859-3. str. 20.

od potlačování základních svobod, nedodržování lidských práv, až po hmatatelný úpadek ekonomiky, hospodářství a míry životní úrovně všeobecně. Zřetelně lze tento úpadek pozorovat na srovnání Československa a Rakouska. Před druhou světovou válkou i bezprostředně po ní měly obě země v porovnání HDP na jednoho obyvatele srovnatelnou životní úroveň. Jak uvádí Jan Staňkovský ve své studii *Problémy transformace východní Evropy*, mělo Československo dokonce lepší výchozí pozici než samotné Rakousko. Po pádu komunismu dosahoval HDP na obyvatele v ČSFR v rozmezí od jedné třetiny až maximálně jedné poloviny hodnoty rakouského HDP. Zatímco HDP v paritě kupní síly³⁰ dosahovalo v Rakousku 17000\$, v ČSFR pouhých 8000\$, v Maďarsku 6000\$ a v jen Polsku 4500 \$. Ostatní státy východního bloku dopadly v tomto srovnání ještě hůř. Markantní rozdíl byl patrný i ve mzdové komparaci, nemluvě o dalších aspektech, které v těchto srovnáních nebyly zahrnuty (životní prostřední, zahraniční dluh apod.).³¹

V prvních transformačních letech se již demokraticky smýšlející vlády Polska, Maďarska a Československa zaměřily na budování pluralitní demokratické společnosti, liberálně-tržního principu v ekonomice a vytvoření fungujícího právního státu. Zvláště pak zahraniční cíle směřovaly k vyvázání se z dosavadních struktur – tj. ukončení vztahu s Varšavskou smlouvou a odchodu vojsk Rudé armády z území visegrádského regionu. V duchu porevolučního oblíbeného hesla hlásajícího „návrat do Evropy“ se země chtěly stát součástí ES či NATO a v budoucnosti být jeho plnohodnotnými členy.

Cesta k založení visegrádské skupiny ovšem nebyla jednoduchá a vrcholní představitelé nově konstituujících se vlád museli překonat řadu nelehkých překážek. 9. dubna 1990 se uskutečnila první schůzka představitelů Polska, Maďarska a Československa v Bratislavě. Ačkoliv bylo toto setkání prvotně určené představitelům tzv. Středoevropské iniciativy³², v konečné fázi lze považovat toto setkání za symbolický počátek dalšího rozvoje spolupráce. Termín konání prvního setkání se shodoval s maďarskými parlamentními volbami, a dohody s maďarskou delegací se proto jeví jako neaktuální. Rovněž v Polsku se blížil termín parlamentních voleb a i tento důvod význačným způsobem komplikoval samotná jednání.

Výsledky bratislavského setkání z dnešního pohledu vnímáme spíše rozpačitým dojmem, a to hned z několika důvodů. V rámci československo-maďarských vztahů pokračoval spor

³⁰ Parita kupní síly (Purchasing Power Parity) je poměr cen v národních měnách za stejné výrobky a služby v různých zemích. Konečné parity jsou pak multilaterální srovnání.

³¹ Staňkovský, Jan. *Problémy transformace východní Evropy*. *Mezinárodní vztahy* [online]. 1992, vol 27, no. 4, str. 10. [cit. 2015-07-16]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/795>.

³² Původně se jednalo o Alpsko-jadranskou skupinu a jejími zakládajícími členy byly Itálie, Rakousko, Svazová federativní republika Jugoslávie a Maďarsko.

o vodní dílo Gabčíkovo – Nagymaros, do kterého však nechtělo zasahovat Polsko a rokování nad touto problematikou zamítlo. Hlavním cílem československé delegace v čele s Václavem Havlem bylo nastolení dlouhodobé spolupráce, avšak vytvoření Visegrádské skupiny nebylo v této době aktuální prioritou. Pro Jiřího Dienstbiera, tehdejšího ministra zahraničních věcí, se stalo klíčové začlenění se do Alpsko-jadranské iniciativy.³³

Jak však soudobé mezinárodní i regionální okolnosti ukázaly, navázání úzké kooperace bylo nezbytné. Za všechny hrozby jmenujme například rozvíjející se jugoslávský konflikt, východní hrozby plynoucí z rozpadu Sovětské federace a vzniku Litvy a Lotyšska, jejichž ambice vedly na počátku roku 1991 ke konfliktu s Mobilní jednotkou pro speciální účely sovětského ministerstva (OMON). Vzhledem k tomu, že západní svět neposkytl střední Evropě výrazné záruky směřující k ochraně proti obnovení sovětské hegemonie, individualismus jednotlivých zemí byl upozaděn a do popředí se dostala intenzivní zahraničně politická spolupráce. Klíčovým summitem pro středoevropskou integraci se stalo únorové setkání v Budapešti a Visegrádu, kterému předcházelo poradní jednání ministrů zahraničních věcí 11. února 1991 v Budapešti. Výsledkem tohoto setkání byla tentokrát reálná dohoda o vzájemné spolupráci. Na samotném summitu vrcholných představitelů exekutivy došlo k projednání řady tematických okruhů týkajících se budoucích vzájemných vztahů. Více než tento summit vstoupilo do povědomí lidí setkání státníků Lecha Wałesi, Józsefa Antalla a Václava Havla v severomaďarském městě Visegrád, kde polský a československý prezident společně s maďarským premiérem podepsali *Slavnostní prohlášení*, na které navazovala *Deklarace o spolupráci České a Slovenské Federativní republiky, Polské republiky a Maďarské republiky na cestě evropské integrace*. Podle místa³⁴, kde byl dokument signován, se pro tyto země začalo používat označení Visegrádská skupina, maďarsky Visegrádi Együttműködés, polsky Grupa Wyszehradzka, případně Visegrádská trojka (V3), později pak Visegrádská čtyřka (V4).³⁵

³³ LUKÁŠEK, Libor. *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1859-3. str. 19-27.

³⁴ Zvolení Visegrádu bylo symbolické, neboť již v roce 1335 se zde setkali český, polský a uherský král – Jan Lucemburský, Kazimír Veliký a Karel Robert, kteří se dohodli na úzké spolupráci v politických a obchodních otázkách.

³⁵ LUKÁŠEK, Libor. *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1859-3. str. 27.

Následující výňatek z *Deklarace* poukazuje na některé ze stěžejních cílů signatářů:

- v plném smyslu obnovení státní suverenity, demokracie a svobody;
- likvidace všech existujících společenských, ekonomických a duchovních pozůstatků totalitního systému;
- vybudování parlamentní demokracie, moderního právního státu, dodržování lidských práv a základních svobod;
- vytvoření moderního tržního hospodářství;
- plné zapojení do evropského politického, hospodářského, bezpečnostního a právního systému.

Zdroj: Deklarace o spolupráci České a Slovenské Federativní republiky, Polské republiky a Maďarské republiky na cestě evropské integrace

I argumentaci o nutnosti vzniku tohoto seskupení:

Spolupráce společenství národů a občanů tří zemí je nezbytnou podmínkou společného rozvoje, která v každé z těchto zemí umožní výstavbu všestranně demokratického společenského řádu, založeného na základních lidských svobodách, svobodě podnikání, na právní svrchovanosti, toleranci, duchovních a kulturních tradicích a respektování morálních hodnot.

Signatáři deklarace jsou přesvědčeni, že ve světle před nimi stojících politických, ekonomických a sociálních potřeb a úsilí zaměřeného na obnovu uskutečňovanou na demokratickém základě, je jejich spolupráce důležitým krokem na cestě směřující k celoevropské integraci.

Zdroj: Deklarace o spolupráci České a Slovenské Federativní republiky, Polské republiky a Maďarské republiky na cestě evropské integrace

Praktické úkoly, ke kterým se prezidenti *Deklarace* zavázali, bychom mohli rozdělit do dvou skupin. Co se týče politické spolupráce, jejím cílem bylo sladění spolupráce a nastolení pevných vazeb s evropskými institucemi, pravidelné konzultace o otázkách týkajících se

bezpečnosti či vytváření nerušených vztahů mezi občany, institucemi, církvemi i společenskými organizacemi. Druhou skupinu tvořila hospodářská kooperace, přičemž signatáři vyjádřili společnou vůli k rozvoji hospodářské spolupráce na tržním základě ve prospěch volného pohybu kapitálu a pracovních sil i rozšíření spolupráce v oblasti ekologie. Samostatnou kapitolu pak tvořila oblast vzájemné vojenské spolupráce.³⁶

6. října 1991 se konala již třetí schůzka vrcholných představitelů, tentokrát v Krakově. Percepce hrozeb představených v této kapitole vedla politiky k dohodě o ukončení své činnosti v rámci Varšavské smlouvy a to k 1. dubnu 1991. Rozpad RVHP k 28. červnu 1991 přispěl rovněž k dalšímu posunu v budování demokratických států a učinil zároveň definitivní tečku za studenou válkou. Na tomto summitu byly také podepsány dva důležité dokumenty: *Krakovské prohlášení ministrů zahraničních věcí o vztazích s Organizací Severoatlantické smlouvy* a *Krakovská deklarace*, které zdůraznily směřování v oblasti bezpečnosti - zvláště v oblasti střední a východní Evropy. Tlak Visegrádské skupiny přiměl Evropskou komisi k vytvoření nových asociačních dohod, které byly vnímány jako předstupeň plnohodnotného členství v Evropském společenství. Zejména pak z iniciativy Polska byla pozornost věnována vztahům k západním bezpečnostním strukturám, především pak k NATU.³⁷

Vleklé dohody týkající se vzájemných hospodářských vztahů vyvrcholily podpisem Dohody o středoevropské oblasti volného obchodu (CEFTA - Central European Free Trade Agreement) 21. prosince 1992 v Krakově. Této dohodě předcházelo poslední setkání hlav států 6. května 1992 v Praze, přičemž cílem této schůzky bylo zhodnocení dosavadní kooperace i konzultace nad důležitými mezinárodními otázkami, jako např. o situaci v Perském zálivu či o krizi bývalé Jugoslávie.

Jestliže první dva roky vnímáme jako úspěšné, a to zejména s důrazem na hmatatelné výsledky, od roku 1993 pozorujeme počátek pětiletého úpadku, mnohými politology nazýváno jako stádium „klinické smrti“. Skryté a do jisté míry neaktuální otázky byly v prvních dvou letech upozaděny aktuálními problémy a tématy. Přetrvávající sporné otázky i nově vyvstalé skutečnosti zpomalily počáteční pozitivní vývoj V3. Mezi Československem a Maďarskem nadále pokračoval spor o vodní dílo Gabčíkovo - Nagymaros, různily se rovněž postoje k otázkám vstupu do NATO či hospodářské nebo bezpečnostní integrace. Do spolupráce V3 význačně zasáhly parlamentní volby v Československu v červnu roku 1992.

³⁶ Deklarace o spolupráci České a Slovenské Federativní republiky, Polské republiky a Maďarské republiky na cestě evropské integrace.

³⁷ LUKÁŠEK, Libor. *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1859-3. str. 29-30.

V obou zemích zvítězily politické strany, jež nebyly nakloněny dalšímu soužití ve společném československém státě. Předsedou Občanské demokratické strany se stal Václav Klaus, který se netajil svým skepticismem vůči Visegrádu a vzájemnou spolupráci směřoval k CEFTA. V roce 1994 byl do čela slovenského kabinetu zvolen Vladimír Mečiar, jehož kabinet vykazoval řadu znaků, jež se rozcházely s demokratickými principy a působily velmi kontroverzním způsobem.³⁸ Došlo také ke zhoršení slovensko-maďarských vztahů, když Mečiarova vláda přijala jazykový zákon a administrativní reformy. Vyjma uvedených skutečností neutuchal také spor o vodní dílo Gabčíkovo-Nagymaros.

Vedle těchto bilaterálních vztahů význačným způsobem oslabovala visegrádskou spolupráci CEFTA. Ekonomické a hospodářské dohody byly přesunuty do této platformy, a V4 tak ztratila jednu z klíčových oblastí.

Revitalizaci V4 pozorujeme počínaje rokem 1997 a 1998, neboť došlo k řadě klíčových událostí, které předznamenaly opětovnou renesanci této středoevropské platformy. Nově zvolený premiér České republiky Miloš Zeman i ministr zahraničních věcí Jan Kavan byli v porovnání s jejich předchůdci mnohem senzitivnější a otevřenější vůči středoevropské spolupráci, což mj. dokazuje i programové prohlášení sociálnědemokratické vlády, která se vyslovila pro: „rozvoj všestranné spolupráce se státy střední Evropy, zejména prohloubení a rozšíření Středoevropské dohody o volném obchodu (CEFTA).“³⁹ Zásadní proměnou prošla také slovenská politická scéna, kdy nově zvolený premiér Mikuláš Dzurinda započal s důležitými vnitropolitickými a zahraničněpolitickými změnami, včetně reaktivace V4.

Od podzimu 1998 dochází k významnému obratu v komunikaci mezi vrcholnými představiteli V4. Od tohoto okamžiku pozorujeme opětovně řadu summitů, které zapříčinily revitalizaci upadajícího uskupení. 21. října 1998 se představitelé vlád zemí Polska, Maďarska a ČR (Slovensko na tomto summitu ještě absentovalo) sešli v Budapešti a hlavním cílem této schůzky bylo obnovení vzájemné spolupráce z let 1991-1992. Následovalo další setkání 14. května 1999 v Bratislavě, kdy premiéři přijali dokument *Obsah visegrádské spolupráce (Contents of Visegrád Cooperation)*, jenž definoval rámeček další spolupráce, stanovil její priority a vytvořil rovněž mechanismus pro jednání na různých úrovních. Zavedl také tzv. rotační systém, který určoval předsedající zemi, která bude mít možnost prakticky realizovat své priority. Jednalo se tak o vůbec první dokument svého druhu od přijetí *Deklarace* v roce 1991.

³⁸ K nevystižnějším indiciím náležely personální čistky, oslabení opoziční kontroly či tlak na slovenského prezidenta Kováče, aby abdikoval. Rovněž média začala ztrácet svobodu slova.

³⁹ LUKÁŠEK, Libor. *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1859-3. str. 66

Neformální, tzv. svetrové setkání, se uskutečnilo v Tatranské Javorině na Slovensku 15. - 16. října 1999 a dominovala mu tematika společného boje proti organizovanému zločinu na území V4. Premiéři jednali také o založení Mezinárodního visegrádského fondu⁴⁰, jehož sekretariát sídlí dodnes v Bratislavě.⁴¹

Z výše uvedených pasáží je evidentní, že vzájemná spolupráce mezi zeměmi V4 se po roce 1998 vyvíjela poměrně slibně. Období před vstupem zemí do Evropské unie však kooperaci oslabilo, neboť každá ze zemí měla zpravidla jiné postoje v přístupových otázkách. První z výraznějších krizí byla představována odlišným přístupem Maďarska k V4. Česká republika, Polsko i Slovensko usilovaly o politickou dimenzi spolupráce, avšak maďarský premiér Viktor Orbán prosazoval spolupráci spíše v okrajových oblastech (kultura, školství, přeshraniční spolupráce). Ve skupině kandidátských států v přístupových jednáních do EU stálo Maďarsko na čele, přičemž přesvědčení vrcholných maďarských představitelů o prvenství vyvolávalo obavy, že visegrádští partneři by mohli zpomalit dosažení hlavního zahraničně-politického cíle Maďarska, tedy vstupu do EU. Souběžně s těmito obavami sílila i ostrá předvolební kampaň, kdy Viktor Orbán využil ve svém programu nacionalistickou kartu a na povrch vyplynuly mj. požadavky na revizi uspořádání střední Evropy po 2. světové válce – tím pádem i požadavky na revizi tzv. Benešových dekretů. Podle Orbána byly Benešovy dekrety neslučitelné s evropským právem a měly by být zrušeny. Je logické, že vzájemné vztahy Maďarska, ČR a Slovenska ochladly.

Závěrečná přístupová jednání dotýkající se zejména finanční oblasti kandidátských států se uskutečnila v Kodani v prosinci 2002. Oblast zemědělství rozdělila všechny čtyři státy, stejně jako další klíčové evropsko-unijní záležitosti, na kterých se visegrádské země nebyly schopny dohodnout – za všechny jmenujme například neschopnost koordinace vízové politiky vůči Bělorusku, Ukrajině či Rusku. Právě Polsko v tomto období snad nejvíce rozdělvalo postoje zemí V4, ať už ve výše zmíněné oblasti zemědělství⁴², či v otázce zachování systému hlasování v Evropské radě a Radě EU.⁴³

⁴⁰ Mezinárodní visegrádský fond, MVF, (anglicky International Visegrad Fund, IVF) byl založen 9. 6. 2000. Jeho řídicím orgánem je Konference ministrů zahraničních věcí a Rada velvyslanců. Úředním jazykem je angličtina. Fond přispívá k užší spolupráci mezi členskými státy a zároveň posiluje vzájemné vazby v mnoha oblastech (kultura, vzdělání, výměna mládeže, turismus, přeshraniční spolupráce). Rozpočet fondu tvoří stejně vysoké finanční prostředky, které jsou do něj každoročně vkládány všemi zeměmi V4. MVF nabízí mnoho programů, za všechny jmenujme například Small Grants, Visegrad University Studies Grant či Visegrad +.

⁴¹ LUKÁŠEK, Libor. *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1859-3. str. 66-84.

⁴² Polská delegace k nevoli ostatních států V4 přijala kompenzační návrh prostřednictvím jednorázových plateb do národních rozpočtů včetně finančního transferu ve výši 1 mld. eur do státní pokladny.

⁴³ KOUDAR, Jiří. *Visegrádská skupina po vstupu jejích členů do Evropské unie*. Brno, 2012. Magisterská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií. str. 29.

Jako první ze zemí bývalého Východního bloku vstoupily 12. března 1999 Polsko, Maďarsko a Česká republika do Severoatlantické aliance NATO (angl. North Atlantic Treaty Organization).⁴⁴ Tím nejvýznačnějším mezníkem v dosavadním fungování zemí V4 byl však bezpochyby vstup do Evropské unie 1. května 2004, čímž byl dosažen jeden z cílů Deklarace z roku 1991 – tedy „*plné zapojení do evropského politického, hospodářského, bezpečnostního a právního systému.*“⁴⁵ Po vstupu do EU vyvstala otázka, zda státy budou nadále spolupracovat v rámci visegrádské platformy, nebo dojde k jejímu zrušení. Řada setkání v tzv. revitalizační fázi však dopomohla k zachování V4, neboť spolupráce se již netýkala pouze vysoké politiky, ale i partikulární kooperace. O té se rokovalo na řadě setkání, např. 9. června 2000 ve Štíříně, kdy se MVF měl stát platformou pro koordinaci a podporu vědy a výzkumu, kultury či vzdělání či 29. května 2002 v maďarské Ostřihomi, kde tehdejší český premiér Miloš Zeman vyjádřil přesvědčení, že „*vstupem do EU visegrádská spolupráce nezanikne, ale naopak se bude posilovat.*“⁴⁶ Jen několik dní po vstupu zemí V4 do EU se konal kroměřížský summit, kde byla vytyčena další náplň existence tohoto uskupení. Nově tedy státy V4 začaly kooperovat nejen v rámci V4 (spolupráce na poli infrastruktury, životního prostředí, schengenské spolupráce), ale i vzájemná kooperace v EU (konzultace, spolupráce, výměna zkušeností v oblasti justice a vnitřních věcí, vízová politika) a v neposlední řadě se jednalo o spolupráci s ostatními partnery, například s NATEM či ostatními kandidátskými zeměmi do EU.⁴⁷

Spolupráce zemí V4 po vstupu do EU ukázala, že je tzv. všezahrnující, neboť kooperace probíhala velmi široce – jak v oblasti politiky, tak i v rámci zahraničněpolitického sektoru. Důležitou roli v post-přístupové fázi měl MVF, do kterého se kontinuálně navyšovaly finanční příspěvky z jednotlivých členských států, a zároveň docházelo ke zvyšování grantových programů. V4 také podporovala integraci západního Balkánu a zapojila se do spolupráce s nejrůznějšími regionálními organizacemi, například s Beneluxem.

Široký záběr tematických okruhů určených ke spolupráci však v reálné podobě směřoval spíše k obecně pojatým tématům, o čemž svědčí i samotné předsednické programy. Závěrečné zprávy těchto programů pak kopírují obdobný vzorec, kdy v závěrech velmi často čteme *plánováno* a následně pak *splněno*. Na druhou stranu zde najdeme i programy, které nebyly pouze abstraktní, ale dokázaly i praktické schopnosti ve spolupráci zemí V4, a to

⁴⁴ Slovensko do NATO vstoupilo společně s dalšími šesti státy 29. března 2004.

⁴⁵ Deklarace o spolupráci České a Slovenské Federativní republiky, Polské republiky a Maďarské republiky na cestě evropské integrace.

⁴⁶ LUKÁŠEK, Libor. *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1859-3. str. 88.

⁴⁷ Ibidem, str. 84-92.

například v oblasti schengenském tematiky.

Ačkoliv byly země V4 po svém vstupu do EU považovány za ekonomicky slabší země, měly obrovský růstový potenciál. Ten se zároveň potvrdil po desetiletém bilancování, neboť HDP i export rostl⁴⁸, stejně jako životní úroveň obyvatelstva. V tzv. indexu kvality života, který neměří jen hmotný blahobyt, ale také délku života, rozdíly v příjmech na základě pohlaví, míry sebevražd apod., zlepšilo své postavení Polsko, Slovensko i Česká republika. Ta dokonce předčila i Itálii či Spojené království. Maďarsko pak v tomto žebříčku obsadilo jedno z posledních míst, přičemž důsledky tohoto umístění lze vyzorovat v rámci výsledků socioekonomické analýzy. Detailní srovnání sociologie i ekonomie ve vývoji zemí V4 přináší samostatná kapitola 3. *Komparace jednotlivých ekonomik a stanovení nejrentabilnějšího období*, která sleduje úzké časové vymezení od let 2006-2013 a tvoří jednu ze stěžejních kapitol předkládané práce. Ve všech zemích však vzrostla délka života, a to v průměru o dva roky.⁴⁹

Je evidentní, že visegrádská platforma v průběhu deseti let dosáhla řady důležitých výsledků, na druhou stranu k tomu, aby země dotáhly evropské špičky, nesmějí usnout na vavřínech. Pro další dekádu fungování v rámci EU proto země V4 vytvořily okruh následujících úkolů. Pro Polsko se stalo prioritní navýšení investic do vědy a výzkumu. Další oblastí je změna hospodářství od výrobního k hospodářství založeném na inovacích. Maďaři chtějí snížit nezaměstnanost a zvýšit růst, dále zlepšit využití evropských fondů a nadále se zavázali snižovat státní výdaje. Pro Českou republiku se stala klíčovou otázkou korupce, kterou chce země v následujících letech snižovat, zaměří se rovněž na efektivitu institucí a chce diverzifikovat energetické zdroje a zvýšit podíl absolventů technologických odvětví.⁵⁰

⁴⁸ Země V4 předběhly v růstu exportu několik starých členských států, jejich exporty rostly 3x rychleji v případě států EU15. V roce 2013 byl středoevropský region zastoupený zeměmi V4 čtvrtým největším exportérem v EU28.

EU15=Rakousko, Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Německo, Řecko, Irsko, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Portugalsko, Španělsko, Švédsko a Spojené království.

⁴⁹ Česká spořitelna. Visegrádská čtyřka – 10 let členství v EU. *Česká spořitelna* [online]. Praha: Česká spořitelna, © 2014[cit. 2015-02-25]. Dostupné z:

http://www.csas.cz/static_internet/cs/Evropska_unie/Specialni_analyzy/Specialni_analyzy/Prilohy/euspa_visegradska_ctyrka.pdf, str. 3-5.

⁵⁰ Erstegroup. Visegrádská čtyřka 10 let členem EU. *Erstegroup*. [online]. Erste Group Bank AG © 2015 [cit. 2015-02-26]. Dostupné z: <https://www.erstegroup.com/en/Press/Press-Releases/Archive/2014/4/23/pi20140423-cz~Research-Zentral-Osteuropa>.

3. Historický vývoj bilaterální kooperace ve vybraných zemích střední Evropy

Jak předcházející kapitola dokázala, země střední Evropy byly od pradávna součástí řady integračních uskupení a výjimku netvoří ani současnost. Vedle těchto oficiálních seskupení však důležitou roli hrály a hrají rovněž vzájemné bilaterální vztahy. Z pohledu českého čtenáře k nejnámějším historickým stereotypům patří přátelství mezi *bratry* Čechy a Slováky, plynoucí zejména ze společné historie a obdobného jazyka. V rámci Visegrádu však nalezneme i další projevy vzájemné náklonnosti, příznačné například ve fenoménu polsko-maďarského přátelství. Interakce pak neprobíhají pouze v rovině teoretické, ale i té praktické, což dokazují i bilaterální obchodní vztahy.

Tato kapitola čtenářům nabídne nejprve koncepty bilaterálních přátelství, polsko-maďarského, polsko-českého a maďarsko-českého, přičemž druhá část poukazuje na konkrétní obchodní výměnu.

Vzhledem k tomu, že média do jisté míry odrážejí a ovlivňují veřejnost, budeme také sledovat, jak vybraná skupina polského tisku⁵¹ reagovala na klíčové momenty vzájemných vztahů. Odraz polského tisku nalezneme také v kapitole 5. *Komparace jednotlivých ekonomik a stanovení nejrentabilnějšího odvětví*, která sleduje úzké časové vymezení a pro aktuálnost článků tak byla nejvhodnější. Autorka by na tomto místě ráda předeslala, že se nebude jednat o mediální analýzu použitých článků, nýbrž doklad toho, zda se vzájemné přátelství skutečně projevuje, nebo se jedná o zažitá stereotypy.

Předtím, než se seznámíme s jednotlivými koncepty přátelství, bude představena stručná charakteristika vybraných novinových titulů.

⁵¹ *Gazeta Wyborcza, Rzeczpospolita, Wprost a Polityka* – výhradně internetová vydání.

3.1. Charakteristika současného polského tisku

Gazeta Wyborcza je nejčtenějším seriózním polským deníkem. Jejím šéfredaktorem je Adam Michnik, polský esejista, spisovatel a bývalý vězeň komunistického režimu, který záhy po vzniku časopisu vydal kontroverzní článek *Wasz prezydent, nasz premier* (Váš prezident, náš premiér), prostřednictvím kterého kritizoval soudobé vládnoucí garnitury. *Wyborcza* je považována za liberální až levicové periodikum, přičemž některé Michnikovy názory bývají kritizovány pravicí. Vlastníkem deníku je akciová společnost Agora.

Rzeczpospolita patří k druhému nejčtenějšimu deníku v Polsku. Tyto noviny bychom mohli charakterizovat jako společensko-politické či ekonomicko-právní. Jejím šéfredaktorem je Bogusław Chrabota a vydavatelem Gremi Business Communication. Podle *Institutu Monitorowania Mediów* patří *Rzeczpospolita* společně s *Wyborczou* k nejcitovanějším polským tištěným periodikům i médiím všeobecně.

Liberálně levicový týdeník *Polityka* se obdobně jako výše zmíněné deníky umísťuje na předních příčkách prodejnosti. Od roku 1994 stojí v čele časopisu Jerzy Baczyński, přičemž vydavatelem je společnost s ručeným omezením *Polityka*. (POLITYKA Sp. z o.o. S.K.A). Na stránkách týdeníku se od roku 1998 setkáváme s pravidelným žebříčkem top 10 poslanců, který je připravovaný od parlamentních zpravodajů.

Posledním vybraným médiem je týdeník *Wprost* vycházející každé pondělí. Tento společensko-politický časopis od roku 1990 publikuje *100 najbogatszych Polaków tygodnika „Wprost”* (100 nejbohatších Poláků podle týdeníku *Wprost*) a od roku 1991 uděluje titul *Człowieka Roku tygodnika „Wprost”* (Člověk roku týdeníku *Wprost*). V roce 2012 zaujal týdeník 1. místo v citovanosti přes jiná média a rovněž patří k nejcitovanějším periodikům vůbec. Šéfredaktorem je Tomasz Wróblewski a vydavatelem akciová společnost Platforma mediowa Point Group.⁵²

⁵² Tituly uvedených časopisů byly vybrány na základě žebříčků čtenosti, přičemž autorka do tohoto výběru nezahrnula bulvární časopisy. Rovněž ideologické zařazení časopisů je rozličné – *Rzeczpospolitą* a *Wprost* lze vnímat jako konzervativní skupinu periodik, zatímco *Gazetu Wyborczą* a *Polityku* jako periodika liberální.

3.2. Polsko-maďarské vztahy

Fenomén polsko-maďarského přátelství vyplývá z přízně, kterou oba národy projevovaly již od středověku. Počínaje vznikem obou státních zřízení docházelo k vzájemnému prolínání historických mezníků. Společné geopolitické podmínky, přijetí západního křesťanství i obrana území proti Svaté říši římské, to vše byly okolnosti, které vedly k vytvoření silných přátelských základů. Ty byly již od 10. století posilovány bojem proti stejnému nepříteli a jak i budoucnost ukázala, tento boj nebyl rozhodně poslední.

Společný fenomén polsko-maďarského přátelství započal intervencí proti Kyjevské Rusi, kde se posléze oba národy pokusily vytvořit Haličské království zpravované polsko-maďarskou dynastií. Tyto pokusy se ukázaly jako reálné, neboť záhy došlo ke sňatkům mezi Piastovci a Arpádovci. Ludvík I. Veliký, v Polsku pak často označovaný jako *Ludwik Węgierski*, stál u zrodu první personální unie mezi Poláky a Maďary fungující v letech 1370-1382. Za Ludvíkovy vlády Uhersko prožívalo nebývalý rozkvět, neboť panovník zavedl tzv. Košická privilegia, *Przywilej koszycki*, která byla udělena polské šlechtě v roce 1374 v Košicích. Význačný byl také hospodářský vývoj země, nezaostával ani kulturní rozmach, důkazem toho je vznik univerzity v Pécsi. Právě díky nabytým šlechtickým privilegiím pak sledujeme největší rozvoj občanských práv v Evropě. Další, čtyři roky trvající personální unie, vznikla korunovací Vladislava III. Varnenčika, který se stal v roce 1440 uherským králem. Společně s Janem Hunynadym vedl úspěšné křížové tažení proti osmanským Turkům. Po králově smrti se stal Huynady regentem země a za nepnoletého Ladislava Pohrobka vládl. Za doby panování Vladislava II. Jagelonského žili Poláci a Maďaři společně na území od Baltu k Černému moři a Jadranu.

V 16. století se sedmihradský kníže Štěpán Báthory oženil s Annou Jagellonskou, dcerou polského krále Zikmunda I. Starého a karpatské území sjednotil s Polsko-litevskou unií. Obrana Evropy pak opětovně spojila polské i uherské síly, jelikož Poláci po boku Maďarů společně bránili Vídeň před Turky. V rámci těchto bitev exceloval Jan Sobieski, jenž se stal následně válečným hrdinou. Rovněž v průběhu 18. století docházelo k polsko-uherskému prolínání, neboť Halič a Volyň připadla na základě historických práv Habsburkům. Do 19. století vstupovaly obě země odlišně. Rzeczpospolita přestala existovat a v trojím dělení si ji rozdělilo Rusko, Prusko a Habsburská monarchie. Státní útvar sice přestal existovat, polský národ však nadále zůstal celistvý, a proto mohl i nadále rozvíjet vztahy s Maďary. To se projevilo v průběhu revolučního roku 1848, kdy polské legie stály po boku

Uherska. Význační polští velitelé jako byl Józef Bem⁵³, Henryk Dembiński či József Wysocki pomáhali maďarskému lidu získat svobodu, občanská i politická práva.⁵⁴

Konec do té doby největšího krveprolití v dějinách lidstva přinesl i zásadní geopolitické změny na území střední Evropy. Polsko se po více jak sto letech dočkalo obnovení, Maďarsko se ocitlo v rozličné situaci, neboť bylo poraženým státem, který musel přijmout Trianonskou mírovou smlouvu.

Výsledkem řady bilaterálních smluv bylo vytvoření Malé dohody, která měla zabránit opětovnému spojení rakousko-uherské monarchie, připojení Rakouska k Německu a především pak revizi Trianonské smlouvy v Maďarsku. Pro Francii byla Malá dohoda, zvláště pak Československo, důležitým a nezbytným partnerem, neboť Československo stálo geopoliticky mezi Německem a Sovětským svazem. V tomto naléhavém čase se v rámci námi vnímaného středoevropského prostoru Československo ocitlo osamocené, neboť na povrch vyplynul československo-polský konflikt o Těšínsko. A snad i tento konflikt podpořil opětovné navázání polsko-maďarského přátelství. Ačkoliv v této době nebylo polsko-maďarské přátelství opřené o společnou hranici, zásadním způsobem oba státy ovlivnil katolický nacionalismus. Vliv katolického, potažmo křesťanského nacionalismu byl v Maďarsku významný od roku 1920, a to v souvislosti s Horthyho režimem.⁵⁵

Před druhou světovou válkou mělo Polsko, Maďarsko a Bělehrad participovat jako protiváha proti německému nátlaku v návaznosti na rakouský anšlus. V tomto období byl fenomén polsko-maďarského přátelství nezpochybnitelný. Třebaže společná jednání Piłsudského a Horthyho nepřinesla kýžené ovoce, Maďarsko v tomto období jednalo vždy ve prospěch Polska. O vzájemných sympatiích svědčí i vřelé přivítání Horthyho ve Varšavě a dále pak odmítnutí Maďarska spolupracovat s Německem na úkor Polska. Díky Vídeňským arbitrážím získalo Maďarsko Zakarpatskou Ukrajinu, a stalo se tak přímým sousedem Polska, což se v dalším vývoji ukázalo klíčové. Touha po opětovném navrácení maďarských hranic vedla Maďarsko ke spolupráci s Hitlerovským Německem, Polsko pak opětovně zůstalo rozděleno mezi Rusko a Německo. Ačkoliv obě země stály na opačné straně barikády, povolil Horthy vytvoření polské exilové vlády.

Prolínání vztahů pokračovalo i za železnou oponou. Nejvýraznější přátelská vazba byla patrná

⁵³ Józef Bem je dodnes oslavovaným hrdinou maďarské revoluce, psal o něm i národní básník Maďarska Sándor Petőfi.

⁵⁴ APOLENÁŘ, Jaroslav. *Polsko-maďarské přátelství v současné polské tisku*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra ruských a východoevropských studií, 2011. 84 s. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc. str. 9-10.

⁵⁵ MARTON, Péter. A Central/Eastern European international society? In: *European International Studies Association*[online]. [cit. 2014-04-19]. Dostupné z: <http://www.eisa-net.org/bruga/eisa/files/events/turin/Marton-file.pdf>.

v roce 1956, kdy v obou zemích došlo k uvolnění poměrů a omezení komunistické moci. Po říjnových událostech padesátého šestého roku se v Polsku rozvířila vlna solidarity, jež podporovala maďarské reformní kroky. Polští a maďarští *bratři* se tak prostřednictvím revoluce spojili také pokrevně, neboť polský lid začal darovat krev, kterou posílal zraněným maďarským povstalcům.⁵⁶

Nadstandardní vztahy jsou aktuální dodnes. Právě politická scéna je tomu zdařilým příkladem, Bronislaw Komorowski se ke vzájemným vztahům vyjádřil následovně: „*mezi jinými národy není takové přátelství jako mezi Poláky a Maďary*“. Rovněž další politici se k vyzdvihovanému přátelství vyjadřují v superlativech, Pál Schmit vnímá toto přátelství jako věčné, Radosław Sikorski jako dokonalé. 23. březen oslavují oba národy, neboť tento den vyhlásily národní parlamenty *dnem národního přátelství*.⁵⁷

Vzájemně prožité zkušenosti, společný osud, podpora v dobrém i zlém nabyla skutečného významu, který tkví v srdečném a dlouholetém polsko-maďarském přátelství. Národně osvobozené boje, častokrát vedené proti stejnému nepříteli i mnohostranná spolupráce na poli ekonomickém, sociálním i kulturním vedla k vytvoření příznačného rčení, jež odráží pozitivní obraz v průběhu celé historie.

*„Polak Węgier dwa bratanki
i do szabli, i do szklanki.”*

*„Lengyel, magyar – két jó barát
együtt harcol, s issza borát.”*

*„Polák, Maďar, dva bratři,
v šavli i ve sklenici.”*

Z historického výčtu dokladů polsko-maďarského přátelství je evidentní, že spojování panovnických rodů a tím i návazné prolínání dynastií na počátku evropských dějin způsobilo také hojnou ekonomickou spolupráci obou zemí.

Tradičním artiklem, který přetrval století se v rámci uherského a později i maďarského

⁵⁶ APOLENÁŘ, Jaroslav. *Polsko-maďarské přátelství v současném polském tisku*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra ruských a východoevropských studií, 2011. 84 s. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc. str. 11-12.

⁵⁷ HAMATOVÁ, Kateřina. „Polák a Maďar, dva bratři v šavli i ve sklenici“. In: *Demokratický střed* [online]. 5. května 2014[vid. 21. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.demokratickystred.cz/polak-a-madar-dva-bratri-v-savli-i-ve-sklenici/>.

exportu stalo víno. Ve vývoji obchodních vztahů sehrálo víno důležitou roli zejména v 17. a 18. století a tento trend je patrný dodnes. Zahraniční obchod Maďarska byl vždy význačným způsobem navázán na historické události. Konec 1. světové války představoval pro nově vzniklé státy i nové možnosti exportu a importu. Polsko-maďarské vztahy v tomto období nenavázaly na předchozí spolupráci, ba naopak došlo k izolaci obou států. Společný boj proti bolševismu v Polsku zapříčinil opětovné navázání obchodních kontaktů. Ty byly představovány zejména vojenským vztahem, neboť Maďarsko ve velkém zásobovalo Polsko municí. Další obchodní aktivity byly posíleny v roce 1921, kdy na základě bilaterální obchodní smlouvy docházelo ke vzájemné výměně zboží. Z maďarské strany se jednalo především o obilí, dobytek, koně, zemědělské a průmyslové stroje, chemikálie, rostlinné oleje, pneumatiky, železniční části a již zmiňované víno.

Na druhou stranu Polsko exportovalo naftu, uhlí, sklo a dřevo. Poklidný tok výměny zboží narušil odmítavý postoj Maďarska k ratifikaci Trianonské smlouvy, což vedlo k opětovnému ochlazení obchodních vztahů. Ačkoliv maďarské Národní shromáždění se smlouvou jasně nesouhlasilo, následně ji schválilo. V roce 1922 však byla zaznamenána tajná diplomatická jednání, která měla vést k oživení obchodu. Konkrétní výsledky pak byly hmatatelné od února roku 1925, kdy došlo ke vzájemné výměně nákladní dopravy. Polsko pak z Maďarska importovalo obiloviny, ovoce a víno, do Maďarska pak bylo dováženo uhlí, nafta, sůl a tkané výrobky. V době formování a ratifikace Malé dohody polský diplomat a ministr zahraničních věcí August Zaleski vydal prohlášení, ve kterém garantoval, že v zájmu zachování nadstandardních polsko-maďarských vztahů se Polsko nikdy nestane členem Malé dohody. Začlenění se do tohoto politického uskupení by pro Polsko představovalo narušení obchodních vztahů, což bylo v rozporu se zájmy Polska. Od roku 1927 pak pozorujeme cílé obchodní kontakty mezi oběma zeměmi, ty byly narušeny penězokazeckou aférou o rok později, avšak z hlediska zásadních dopadů zůstalo Polsko po této aféře neutrální, dopady ve formě zvýšené sazby pro maďarské zboží však již bez odezvy nezůstaly. Maďaři samozřejmě s tímto navýšením nesouhlasili, polská strana nicméně zůstala neoblomná. V meziročním srovnání došlo k výraznému poklesu jak importu, tak i exportu. Pokud bychom se zaměřili na konkrétní čísla maďarského exportu vína, zjistíme, že v rozmezí let 1928-1937 byl export nejvýraznější v prvních dvou letech, konkrétně se jednalo o 926 tisíc pengő za první sledovaný rok, o rok později pak o 1068 tisíc pengő. Hospodářská krize výrazným způsobem zasáhla oba státy, přičemž tato krize se význačným způsobem projevila také na propadu exportu maďarského vína. V roce 1933 Polsko importovalo maďarské víno za pouhých 277 tisíc pengő, z výše uvedených hodnot je evidentní, že tento pokles byl razantní.

Po okupaci Československa a následném vytvoření Protektorátu byl na krátký čas odstraněn tlak Československa na Polsko, Maďarsko nyní sdílelo hranici s Polskem, což se pozitivně projevilo na zvýšení exportu do obou zemí. Nejexportovanějším výrobkem z maďarské strany bylo opětovně víno. Napjatá politická situace počátku 40. let 20. století zásadním způsobem upozadila hospodářské bilaterální vztahy, k jejich obnovení došlo v rámci RVHP.⁵⁸

V roce 1947 uzavřelo Polsko a Maďarsko první obchodní dohodu v rámci komunistického bloku, od 50. let pak pozorujeme dlouhodobé pětileté smlouvy uzavřené mezi oběma zeměmi. V tomto období Maďarsko vyváželo do Polska především hotové výrobky, které tvořily 50 % objemu celkové produkce. Polským exportním artiklem byly zejména suroviny a energie. Na konci 50. let vznikl výbor, jehož úkolem bylo hlubší prozkoumání obou zemí, které mělo přispět k dalšímu rozvoji nejen obchodních vztahů. V důsledku činnosti tohoto výboru se výměna zboží mezi Polskem a Maďarskem prakticky ztrojnásobila.⁵⁹ Hlavními vývozními produkty Maďarska byly obráběcí stroje, stravovací zařízení, produkty lehkého průmyslu, lékařské medikamenty, zelenina, ovoce, boty, obiloviny a samozřejmě víno. Polsko pak Maďarsko obohacovalo zejména silničními stavebními stroji, elektronickým zařízením, železničními vozy, uhlím, hliníkem, sírou a koksem. Nelze opomenout ani spolupráci na poli vědecko-technickém. Společný výzkum, vzájemná výměna informací a zkušeností hrála v posílení polsko-maďarských vztahů neopomenutelnou roli.

Zdařilý zahraniční obchod zaznamenalo Polsko rovněž v rozmezí let 1971-1974, a to díky investicím do modernizace průmyslu. Od poloviny 70. let však došlo k zásadnímu poklesu zahraničního exportu, neboť vláda nedokázala dostatečně rozvíjet odvětví orientovaná na export. Dané situaci nepomohl ani finanční regulační systém, jenž také nemotivoval ke zvyšování polského vývozu. Ekonomické vztahy Polska pak byly navázány především na partnery v Latinské Americe (jednalo se zejména o Brazílii, Argentinu, Peru, Kolumbii a Mexiko). I přes poměrně značný počet obchodních partnerů byl zahraniční obrat Polska nízký. Z toho důvodu začalo Polsko rozšiřovat pole své působnosti, přičemž v následujících letech Polsko navázalo vztahy s Angolou, Afganistánem či Etiopií. Polský vývoz do vyspělých kapitalistických zemí byl pak mnohem nižší než dovoz. Tato disharmonie

⁵⁸ PUKKEL, Emese. *Magyar-Lengyel gazdasági, kereskedelmi kapcsolatok fejlődése, különös tekintettel a borkereskedelemre*. Budapest, 2008. Budapesti Gazdasági Főiskola, Külkereskedelmi Főiskolai Kar. str. 6-26.

⁵⁹ PETŐVÁRI, László. *Magyar-lengyel nemzetközi kapcsolatok a huszadik században, Történelmi, politikai, gazdasági és társadalmi együttműködések, eltérő és párhuzamos megoldások az első világháborútól a Visegrádi Szerződésig*, Budapest, 2011. Nemzetközi tanulmányok. Budapesti Gazdasági Főiskola, Külkereskedelmi Főiskolai Kar. str. 28.

plynula z pokročilejší západní technologie. Spolupráce Polska s výše uvedenými exotickými zeměmi měla vliv i na posílení samotných polsko-maďarských obchodních vztahů, společnými silami totiž Polsko a Maďarsko vytvářely společný trh expandující do dalších zemí.

Ačkoliv byly bilaterální obchodní smlouvy mezi Polskem a Maďarskem v průběhu komunistické éry poměrně čilé, nepřehlédnutelné bylo i zaostávání za západními zeměmi, stagnace vývoje a v neposlední řadě také od poloviny 80. let značné přebytky vyrobených produktů. Z výše uvedeného vyplynul pokles exportu a bilance zahraničního obchodu dosáhla záporných hodnot.

V roce 1989 obě země vstupovaly vstříc společnému západu. Přejít k tržní ekonomice v žádné z předkládaných zemí neprobíhal hladce.

Od počátku 90. let sledujeme výrazný pokles výroby a do záporných hodnot se v obou zemích dostalo také zemědělství. Svobodné země mohly díky otevřeným hranicím postupně získávat nové obchodní partnery, export byl však na počátku transformace rok od roku nižší než import, obchodní bilance se tedy dostávala do záporných čísel. Tradice polsko-maďarských vztahů však byla zachována. V roce 1991 podepsaly obě země smlouvu „o přátelství a spolupráci, kterou Polsko tradičně uzavírá pouze se státy, s nimiž má společnou hranici.“⁶⁰ I nadále docházelo k výměně zemědělských a potravinářských výrobků, průmyslového zboží, strojů a dopravních prostředků. Tentýž rok vstoupily země do Visegrádské skupiny, o rok později pak do CEFTA. Exportovaná základna zboží zůstala na obou stranách do značné míry totožná. Maďarsko vyváželo produkty průmyslového inženýrství (automobily, zábavní elektroniku), dále pak chemické výrobky, například pryžové výrobky. Dramatický nárůst vývozu zaznamenaly TV obrazovky. Rajčatový protlak, kukuřice, ovoce, kávový extrakt a samozřejmě opět víno, právě tyto zemědělské produkty byly do Polska dováženy nejvíce. Polská strana tu maďarskou zásobovala železem, neželeznými kovy, koksem, elektřinou, strojními zařízeními a nábytkem. Obecně lze říci, že díky CEFTA došlo k intenzifikaci ekonomické výměny.

V rámci polsko-maďarských vztahů nelze v žádném případě opomenout cestovní ruch, který tvoří význačnou kapitolu v rámci polsko-maďarského fenoménu.⁶¹

Po vstupu obou zemí do Evropské unie se vzájemné obchodní styky význačným

⁶⁰ HAMATOVÁ, Kateřina. „Polák a Maďar, dva bratři v šavli i ve sklenici“. In: *Demokratický střed* [online]. 5. května 2014 [vid. 21. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.demokratickystred.cz/polak-a-madar-dva-bratri-v-savli-i-ve-sklenici/>.

⁶¹ PUKKEL, Emese. *Magyar-Lengyel gazdasági, kereskedelmi kapcsolatok fejlődése, különös tekintettel a borkereskedelemre*. Budapest, 2008. Budapesti Gazdasági Főiskola, Külkereskedelmi Főiskolai Kar. str. 27-68.

způsobem zdynamizovaly. Obchodní výměna dosáhla v roce 2006 téměř 2,8 miliardy, což bylo o 35 % více než v roce 2003. Hodnota maďarského vývozu do Polska činila v roce 2006 1,227.7 milionů eur, což představuje 40% nárůst, hodnota polského exportu do Maďarska pak 1,563,6 milionu eur a jednalo se bezmála o 32 % navýšení. Dominujícím maďarským exportním artiklem jsou i nadále průmyslové výrobky, které tvoří 44 % celkového objemu exportu. O 6 % více průmyslových výrobků pak do Maďarska vyváží právě polská strana. Maďarsko je pak nadále významným dodavatelem zemědělsko-potravinářského průmyslu. Jak v roce 2007 uvedl Gyorgy Nemeth, ředitel obchodní sekce Maďarské republiky ve Varšavě, Polsko bylo a je pro Maďarsko jedním z klíčových partnerů nejen z důvodu geografické blízkosti a dlouholeté tradice obchodu, ale zejména díky doplňující se struktuře obou ekonomik. Neopomenutelnou roli hráli v tomto období rovněž konkrétní investice ze strany polských a maďarských byznysmenů. K největším maďarským investorům patřila v roce 2007 farmaceutická společnost Gedeon Richter, dále firma Dunapack, zabývající se produkcí kartónových balení, Globus, FOTEX a jeho optiky, Jeans Club - obchod s oblečením a nízkonákladová společnost WIZZ AIR- investice se týkaly letiště v Katovicích. Své místo v Polsku našly také maďarské developerské firmy, za všechny jmenujme například firmu TriGranit, která vybuodovala obchodně-kancelářský komplex za více než 600 milionů euro. Také do Maďarska proudil v uvedených letech zvýšený příliv polských investic. Největšími investory byly Maspex z Wadowic, BRE Bank, Reserved, Tatum. Portfoliové investice se pak týkaly firmy MOL, BorsodChem a Gedeon Richter.⁶²

Hospodářská krize utlumila vzájemný obchod a zvláště pak maďarská strana se během krize dostala do ekonomických problémů. Zásahy vlády však zajistily postupné vymanění se z krize a maďarská ekonomika se postupem času dostala do kladných čísel. Vzájemný obchod mezi oběma zeměmi i nadále roste rok od roku. To potvrzují i čísla za první tři čtvrtletí roku 2013. Vývoz polského zboží do Maďarska se ve srovnání se stejným obdobím roku 2012 zvýšil více než o 10 %, obrat se pak zvýšil o 6 %. O polské produkty je v Maďarsku neutuchající zájem, k exportním výrobkům náleží zejména zvířata a živočišné produkty, potravinářské výrobky, chemikálie, plasty, dřevo, kovy, textil a oděvy.⁶³

⁶² WYRWICZ, Leszek. Rynki zagraniczne. In: *Exporter.pl* [online]. 5. května 2007 [vid. 21. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.exporter.pl/bazy/Kraje/166.php>.

⁶³ Hungary. Współpraca gospodarcza. *Hungary* [online]. [vid. 21. 4. 2015]. Dostupné z: <http://ehungary.net/wsp%C3%B3w%C5%82praca-gospodarcza.html>.

Během komunistického režimu se maďarská média snažila ve svém obyvatelstvu vytvořit záporný obraz Poláků, které stereotypně líčila jako lenivce, kteří jen stávkují. Hlavní maďarští představitelé vynakládali velké úsilí na zesměšnění a zohyzdění nejen Poláků samotných, ale rovněž událostí v Polsku probíhajících. Tato propaganda cílila na každodenní zkušenosti Maďarů, poukazováno bylo zejména na obchod se vším možným – od spodního prádla po konzervy. Varování maďarských médií znělo: „Uważajcie, z takim właśnie krajem mamy do czynienia!" (Buďte opatrní na to, s jakou zemí máme co do činění!). Obraz toho, jak vybrané maďarské osobnosti tuto propagandu vnímaly, přináší článek Węgry. Stosunek do Solidarności.⁶⁴ *Wyborcza* se na svých stránkách věnovala také Gyulu Hornovi, představiteli maďarských postkomunistů a premiéra v letech 1994-1998. Toho experti Bílého domu charakterizovali následně: „Zamknięty w sobie. Drętwy. Niegodny zaufania. Krętacz. Według norm wschodnioeuropejskich nie jest pijakiem, ale spożywa dużo wódki i w USA uznano by go za alkoholika. Podczas gry w tenisa, gdy sytuacja jest niejasna, upiera się, że piłka spadła po tej stronie białej linii, gdzie jemu przynosi to korzyść.“ (Introvert, nerdy, nedůvěryhodný, shuffler. Ačkoliv podle východoevropských norem nebyl považován za alkoholika, vypije hodně vodky, a v USA ho proto za alkoholika považují. Během hraní tenisu, když dojde k nejasné situaci, trvá na tom, že míč spadl za bílou linii, čímž získává bod a hru převrací ve vlastní prospěch.) V článku Gyula Horn pak tuto pomluvu vyvrací Tamas Krausz a přináší řadu dalších zajímavostí o tomto politikovi.⁶⁵ Novodobý fenomén v polsko-maďarském přátelství spatřujeme například v článku Polak – Węgień, dwa różne bratanki, který reaguje na veto premiéra Donalda Tuska, které se týkalo hospodářské podpory pro střední a východní Evropu.⁶⁶

Historickému mezníku se věnoval *Wprost*. 17. září 1939 došlo k odvolání polsko-sovětského paktu o neútočení, Rudá armáda vstoupila na území Polské republiky a začala realizovat v té době tajný pakt Ribbentrop-Mołotow. O připomenutí nejdůležitějších momentů se postaral článek 72 lata temu Rosja zaatakowała Polskę.⁶⁷ Týdeník *Wprost* se věnoval i poměrně banálnímu oznámení týkající se odhalení busty Stefana Batoryho, které však na druhou stranu svědčí o faktu, že o kulturní a historické události je v Polsku zájem. Týdeník

⁶⁴Węgry.Stosunek do Solidarności. *Gazeta Wyborcza* [online časopis]. 9.12.199. [cit. 2015-03-09]. ISSN 0860-908X. Dostupné z: <http://wyborcza.pl/1,75248,139858.html>.

⁶⁵ Gyula Horn. *Gazeta Wyborcza* [online časopis]. 31. 3. 1995.[cit. 2015-03-09]. ISSN 0860-908X. Dostupné z: <http://wyborcza.pl/1,75248,139713.html>.

⁶⁶ Pawlicki, Jacek. Polak – Węgień, dwa różne bratanki. *Gazeta Wyborcza* [online časopis]. 3. 3. 2009.[cit. 2015-03-09]. ISSN 0860-908X. Dostupné z:

http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114881,6337550,Polak___Wegien___dwa_rozne_bratanki.html.

⁶⁷ 72 lata temu Rosja zaatakowała Polskę. *Wprost* [online časopis]. 16. 9. 2011. [cit. 2015-03-09]. ISSN 0209-1747. Dostupné z: <http://www.wprost.pl/ar/261811/72-lata-temu-Rosja-zaatakowala-Polske/>.

připomněl rovněž den polsko-maďarského přátelství.⁶⁸ Událostem, které se odehrály před jedním z největších střeoevropských konfliktů, se věnuje autor v článku „Dlaczego Grunwald? Most, który zaskoczył Krzyżaków“.⁶⁹

O tom, že Poláci a Maďaři nebyli v historii vždy *bratranci*, se dozvídáme v historické eseji Piotra Szlanta. Během první světové války bylo polské veřejné mínění otřeseno řadou příběhů o brutalitě maďarských vojsk v okolí Haliče. Maďaři kromě toho stáli proti nezávislým polským aspiracím v rámci habsburské monarchie.⁷⁰

Katyně, je klíčovou událostí polských dějin, o které však Maďaři mnoho nevědí. Proto se Istvan Tarlos⁷¹ rozhodl postavit pomník na území Maďarska, který by zároveň přispěl k dalšímu vzájemnému poznání, což by beze sporu upevnilo stávající polsko-maďarské přátelství.

O Katyni, ale i o Lechu Kaczyńském či všeobecně velké maďarské sympatii k Polsku hovoří článek Katarzyny Zuchowicz.⁷²

Téma polsko-maďarských vztahů je ve vybraných polských periodických živou záležitostí. Ačkoliv pohled na klíčové osoby či hrdiny se ve vybraném tisku liší⁷³, je evidentní, že autoři se rádi vracejí ke klíčovým momentům vzájemné historie. V žádném případě pak nelze říci, že analýza vzájemné historie by se nesla pouze v pozitivním vymezení. Kritičnost a otevřenost vůči široké škále tématu přispívá k nabytí větší důvěryhodnosti. Polsko-maďarské přátelství je fenomén, který je patrný nejen v rámci mnoha období, ale i široké škály společnosti.

⁶⁸ Węgry: odsłonięto popiersie Stefana Batorego. *Wprost* [online časopis]. 26. 3. 2012. [cit. 2015-03-09]. ISSN 0209-1747. Dostupné z: <http://www.wprost.pl/ar/313024/Wegry-odslonieto-popiersie-Stefana-Batorego/>

⁶⁹ *Dlaczego Grunwald? Most, który zaskoczył Krzyżaków* *Wprost* [online časopis]. 15.7.2015. [cit. 2015-07-16]. ISSN0209-1747. Dostupné z: <http://www.wprost.pl/ar/457784/Dlaczego-Grunwald-Most-ktory-zaskoczyl-Krzyzakow/>.

⁷⁰ Szlanta, Piotr. Węgier nie zawsze bratanek. *Polityka*. [online časopis]. 18. 11. 2014. [cit. 2015-03-29]. ISSN 0032-3500. Dostupné z: <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/historia/1599409,1,wegier-nie-zawsze-bratanek.read>.

⁷¹ Politik nominovaný FIDESZ-em a KDNP na post budapešťského primátora, tuto funkci vykonává i v současnosti.

⁷² Zuchowicz, Katarzyna. Węgrzy muszą pamiętać o Katyniu. *Rzeczpospolita* [online časopis]. 13.4.2010. [cit. 2015-03-24]. ISSN 0208-9130. Dostupné z: <http://beta.rp.pl/artykul/460789-Wegrzy-musza-pamietac-o-Katyniu.html>.

⁷³ *Gazeta Wyborcza* například s rokem 1956 spojuje Imreho Nagye, *Rzeczpospolita* naopak hovoří spíše o Jánosi Kádárovi. Konzervativní skupina časopisů, v naší práci představovaná zejména *Wprostem*, si pro své analýzy vybírá účelně kontroverzní osobnosti – například osobu Gomulky. V *Polityce* se pak setkáváme se články, které se zabývají především celými obdobnými, nikoliv samotnými roky.

3.3. Polsko-české vztahy

Již od pradávna jsou polsko-české vztahy založené nejen na sousedském soužití, ale také na vzájemných stereotypech, které ve větší či menší míře rezonují dodnes. Češi jsou „Švejci“ milující pivo a Poláci „kochajou handelek“, vodku a hrdě se vrhají na kordy proti tankům, zákonitě jsou poraženi a nic z toho nemají. Zdali jsou tyto stereotypy zažité či nikoliv, musí rozhodnout každý čtenář sám za sebe. Několik posledních let však Polsko Čechům dokazuje, že již není „pouhou zemí“ s levnými příhraničními tržnicemi, nýbrž plnohodnotným a rovnocenným partnerem nejen v Evropské unii, ale i při konzultaci společných problémů (např. výstavba amerického radaru).⁷⁴

Sousedství i jazyková podobnost význačným způsobem ovlivnily vzájemné vztahy, jejichž prolínání s větší či menší intenzitou sledujeme již od středověku. Manželství Měška I. s českou knížecí dcerou Doubravkou neznamenal jen uvedení křesťanské víry do Polska, ale rovněž počátek politických, ekonomických a mocenských souvislostí. Ve druhé polovině 10. století se však toto spojení rozpadlo a následovalo období vzájemného soupeření. Ačkoliv se v raném středověku setkáváme zejména s válečnými střetnutími obou stran, kulturní vlivy odolaly těmto komplikovaným politickým vztahům. Národní stereotypy byly patrné již v této době v kronikách dvou nejznámějších kronikářů Galla Anonyma a Kosmase. „*Pro Galla byli Češi nejzavilejšími nepřáteli Poláků a vyznačovali se zbabělostí a úskočností. Kosmas pak připisoval tytéž vady lstivým Polákům.*“⁷⁵

České kulturní vlivy byly v Polsku nejpatrnější za vlády Václava II. na počátku 13. století. Václav v této době provedl správní reformy, které na jednu stranu modernizovaly a integrovaly polské území, na stranu druhou oblíbenost tohoto Přemyslovce nebyla velká a to zejména díky prosazování českých a německých úředníků. Neopomenutelná byla též pražská univerzita, nositelka kulturních vlivů, na které se polští studenti dostávali do kontaktu s novými proudy evropského myšlení a to včetně kritiky církve. Živý ohlas způsobilo také husitské učení, jehož představitelé se chtěli sblížit s jagellonským Polskem. Na přelomu 15. a 16. století na trůn usedla jagellonská dynastie, která propojila polské, české i uherské panovníky. Vzhledem k tomu, že se následně všechny země začaly orientovat na protichůdné

⁷⁴Ta naše povaha česká, epizoda Češi očima Poláků, Poláci očima Čechů. TV, ČT 1, 2008. Dostupné také z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1100627928-ta-nase-povaha-ceska/408235100011019-cesi-ocima-polaku-polaci-ocima-cechu/>

⁷⁵Baron, Roman. Čech v polském zrcadle, Polák v zrcadle českém. *Listy. Dvuměsíčník pro kulturu a dialog*. 2009, no. 5. [vid. 21. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=095&clanek=050907>

strany, Polsko na východ a Balt, české země k Habsburkům, došlo k rozvolnění vzájemných polsko-českých vztahů. I přesto nacházíme v průběhu 17. a 18. století mnoho momentů vzájemné přízně. Za všechny jmenujme například emigraci českých učenců do Polska již před Bílou horou či působení Jana Komenského v Lešně a Elbinku.⁷⁶

Dělení Polska opětovně oživilo přímý kontakt mezi Čechy a částí polských zemí. Ke vzájemnému střetávání docházelo zejména v prostředí Haliče, kam Češi hojně přicházeli a díky své znalosti německého jazyka nacházeli pracovní místa. I z toho důvodu se však objevil další stereotyp záporného obrazu Čecha, tentokrát jako zněmčeného úředníka, nástroje habsburské moci.

Pro první polovinu 19. století je příznačná spolupráce mezi českými a polskými vědci z oblasti slavistiky, literatury a dějepisectví. Druhá polovina 19. století byla ovlivněna formováním českého a polského národního hnutí. Listopadové povstání z roku 1830, Jaro národů v roce 1848 i Lednové povstání z roku 1863 nenechaly Čechy pasivní a poprvé v historii došlo i ke krizi tzv. českého slavjanofilství, za jehož nekritické přijímání byli Češi Poláky kritizováni. Právě mladá generace Čechů se přiklonila na stranu Poláků, kteří byli mnohými vnímáni jako *synové svobody*. Po porážce povstání však vzájemné sympatie začaly ustupovat do pozadí a různící se politické postoje obou zemí způsobily opětovný rozkol vztahů.⁷⁷

Problematika československo-polských vztahů v meziválečném období byla částečně nastíněna již v rámci polsko-maďarských vztahů. Spor nově vzniklých států o Těšínsko vedl ke krátkému střetu sil, avšak vzájemné vztahy byly tímto sporem ovlivněny ještě na dalších řadu let. Ačkoliv po podpisu Mnichovské dohody došlo k uspokojení polských požadavků na úkor Československa, právě Polsko se po zřízení Protektorátu stalo jedním z cílů českých uprchlíků. Sporná otázka vzájemných hranic eskalovala rovněž po druhé světové válce s tím rozdílem, že polské teritorium sahalo po připojení Dolního Slezska a Kladska až k severní hranici Čech. Polsko i Československo náležely po válce do sféry sovětských zájmů, což mělo na rozvoj bilaterálních vztahů zásadní dopad. Nejznámějším dokladem negativního dopadu na vzájemné vztahy byla účast polských sil na okupaci Československa. V 80. letech minulého století pak Československo kritizovalo polskou opozici vůči veškerým koncesím v její prospěch.

Uzavření hranic omezilo do té doby běžnou komunikaci mezi polským a československým

⁷⁶ ŘEZNÍK, Miloš. *Polsko*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 228 s. Stručná historie států; sv. 4. ISBN 80-7277-129-9. str. 212-215

⁷⁷ Baron, Roman. Čech v polském zrcadle, Polák v zrcadle českém. *Listy. Dvuměsíčník pro kulturu a dialog*. 2009, no. 5. [vid. 21. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=095&clanek=050907>

prostředím. Miloš Řezník navíc ve své knize *Stručná historie států – Polsko* upozorňuje na málo rozvinutou tematiku týkající se československé státní propagandy, které se podařilo u značné části československých občanů vzbudit negativní postoj vůči polské opozici. To se logicky promítlo i do běžných mezilidských vztahů, přičemž tyto stereotypní představy přetrvávaly ještě v porevolučních letech.

Po pádu komunismu však obě vlády přistoupily k dynamickému rozvoji vzájemných vztahů a postoj československého obyvatelstva se vůči tehdejší polské opozici začal měnit. Dopomohlo tomu zveřejnění mnoha zamlčovaných informací a vydání moderní vědecké literatury.

Od počátku druhé poloviny 90. let došlo k navázání hospodářské spolupráce mezi oběma státy. Do té doby opomíjená spolupráce se proměnila v živou přeshraniční spolupráci, doplněnou o vzájemné návštěvy vrcholných politiků i diplomatickou kooperaci, vedoucí ke společnému úsilí při začleňování do euroatlantických struktur.⁷⁸

Spíše pozitivní obraz obou národů pak přetrvává také v 21. století. To je patrné z mnohostranné spolupráce regionálního charakteru v rámci Visegrádské skupiny i Středoevropské iniciativy. Po přijetí obou zemí do Evropské unie trvá nadále vzájemný dialog mezi zeměmi a dochází ke koordinaci stanovisek v otázce energetiky, sousedské politiky a rozvoje transatlantického partnerství.⁷⁹

Vzhledem k tomu, že polsko-české vztahy jsou mnohem dynamičtější v oblasti příhraničí, nežli ve vzájemné kooperaci mezi Prahou a Varšavou, je zajímavé nahlédnout na výzkum Adama Koženého, jenž se zabýval sociální realitou v přeshraniční spolupráci. Podle výsledků autorovy analýzy nevnímali obyvatelé příhraničí rozvolnění hranic zásadním způsobem, přičemž muži i ženy napříč věkovými a vzdělanostními rozdíly chodí i nadále k sousedům zejména na výhodnější nákupy. Češi na Polácích a Polsku oceňují obchodní dovednosti, komunikativnost prodejců, pružnost a zachycení módních trendů, kvalitnější potraviny, lepší ceny i absenci vietnamské menšiny v obchodování. Rovněž si váží uctívání polských tradic, soudržnosti, úcty a lepší vztahy mezi lidmi, pořádek a náboženskou angažovanost. Za největší problém považovali čeští respondenti špatnou kvalitu polských cest, které naopak Poláci na Česku oceňují.

V rámci podpory příhraniční spolupráce vznikla řada projektů, za všechny jmenujme

⁷⁸ ŘEZNÍK, Miloš. *Polsko*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 228 s. *Stručná historie států*; sv. 4. ISBN 80-7277-129-9. str. 216-217

⁷⁹ PODGÓRZAŃSKA, Renata, ed. *Polityka zagraniczna Polski w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009. 275 s. Meandry współczesnej polityki. ISBN 978-83-7611-392-0. str. 52-70

například: *Jazykové srovnání v tradicích, sportu a zábavě*, jehož cílem byla výuka opačného jazyka na obou stranách hranice a zapojení obyvatel do zájmových sdružení, *Mapový fond Euroregionu Silesia*, jež soustředil informace o veřejně dostupných mapových podkladech na území EU, Silesie a následně tyto informace zveřejnil na internetu, *Jak se žije: srovnávací program zaměřený na práci a život lidí téhož zaměření či Rozvoj cestovního ruchu, rekreace a sportu v česko-polském pohraničí*,⁸⁰ který byl orientovaný na vytvoření infrastruktury v oblasti turistiky a rekreace.⁸¹

Ačkoliv společná historie přinesla řadu harmonických momentů, vyskytly se rovněž klíčové události, ve kterých obě země hrály roli rivala. Komplikovaná část společné česko-polské historie, se pak příznačně odrazila na poli ekonomickém.

Za jednu z hlavních příčin špatných česko(slovensko) polských vztahů se považuje spor o Těšínsko,⁸² které již po 1. světové válce představovalo teritorium s vysokým ekonomickým potenciálem. Přestože se jedná o nevelké území, je silně průmyslové, bohaté na energetické suroviny, zejména pak koksovateľné uhlí. Významnou část místního obyvatelstva tvořili Poláci a podle práva na sebeurčení se tak dalo předpokládat, že území připadne právě Polsku. Československá strana však na tomto území byla hospodářsky závislá, zejména co se týče dodávek uhlí z ostravsko-karvinské pánve. Skrze území vedlo rovněž jediné fungující vlakové spojení mezi českým a slovenským územím.⁸³

Rok 1946, kdy byly obě země včleněny do sovětského mocenského bloku, bychom mohli nazvat rokem nejistot a nevraživých střetů, vyplývajících z nedávné minulosti. O rok později však pozorujeme stabilizaci těchto vztahů, neboť Československo uzavřelo s Polskem *Úmluvu o upevnění hospodářské spolupráce*, čímž byly položeny základy pro rozvoj spolupráce v mnoha odvětvích národního hospodářství, dopravy či podpory maximálního rozvoje výměny výrobků a služeb. V průmyslové oblasti se kooperace zaměřila na investiční dodávky, kde v rozmezí let 1947-1949 tvořil polský import do Československa necelých 21%. V roce 1948 1/3 československého exportu mířila do Polska, čímž došlo oproti roku 1947 k navýšení o 450%. Státy společně spolupracovaly v oblasti vědecko-technické, zvláště pak

⁸⁰ Program se dotýkal měst Hradec na Moravici a Barabów.

⁸¹ PODGÓRZAŃSKA, Renata, ed. *Polityka zagraniczna Polski w warunkach czlonkostwa w Unii Europejskiej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009. 275 s. Meandry współczesnej polityki. ISBN 978-83-7611-392-0. str. 142-157

⁸² Zatímco v české historiografii se užívá termín Těšínsko a zahrnuje v sobě kraje Fryštát, Český Těšín a Ostrava, v polské biografii se setkáme s termínem Zaolzie s krajem Fryštát a Český Těšín – respektive oblastmi obydlenými polskou národnostní menšinou.

⁸³ Friedl, Jiří. Stosunki między Polską a Czeszosłowacją w latach 1918-1989. *Wiadomości historyczne*[online]. 2010, no.4.[cit. 2015-03-20]. ISSN: 0511-9162. Dostupné z: <http://www.tvp.pl/historia/przeczytaj/stosunki-miedzy-polska-a-czechoslowacja-w-latach-19181989-wiadomosci-historyczne/2579590>

v těžkém průmyslu a právě Československo se mělo podílet na industrializaci Polska.⁸⁴

Bilaterální kooperace fungovala rovněž bez oficiálních úmluv, elektrický proud byl dodáván z dolnoslezského Walbrzychu do ČSR, hornoslezské uhlí do Třince a Katovic, železo z Ostravska zpět do Katovic, přičemž hutní průmysl na polském území se přirozeně doplňoval s tím československým.⁸⁵ V první dekádě fungování bilaterálních vztahů v rámci RVHP se těžištěm československého exportu staly obuv, metalurgický koks, keramické suroviny, železniční a telekomunikační zařízení. Z Polska naopak ČSR importovalo paliva a suroviny (zejména uhlí, zinek, vápenc), elektřinu, papír či potraviny. Zatímco v československém exportu nejprve dominovaly suroviny a paliva, s přeměnou hospodářství postupně převážil vývoz strojů a zařízení (textilní a obráběcí stroje, traktory, nákladní automobily Tatra či osobní vozy Škoda). Změnily se rovněž vývozní artikly Polska, které se specializovalo na stroje pro metalurgické závody, exportovány byly i žňové kombajny Bizon. 70. a 80. léta byla ve znamení záporné bilance vzájemné obchodní výměny, plynoucí z celkové krize a neudržitelnosti komunistických ekonomik.

Po roce 1989 pokračovaly jak bilaterální vztahy, tak i mnohostranná spolupráce regionálního charakteru. Poprvé od skončení 1. světové války nebyly sousedské vztahy narušeny vzájemnými nároky na teritorium.

90. léta byla ve znamení dynamického rozvoje obchodních vztahů, které byly navíc podpořeny vstupem obou zemí do EU, čímž došlo k odstranění posledních bariér v cestě za jednotným obchodním trhem. Záporné saldo však pozorujeme až do roku 2004, do plusových hodnot se obrat zahraničního obchodu dostal v roce 2005 s celkovým saldem 357,6 mil. eur. V polském vývozu do ČR převažují zpracované výrobky, výrobky strojírenského či hutního průmyslu. Za posledních několik let zaznamenal rychlý růst zemědělsko-potravinářský export, zvláště pak v oblasti masných výrobků, sýrů, tvarohů či ovoce a zeleniny. Největší podíl na dovozu z ČR mají elektrotechnická zařízení pro příjem a reprodukci obrazu a motorová vozidla. Jak vyplývá z údajů Polského velvyslanectví v Praze, struktura polsko-české obchodní výměny je již řadu let stejná. Zatímco největší přebytek je v oblasti obchodu s výrobou oceli a hotovými zemědělsko potravinovými výrobky, deficit pravidelně

⁸⁴ Skodlarski, Janusz. Polsko-československé hospodářské vztahy v letech 1945-1949. In: *Acta oeconomica pragensia. Vědecký sborník vysoké školy ekonomické v Praze. Z hospodářských a sociálních dějin Československa 1919-1992. K 80. výročí vzniku ČR / Praha : Vysoká škola ekonomická v Praha 6, č. 5, (1998.) s. 87-100.*

⁸⁵ Kořalková, Květa. O zrodu československo-polského spojeneckého svazu. *Mezinárodní vztahy* [online]. 1967, Vol.2, No 1, str. 11 .[cit. 2015-03-20]. ISSN: 0323-1844. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/487/520>

zaznamenává obchod s motorovými vozidly a rostlinnými výrobky.⁸⁶

V post přístupovém období došlo k navýšení polských pracovníků a firem na území ČR. Od května do října roku 2004 vzniklo v okolí Ostravy dvacet pět nových polských firem a na místním tržišti tvořili Poláci 25% z celkového počtu obchodníků. *Czesi, którzy do tej pory kierowali się stereotypem niesolidnego Polaka, zaczęli cenić polską pracowitość i fachowość.* (Češi, kteří se zpočátku řídili stereotypem nesolidního Poláka, si začali vážit polské pracovitosti a odbornosti).⁸⁷ Podle soudobého sociologického výzkumu chtěla 1/3 polských pracovníků pracovat v Čechách z důvodu vyšších příjmů. Důležitou roli hrála u Poláků také kulturní blízkost, která garantovala větší pohodlnost při začleňování se. V prosinci roku 2005 pracovalo v Čechách okolo 12 tisíc pracovníků, pravý boom však přišel o rok později. V roce 2006 totiž česká vláda oznámila, že do roku 2008 se chystá zaměstnat 45 tisíc cizinců, přičemž prvotní hledání vhodných uchazečů⁸⁸ začalo právě v Polsku. V roce 2006 vzrostl počet polských pracovníků na území ČR o více než 39% ve srovnání s rokem 2003. Rovněž Češi, zejména pak podnikatelé, se začali učit polský jazyk, jelikož na úřadech práce se objevila výrazně větší nabídka zaměstnání na polském území.⁸⁹

Poměrně čilé jsou i vzájemné investice v obou zemích. Zatímco roky 2008 a 2009 představovaly méně příznivou výchozí pozici pro kapitálové investice, obrat pozorujeme zejména v roce 2011, kdy se polský příliv investic do českých zemí vyšplhal do výše 147 mil. eur. Na konci roku 2011 fungovalo na území ČR 1010 aktivních obchodních společností, nejvíce jich pak sídlilo v Moravskoslezském kraji a Praze. Je evidentní, že polští investoři si území České republiky oblíbili, neboť rok od roku roste počet zakládaných podniků právě s polským kapitálem. K největším polským investorům na českém trhu patří PKN Orlen S.A., jenž vlastní 63% akcií Unipetrolu, počítačová firma AB S.A., mBank, která v roce 2011 zahájila působení na českém a slovenském trhu a dnes patří k jedné z nejvíce rozvíjejících se bank, firma Tymbark-Maspex S.A., která odkoupila největšího českého dodavatele džusů a nápojů Walmark či společnost Tauron Polska Energia zabývající se prodejem elektrické energie.⁹⁰

⁸⁶ Oddělení propagace obchodu a investic v Praze: *Velvyslanectví Polské republiky v Praze* [online]. © 2008-2013 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://praha.trade.gov.pl/cz>

⁸⁷ PODGÓRZAŃSKA, Renata, ed. *Polityka zagraniczna Polski w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009. 275 s. Meandry współczesnej polityki. ISBN 978-83-7611-392-0. str. 66

⁸⁸ Jednalo se zejména o pracovní pozice švadlen a horníků do oblasti Ostravy a Karvinska.

⁸⁹ PODGÓRZAŃSKA, Renata, ed. *Polityka zagraniczna Polski w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009. 275 s. Meandry współczesnej polityki. ISBN 978-83-7611-392-0. str. 52-70

⁹⁰ Oddělení propagace obchodu a investic v Praze: *Velvyslanectví Polské republiky v Praze* [online]. © 2008-2013 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://praha.trade.gov.pl/cz>

V roce 2013 byl tento pozitivní trend ukončen a došlo k poklesu polského investičního kapitálu. Ve srovnání s rokem 2012 došlo zejména k poklesu reinvestovaných zisků, přičemž celkový kapitál poklesl z 1 649,6 mil. eur na 1602, 4 mil. eur. I přes tento úbytek pozorujeme vznik řady nových firem. Jednalo se především o společnosti s ručeným omezením, neboť k registraci společnosti je požadovaný nejnižší kapitálový vklad ve výši 200 tis. Kč. K významným kapitálovým investicím z roku 2013 náležel velkoobchod Sabudia, 3PM zabývající se produkcí kovových konstrukcí či Alamiros orientovaný na zemědělské služby.⁹¹

V roce 2011 investovaly české firmy v Polsku přibližně 2,5% veškerých zahraničních investic a Polsko se tak pro české investory stalo 7. nejatraktivnějším místem v Evropě. Český koncern New World Resources pokračoval v realizaci projektů spojených s těžbou černého uhlí v oblasti Dębińska a Morcinka, přičemž obnovení těžby je plánované na rok 2017. ČEZ, který v Polsku vlastní elektrárny Sawina a Elcho, se stal rovněž většinovým vlastníkem společnosti Eco-Wind Construction. Ta v budoucnosti plánuje stavbu větrných elektráren. K největším českým investorům na území Polska patří zmiňovaný ČEZ a.s., Kofola a.s., Delta pekárny, které odkoupily podíl ve varšavské společnosti vyrábějící mražené pečivo či CS CARGO, které odkoupilo polskou logistickou společnost TSL Unitrans.⁹²

V porovnání s odlivem polských investic z ČR v roce 2013 zaznamenaly české zahraniční investice v Polsku rostoucí tendenci. Celkový kapitál vzrostl z 111,3 mil. eur na 195,7 mil. eur.⁹³

Pro podporu a další rozvoj obchodních vztahů vznikla na počátku roku 1999 Česko-polská obchodní komora, v polštině Czesko-Polska Izba Handlowa, která úzce spolupracuje s Ministerstvem průmyslu a obchodu, Ministerstvem zahraničních věcí, polskou ambasádou v ČR a českou ambasádou v Polsku. Cílem komory je pomoc jak českým, tak i polským podnikatelům uspět a prosadit se na trhu sousední země. Komora rovněž podporuje kulturní vztahy a nabízí výukovou a konzultační činnost, zprostředkovává výstavy, veletrhy a v neposlední řadě se zabývá marketingovou a vydavatelskou činností.⁹⁴

⁹¹ Ibidem, dostupné z: https://praha.trade.gov.pl/cz/aktualnosci/article/y,2014,a,44234,Polsko-ceska_investicni_spoluprace.html

⁹² *Oddělení propagace obchodu a investic v Praze: Velvyslanectví Polské republiky v Praze* [online]. © 2008-2013 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://praha.trade.gov.pl/cz>

⁹³ Ibidem, dostupné z: https://praha.trade.gov.pl/cz/aktualnosci/article/y,2014,a,44234,Polsko-ceska_investicni_spoluprace.html

⁹⁴ Česko-polská obchodní komora. Partner mezinárodního byznysu. *Česko-polská obchodní komora* [online]. Ostrava: Česko-polská obchodní komora, © 2008 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.opolsku.cz/cz/>

Širokou škálu článků nalezneme rovněž při analýze dokladů polsko-českých vztahů. O vzájemné náklonnosti svědčí například články *Nasi kochani Czesi*⁹⁵ (Naši milovaní Češi) či *Jak rozbroić Czechów? Mówić do nich po polsku*.⁹⁶ (Jak odzbrojit Čechy? Jednoduše polštinou.) V nich se dočteme například o zažitých stereotypech, o tom, že Češi se pravidelně umisťují na předních příčkách v oblíbenosti národů či o vztahu Polska a Václava Klause. Živý je rovněž největší konflikt v dějinách polsko-českých vztahů. Na tuto tematiku autoři navazují jak prostřednictvím historické vzpomínky (*Gra o Zaolzie czy gra Zaolziem*)⁹⁷, tak i z důvodu aktuálního dění. (*Czescy neonaziści niszczą polskie napisy na Zaolziu*).⁹⁸ Polský velvyslanec v Polsku Jan Sechter se pak pochvalně vyjádřil ke slovům polského prezidenta Kaczyńského, který se za polsko-československý konflikt o Těšínsko omluvil. Byl tak prvním zahraničním státníkem, který tak obrovské gesto učinil.⁹⁹

Podle týdeníku *Wprost*, který je co do počtu článků na téma *polsko - české historické vztahy* nejpočetnější, v Polsku panuje tzv. móda na Čechy, avšak v samotných Čechách se nedaří zbořit stereotyp Poláka: chudáka, dobrodruha, podvodného obchodníka a lenocha. V článku *Jak Polak z Czechem* autor hledá důvody české nelibosti vůči Polákům. Zároveň oživuje vtip o hladovém psovi, který koloval v dobách komunismu, a podle autora je nadále velmi aktuální.¹⁰⁰ Řada článků se věnuje českému filmu, kterého si Poláci velmi cení, specifickou postavu v polsko-českých vztazích pak hraje Mariusz Sczczygiel, jehož knihy o Čechách se tradičně umisťují na předních příčkách čtenosti a zároveň jsou inscenovány na prknech jak českého, tak i polského divadla. O vztahu ke své knize *Zrób sobie raj* i vztahům k České republice, se samotný autor vyjádřil následovně: „*Jestem niechlujnym czechofilem, ta książka nie jest ani kompetentnym przewodnikiem po kulturze czeskiej, ani po Czechach. Nie jest obiektywna. Nie rości sobie pretensji do niczego. Jest wyłącznie o tym, co mnie zafascynowało przez ostatnich 10 lat, od kiedy pierwszy raz przyjechałem do tego kraju. Jest wielką notatką z lektur i ze spotkań z ludźmi, których chciałem tam spotkać. Słowem, jest o miłości przedstawiciela jednego kraju*

⁹⁵Pawlicki, Jacek. *Nasi kochani Czesi*. *Gazeta Wyborcza* [online časopis]. 24.2.2011. [cit. 2015-03-09]. ISSN 0860-908X. Dostupné z: http://wyborcza.pl/1,76842,9161721,Nasi_kochani_Czesi.html

⁹⁶Radłowska, Renata. *Jak rozbroić Czechów? Mówić do nich po polsku*. *Gazeta Wyborcza* [online časopis]. 15.6.2012. [cit. 2015-03-09]. ISSN 0860-908X. Dostupné z: http://www.krakow.sport.pl/sport-krakow/1,115665,11938319,Jak_rozbroić_Czechów__Mowić_do_nich_po_polsku.html

⁹⁷*Gra o Zaolzie czy gra Zaolziem*. *Rzeczpospolita* [online časopis]. 20.10.2009. [cit. 2015-03-24]. ISSN 0208-9130. Dostupné z: <http://beta.rp.pl/artukul/380497-Gra-o-Zaolzie-czy-gra-Zaolziem-.html>

⁹⁸Palata, Lubosz. *Czescy neonaziści niszczą polskie napisy na Zaolziu*. *Gazeta Wyborcza* [online časopis]. 16.1.2010. [cit. 2015-03-09]. ISSN 0860-908X. Dostupné z:

http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114881,7459066,Czescy_neonazisci_niszczą_polskie_napisy_na_Zaolziu.html

⁹⁹Przeprosiliśmy za Zaolzie. *Wprost* [online časopis]. 03.09.2009. [cit. 2015-03-09]. ISSN 0209-1747. Dostupné z: <http://www.wprost.pl/ar/170771/Przeprosilismy-za-Zaolzie/>

¹⁰⁰Jak Polak z Czechem. *Wprost* [online časopis]. 15. 3. 2013. [cit. 2015-03-09]. ISSN 0209-1747. Dostupné z: <http://www.wprost.pl/ar/392013/Jak-Polak-z-Czechem/>

do innego kraju“: (Jsem chaotickým milovník Česka, ta kniha však není plnohodnotný průvodce českou kulturou či samotnou republikou. Není objektivní. Nemá cíle, něčeho dosáhnout. Je výlučně o tom, co mě za posledních 10 let, kdy jsem poprvé přišel do této země, fascinovalo. Je to jedna velká poznámka z knih a setkání s lidmi, které jsem chtěl poznat. Stručně řečeno, je o lásce jednoho obyvatele země, který se zamiloval do země jiné.¹⁰¹

Pro dříve charakterizovaná média je polsko-české přátelství velmi aktuální a neutuchající. Autoři jednotlivých článků se velmi často navracejí ke vzájemně vnímaným stereotypům, jejichž zakořeněnost je dodnes velmi silná. Přesto tradičně Poláci označují Čechy za svůj oblíbený národ, což se mj. projevuje rovněž v oblíbenosti českých autorů (např. Bohumila Hrabala) či české kinematografie zejména s ohledem na historický film.

3.4. Maďarsko-české vztahy

Vzájemné ovlivňování mezi slovanskými kmeny a budoucími Maďary pozorujeme již závěrem 9. století. V té době se maďarské kmeny usadily v okolí Karpatské kotliny a od Slovanů si osvojily některé druhy práce - včetně názvosloví z oblasti řemesel či běžného života. Přesto první vzájemné dotyky neprobíhaly v harmonickém duchu. Historiografie zaznamenala událost z roku 892, kdy maďarští bojovníci válčili po boku východofranckého krále Arnulfa proti knížeti Svatoplukovi z Velké Moravy. Z historie se dozvídáme rovněž o bitvě na řece Lechu, kde první císař Svaté říše římské Ota I. porazil s přispěním pomoci českých bojovníků kořisti chtivé Maďary. Vojtěch, pražský biskup, pak přispěl při rozšiřování christianizace v Uhrách, když v roce 984 navštívil ostříhomského knížete Gejzu.¹⁰² Také v maďarsko-českých relacích hrála významnou roli sňatková politika, uzavíraná nejprve mezi Arpádovci a Přemyslovci. Pozitivnější bilanci však pozorujeme s nástupem Anjouovců a Lucemburků, kdy v roce 1335 vyhlásil král Robert spojenectví s Českým královstvím. V tomto roce došlo rovněž k podpisu několik dohod ve Visegrádu mezi Karlem Robertem a Janem Lucemburským, přičemž tyto dohody jsou považovány za první maďarsko-českou obchodní smlouvu pojednávající o celnících a celních sazbách. Místo Visegrád se tak stalo důležitým mezníkem v kooperaci nejen ve 14. století, ale také ve stoletích dalších.

Visegrád, ale i pražská Karlova univerzita se stala nesmazatelnou součástí maďarsko-

¹⁰¹ Raj po czesku według Mariusza Szczygła. *Wprost* [online časopis]. 1. 3. 2012. [cit. 2015-03-09]. ISSN 0209-1747. Dostupné z: <http://www.wprost.pl/ar/308641/Raj-po-czesku-wedlug-Mariusza-Szczygla-na-deskach-Teatru-Studio/>

¹⁰² Křesťanství bylo v Uhrách přijato v roce 1001, když Štěpán přijmul od papeže Sylvestera II. královskou korunu.

českých relací. Univerzitu navštěvovalo mnoho uherských studentů, kterým se zároveň podařilo získávat akademické hodnosti. Za všechny jmenujme například Berecka z Budína, který byl v roce 1415 zvolen rektorem. Karlova univerzita byla zároveň jednou z hlavních nositelek husitství v Uhrách.¹⁰³

Specifickou kapitolu v maďarsko-českých vztazích vytvořila osoba krále Matyáše Korvína (Matyáše Hunyadiho). Zatímco z pohledu Uher to byl král, který svým panováním obohatil zemi slávou, pokrokem a celkově jejím rozkvětem, české země Matyáše vnímaly rozporuplněji, neboť jeho osoba zradila vlastního zetě a českým zemím hrozila válkou. I přes jeho odlišné vnímání se do historie vepsal mnohými zásadními reformami.¹⁰⁴ V roce 1490 usedl na uherský trůn český král Vladislav II. Jagellonský, přičemž jeho syn Ludvík Jagellonský padl v roce 1526 v boji proti Süleymanově armádě. Rok 1526 patří ke klíčovým momentům maďarské historie¹⁰⁵, poněvadž Uhry ztratily samostatnost a začaly být ovládány tureckou a habsburskou nadvládou.

K dalším společným rysům maďarsko-českého regionu patřila reformace. Na území Čech a Moravy se reformace uplatnila jako první a v největším středoevropském měříku, po roce 1620 pak ustoupila do pozadí. Na druhou stranu uherská reformace, která zažila mimořádný nástup po kolapsu katolického státu pod osmanským tlakem v 16. století, byla význačným způsobem ovlivněna právě českými a moravskými stoupenci tohoto vyznání. Náboženská svoboda, kterou se mohly Uhry v této době pyšnit, představovala pro české nekatolíky jediné možné východisko, kam se mohli po bitvě na Bílé hoře uchýlit.¹⁰⁶

Vzájemné vztahy pozitivně ovlivnila rovněž osoba Jana Amose Komenského, ten v letech 1650-1654 působil v Blatném Potoku (maďarsky Sárospataku). Jeho dílo mělo

¹⁰³ Velvyslanectví České republiky v Budapešti. Stručné dějiny česko-maďarských vztahů. *Velvyslanectví České republiky v Budapešti*[online]. Budapešť: Velvyslanectví České republiky v Budapešti. [cit. 2015-03-22].

Dostupné z: http://www.mzv.cz/budapest/cz/vzajemne_vztahy/index_2.html

¹⁰⁴S Matyášem je neodmyslitelně spjatá centralizace zemské správy, nacházíme u něho prvky absolutní monarchie, díky které například omezil moc magnátů a církevních hodnostářů. Toto novum ho však postavilo do opozice k poddaným, u kterých si vysloužil přezdívku „*Tyran*“. Během doby svého panování vytvořil jednu z největších armád v Evropě, která čítala okolo 30 000 mužů. Tato armáda úspěšně zasáhla i proti znepokojivým Turkům, dobytá byla řada měst na jihu uherské země. Principem Matyášovy politiky nebyla pouze obrana, boje často přenášel i na osmanské území, díky čemuž připojoval další území. Za jeho vlády se profesionalizovala řada oborů, k ústředním patřilo soudnictví. Díky standardizaci trestních zákoníků, potlačování korupce i jednotnost zákoníku vydaného v roce 1486 si panovník vysloužil další, tentokrát lichotivější přívlastek: „*Spravedlivý*“. Matyášova zahraniční politika se rozvíjela především na pozadí úspěchů rozpočtové politiky. Avšak díky velké armádě a neustále vedeným bitvám zůstala pokladnice na sklonku Matyášova života takřka prázdná

¹⁰⁵ Řada klíčových maďarských událostí se odehrála v roce se šestkou na konci, například roky 1526, 1566, 1606, 1956.

¹⁰⁶ Holubec, Stanislav. Společné vývojové tendence středoevropského regionu jako předmět historické sociologie. In. *Historická sociologie*[online]. 2012, no. 1-2, str. 33[cit. 2015-03-22]. ISSN 2336-3525. Dostupné z: <http://historicalsociology.cz/cele-texty/1-2-2012/holubec.pdf>

vynikající vliv na maďarskou kulturu a stálo u zrodu maďarské pedagogiky. Živost a nadčasovost jeho díla dokazuje i přelom 18. a 19. století, kdy byla Komenského osoba opětovně vyzdvihována, zejména pak bratislavským nakladatelem Simonem Weberem. Řada učitelových děl byla přeložena do maďarského jazyka, zvláště pronikavý úspěch slavil spis *Orbis pictus*.¹⁰⁷

Náboženská otázka se změnila po vydání tolerančního patentu, tentokrát se role obrátily a uherští protestanští kazatelé přicházeli do Čech. V rámci habsburské monarchie sledujeme řadu společných i protichůdných zájmů. Sdílenou historii ovlivnili Štěpán Bocskai či František II. Rákoczi, významné osobnosti protihabsburského povstání. Revoluční rok 1848 přinesl posílení bilaterálních vztahů, v pozitivním duchu se vůči Maďarsku vyjadřoval například Karel Havlíček Borovský nebo František Palacký, Lajos Kossuth, jeden z nejvýznamnějších představitelů maďarské revoluce, pak podporoval české buditelské požadavky.

Po rozpadu rakousko-uherské monarchie na Předlitavsko a Zalitavsko pozorujeme zhoršení vzájemných vztahů, které vycházelo z možné obavy restaurace monarchie. Největší pokles v harmonii vztahů však přišel po skončení první světové války, kdy ze všech svých sousedů mělo ČSR nejhorší vztahy právě s Maďarskem. Důvodem vztahů na bodu mrazu bylo hned několik, tím nejvýznamnějším však byla otázka hranic, neboť díky Trianonské smlouvě z roku 1920 ztratilo Maďarsko valnou část svého teritoria a bezmála 1/3 maďarských obyvatel se záhy ocitla na území ČSR. Negativní postoje se projevíly také v obchodní sféře, a ačkoliv navazování obchodních kontaktů nebylo v této době vůbec jednoduché, jejich rozsah byl v konečném součtu nezanedbatelný. V roce 1930 představoval vývoz do Československa 16,8% a dovoz do Maďarska dokonce 21% z celkového objemu exportu a importu Maďarska.¹⁰⁸

S nástupem fašismu se obě země ocitly v protichůdných seskupeních a je tedy logické, že vzájemné vztahy v tomto období nebyly příznivé. Po 2. světové válce došlo k opětovnému navazování bilaterální spolupráce, Maďarsko se stalo první zemí, kam mohli obyvatelé Československa v éře komunismu vycestovat.

Po roce 1989 země bok po boku vstoupily do V4, NATO i Evropské unie a vzájemné vztahy jsou dodnes na velmi dobré úrovni.

¹⁰⁷ PRAŽÁK, Richard. Komenský a Maďaři. In: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 1975, str. 135-136.

¹⁰⁸ Velvyslanectví České republiky v Budapešti. *Stručné dějiny česko-maďarských vztahů. Velvyslanectví České republiky v Budapešti*[online]. Budapešť: Velvyslanectví České republiky v Budapešti. [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/budapest/cz/vzajemne_vztahy/index_2.html

Zanedlouho to bude 700 let, kdy vznikla idea visegradské spolupráce, ve které nezastupitelné místo hrály vztahy mezi nynějším Maďarskem a Českou republikou. Tehdy se společným cílem těchto států stalo volnější obchodování a následné uzavírání obchodních a politických dohod. Již v tomto období bylo evidentní, že náš hospodářský trh je propojený. Obdobným výzvám jako v roce 1335 však Maďarsko i Česká republika musely čelit ještě několikrát.

Zatímco ve dvacátých letech 20. století se Evropa i nadále vypořádávala s následky první světové války, ve třicátých letech již pozorujeme změny poměrů sil v na starém kontinentě, které předznamenaly nejhrůznější konflikt v lidských dějinách. Československo-maďarské ekonomické vztahy v meziválečném období byly podmíněny odlišným postojem obou států k systému. Záhy po 1. světové válce byla vzájemná obchodní výměna mezi oběma státy i přes politické napětí a dezorganizaci trhu poměrně značná a její objem několikrát převýšil průměr 30. let. Od roku 1921 již pozorujeme sílící antagonismus mezi oběma zeměmi, jehož výsledkem byla dohoda o běžném obchodním styku, obecnější ustanovení však zůstaly předmětem neutuchajících a nikam nevedoucích debat.

O normalizaci vzájemných vztahů se pokusila řádná obchodní smlouva z května roku 1927, která předznamenala postupující výstavbu vnitřních i zahraničních trhů, přičemž české země byly ovlivněny agrárním protekcíonismem a Maďarsko průmyslovým ochranářstvím. Vzájemná výměna se tak v tomto období týkala především československého průmyslu s maďarským velkostatkem. 20. léta byla ve znamení postupného klesání celkového salda a to zejména u československého exportu. Došlo k navýšení československého odbytu spotřebního zboží, kovodělných a chemických výrobků a zároveň k poklesu zboží spotřebního. Nejvíce pak rostl vývoz československých surovin. Z pohledu maďarského exportu hrály rozhodující úlohu zemědělské výrobky, významnou měrou se však v průběhu let změnila jejich struktura. Poklesl podíl obilnin (zejména pak dovoz mouky a moučných výrobků), dovoz vepřového sádla a slaniny a naopak vzrostl nákup jatečného a tažného dobytka. Československo bylo v meziválečném období zemí exportní a bylo závislé na saldu zahraničního obchodu a jako jeden z mála států udržovalo toto saldo až do konce války aktivní. Naopak saldo Maďarska se v důsledku Bethlenovy hospodářské a vnitřní politiky pohybovalo v trvale záporných číslech a v roce 1928 se pasivita platební bilance odhadovala na 500 mil. pengö. To učinilo z Maďarska nevíce zadluženou zemi středoevropského prostoru. Na konci 20. let tak maďarská vláda započala s hospodářskými opatřeními, které se

dotýkaly zejména oživení zahraničního obchodu.¹⁰⁹

Obrat maďarského hospodářství ani zlepšení maďarsko-česko(slovenské) spolupráce nepřinesla ani 30. léta, ba naopak. Příchod velké hospodářské krize se zásadním způsobem projevil sílícím protekcionismu, který vyvolal napětí v obchodních vztazích mezi jednotlivými zeměmi, zejména pak mezi Maďarskem a Československem, kde od začátku 30. let zuřila celní válka. Ta se negativně vepsala do dějin maďarsko-česko(slovenských) vztahů. Následný nejděsivější konflikt v dějinách lidstva zpřetrhal výraznější tendence v maďarsko-česko(slovenské) obchodní výměně.

Po roce 1945 se situace změnila a obě země začaly opětovně kooperovat v rámci RVHP. Ačkoliv meziválečné Maďarsko za Československem v jeho ekonomickém vývoji pokulhávalo, role se obrátily právě v průběhu komunistické éry, zejména pak v její třetí dekádě. Již v roce 1972 vznikla v tehdejší socialistickém Maďarsku první pravidla pro společné podniky se zahraniční kapitálovou účastí a na přelomu let 1988-1989 pak byla jen novelizována. O deset let později byl zaveden jednotný kurz pro obchodní a neobchodní platby, pro podporu maďarského exportu byl forint devalvován vůči USD již v roce 1980 a následně pak v roce 1985. Maďarsko již v 70. letech započalo s liberalizací cen, na stabilizaci, konsolidaci a dalším rozvoji ekonomiky se pozitivně podepsala vláda Károlye Grósze v roce 1987. Jeho program připravil lepší podmínky pro rozvoj maďarské ekonomiky, a ačkoliv nebyl splněn jako celek, snížil nárůst zahraniční zadluženosti. Tyto kroky, které postupně maďarská komunistická vláda zaváděla, byly pro tehdejší socialistické Československo zcela nepřijatelné. Díky výše uvedeným reformám tak Maďarsko po pádu komunismu předběhlo ostatní země z východního bloku ve svém vývoji o bezmála 25 let.¹¹⁰

Po roce 1989 přetrvávala vzájemná obchodní výměna, avšak těsně po revoluci zaznamenala pokles. Výrobci obou zemí se totiž snažili nalézt své uplatnění v rámci nového, západního, regionu. Od roku 1995 pozorujeme obrat v bilaterální obchodní kooperaci, zejména z důvodu obnovy regionálních aktivit. V 90. letech 20. století začaly v Miškovci jezdit české tramvaje, důležitým místem se stal i Segedín, který především pro moravské investory představoval velmi dobré podnikatelské zázemí. V Budapešti se v tomto období

¹⁰⁹ ROMPORTLOVÁ, Marta. Obchodně politické vztahy a výměna zboží mezi ČSR a Maďarskem v letech 1927-1935. In: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 1975, str. 68-80

¹¹⁰ TOMŠÍK, Vladimír. *Komparace makroekonomického vývoje transformačních ekonomik - České republiky, Maďarska a Polska s důrazem na vývoj zahraničního obchodu a platebních bilancí* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR projekt Sociální trendy, 1997, 66 s. [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/795/844>, str. 8-9.

etablovala Komerční banka, zájem rostl také o české kapitálové investice. V roce 1996 Maďarsko s Českou republikou vyměnilo zboží asi za 800 mil. dolarů. Nezpochybnitelnou výhodou pro české investory je fakt, že Maďarsko poskytuje řadu nejrůznějších úlev, jako jsou například daňové prázdny, čímž se země stává pro mnoho podnikatelů atraktivnější. Od 90. let můžeme vidět i vrůstající tendence v oblasti turistického ruchu zejména pak v oblasti maďarského lázeňství.¹¹¹

Po vzniku samostatné České republiky se obrat zahraničního obchodu s Maďarskem dynamicky zvýšil, přičemž Maďarsko patří z dlouhodobé perspektivy k nejvýznamnějším obchodním partnerům ČR. V roce 2005 zaujalo Maďarsko 12. místo v žebříčku českých obchodních partnerů, v následujících dvou letech si o ještě o jeden žebříček polepšilo. V roce 2006 hlavními vývozními komoditami z České republiky byly například osobní a nákladní vozidla, včetně jejich součástí a příslušenství, barevné televizní obrazovky, anilin, minerální oleje, uhlí, živá prasata, elektrický proud, benzín, akumulátory, cukr, čokoláda, surové dřevo či domácí spotřebiče. Maďarsko naopak Českou republiku zásobovalo stroji a dopravními zařízeními, papírem i kartony, svazky zapalovacích – startovacích kabelů, tiskárnami a klávesnicemi a v neposlední řadě širokou škálou zemědělských výrobků (např. vepřovým masem, uzenými výrobky, salámy, vínem, paprikami či slunečnicovým olejem).¹¹²

V roce 2006 zakoupila za přibližně 2 mil. eur Škoda Holding maďarský Ganz Tranelektro a následně získala Škoda 100% podíl ve firmě. ČEZ založil v Maďarsku Magyarország Kft., specializující se na obchod s elektrickou energií. V říjnu roku 2008 dokončila společnost RAVAK v Budapešti investici za přibližně 250 mil. Kč, kde postavila obchodní a logistické centrum Ravak Business Center.¹¹³ V roce 2012 se největším českým investorem v Maďarsku stal Andrej Babiš, který zde se svým Agrofertem investoval značné prostředky v oblasti průmyslu a zemědělství. Z maďarské strany byla tou největší investicí expanse ropné společnosti MOL, která odkoupila síť čerpacích stanic Pap Oil. Maďarsko rovněž podporuje i vysoce kvalitní maďarské potraviny, gastronomii a vína, se kterými se mu daří na českém trhu velmi dobře uspět. Mezi oběma zeměmi roste také cestovní ruch, v prvním pololetí roku 2013 navštívilo Maďarsko o 30% více českých turistů.

Komoditní struktura exportu i importu v obou zemích zůstává více méně obdobná,

¹¹¹ VOLKOVÁ, Marie. Původní kontakty je třeba obnovit. *Hospodářské noviny* [online].1998 [cit. 2015-04-20]. ISSN 1213-7693. Dostupné z: <http://archiv.ihned.cz/c1-972851-puvodni-kontakty-je-treba-obnovit>

¹¹² Vztahy ČR se zeměmi střední Evropy. In: *Ministerstvo zahraničních věcí* [online]. [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/file/72932/VztahyCRseZememiStredniEvropy.pdf>

¹¹³ Maďarsko: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR. *www.businessinfo.cz*. [online]. [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/madarsko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr-18568.html>

v jejím však výčtu nelze opomenout rovněž farmaceutický průmysl, přičemž k jedné z významných maďarských společností, fungujících na maďarském trhu již více než 100 let, patří společnost Gedeon Richter. Jak říká František Gyürüsi, výkonný ředitel firmy, „*už brzy budeme na českém trhu v oblasti gynekologie jedničkou*“. Společnost se zaměřuje na tři hlavní strategické oblasti, zdraví ženy, neurologie a biotechnologie a každoročně investuje nemalé finanční prostředky do výzkumu, přičemž některá klinická testování probíhají rovněž v Česku. V roce 2013 tvořily léčiva a farmaceutické výrobky 4,4% podílu českého dovozu z Maďarska – to v celkovém importním žebříku představovalo šesté místo.¹¹⁴

V rámci kapitoly maďarsko-českého přátelství nebude polský tisk reflektován. Důvodem je absence Polska v těchto vztazích. Všechny námi předkládané tituly novin sice významných způsobem informují jak o dění v Maďarsku tak i Česku, samotná komparace vzájemných vztahů je však marginální.

Polská média, reprezentovaná námi zvoleným výběrem, například velmi intenzivně informovala o maďarské finanční krizi a nezodpovědné fiskální politice. Co je překvapivé, jednotlivé články o této problematice informovaly spíše v neutrálním slova smyslu. Především v *Gazetě Wyborczej*, převládají slova pomoci a solidárnosti. Výjimku tvoří *Rzeczpospolita*, ve které k danému tématu převažuje spíše negativní postoj. V dalších titulech se pak velmi často setkáváme s obecně pojatou tematikou krize a střední Evropy. V rámci poukazování daných problematik, v tomto případě krize, byly velmi často zmiňovány i dopady na polský stát. Nelze však říci, že by polský tisk dával finanční krizi za vinu výhradně Maďarům, velmi často jsou vymezovány i externí faktory.

Česká tematika je pak v rámci polského tisku charakteristická svou rozmanitostí. *Polityka* se s oblibou vrací ke klíčovým osobám a panovníckým rodům české historie (Lucemburkové, Přemyslovi, Piastovci v komparaci s českým státem, Jan Hus), častá jsou rovněž obecná témata nad Evropou a postavením Čech a Polska, hledáním identity či rozdílnostmi mezi věřícím a ateistickým národem. Na stránkách *Gazety Wyborczej* se pak cyklicky objevují témata spjatá s romskou problematikou, která v Čechách neustupuje do pozadí.

¹¹⁴ Maďarsko: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR. www.businessinfo.cz. [online]. [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/madarsko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr-18568.html>

3.5. Shrnutí

Ve výše uvedených kapitolách jsme se nejprve seznámili s nejdůležitějšími uskupeními, v rámci kterých námi předkládané státy kooperovaly. Zatímco v éře RVHP země po ekonomické stránce upadaly a jakékoliv projevy demokratizace byly tvrdě potlačovány, přesto díky podzemnímu hnutí a exilovým vládám byla udržována jakási středoevropská vzájemná soudržnost, kterou pak mnozí představitelé opozice použili při budování demokratických států. Ve svobodné éře pak Polsko, Maďarsko i Česká republika spolupracovaly ve visegrádském uskupení, které ačkoliv prošlo tzv. klinickou smrtí, díky aktivitě všech zúčastněných států nezaniklo a úspěšně funguje dodnes.

Samotný vývoj bilaterálních vztahů jsme nejprve pozorovali na pozadí historicko-kulturním, jehož odrazem pak byla vzájemná obchodní výměna. Tu podrobněji sledujeme jak ve 20. tak i v 21. století, samotný transformační proces a detailní přiblížení fungování jednotlivých ekonomik nám přináší kapitola následující.

Odraz veřejného mínění je do jisté míry odrazem médií. Proto autorka vybrala stěžejní polské deníky a týdeníky, na jejichž bázi představila, jak média poukazují na vybrané bilaterální vztahy a jestli je v těchto případech možné hovořit o přátelství. Tato analýza se pak týkala maďarsko-polských a polsko-českých bilaterálních vztahů, neboť články týkající se maďarsko-českého přátelství ve vybrané skupině médií absentují. Pro vyváženost dané problematiky však autorka vybrala alespoň stěžejní maďarskou a českou problematiku, kterou polské noviny reflektují.

4. Charakteristika socioekonomických a finančních ukazatelů

Následující kapitola se zaměřuje na metodologické vymezení sledovaných ukazatelů v praktické části. Nejprve je pozornost věnována popisu socioekonomických ukazatelů, které vyjadřují aktuální stav států v závislosti v konkrétních oblastech dané ekonomiky. Druhá část této kapitoly je věnována dvěma produktům finančního trhu, a to akciím a burzovním indexům, které slouží jako věrohodný odraz dané ekonomiky. Poslední část je zaměřena na popis kvantifikace výnosu a rizika ve financích.

4.1. Charakteristika socioekonomické analýzy

V rámci této kapitoly budou nejprve vymezeny ukazatele socioekonomické analýzy, jako jsou nezaměstnanost, HDP, inflace, daňové zatížení, veřejný dluh, politika centrální banky, bankovní sektor a měnový sektor. V kapitole 5. budou tyto ukazatele zkoumány časově a teritoriálně.

NEZAMĚSTNANOST

Jedním z nejpalčivějších problémů světových a evropských ekonomik, nevyjímaje námi předkládaných států (České republiky, Polska a Maďarska) je nezaměstnanost. Z mnoha hledisek byl klíčový rok 2004, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj zaznamenala ve svých členských státech více než 37 miliónů nezaměstnaných, také Česká republika zaznamenala svůj vrchol, počet nezaměstnaných pokořil hranici 570 tisíc lidí.¹¹⁵

Za nezaměstnaného se dle mezinárodně srovnatelných metodik považují osoby starší 15 let, které nebyly zaměstnané, do práce mohly nastoupit do 14 dnů a aktivně hledaly práci v průběhu posledních 14 dnů. Zároveň se do této skupiny řadí lidé, kteří již našli práci a čekají na svůj nástup.¹¹⁶

¹¹⁵ Nezaměstnanost. www.edu.uhk.cz [online]. [cit. 2014-09-28]. Dostupné z: https://edu.uhk.cz/~jindrvo1/files/maek1/texty/07_Nezamestnanost.pdf

¹¹⁶ Český statistický úřad. Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS – Metodika. *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, [vid. 2014-9-25]. Dostupné z: www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zam_vsps

Oficiální statistiky dělí produktivní obyvatelstvo do tří skupin:

- a) ekonomicky aktivní zaměstnaní,
- b) ekonomicky aktivní nezaměstnaní a
- c) ekonomicky neaktivní.

Podstatná část nezaměstnanosti je úzce spjatá s hospodářským cyklem, v období recese nezaměstnanost většinou roste, naopak v období konjunktury klesá. Nikdy však nemůžeme hovořit o nulové nezaměstnanosti, to vysvětluje tzv. koncept přirozené míry nezaměstnanosti, tedy nejnižší udržitelná míra nezaměstnanosti, jež může tržní ekonomika vykazovat, inflace se nesnižuje ani nezvyšuje.

Příčiny nezaměstnanosti jsou v tržních ekonomikách jedním z nejdiskutovanějších problematik. Vysvětlení můžeme hledat pouze v jedné možnosti, trh práce je špatně konkurence schopný, nedochází k rychlému a efektivnímu vyrovnání nabídky a poptávky. Další analýzy hovoří o nepružnosti mezd, která způsobuje nezaměstnanost.¹¹⁷

Rozlišujeme několik typů nezaměstnanosti:

- a) Frikční, tedy dočasnou nezaměstnanost,
- b) strukturální - systémová nezaměstnanost,
- c) cyklickou nezaměstnanost,
- d) dobrovolnou a nedobrovolnou nezaměstnanost.

Jak uvádí Frait, míru nezaměstnanosti lze vypočítat podle následujícího vzorce:

$$(4.1) \quad u = \left(\frac{U}{L+U} \right) \cdot 100,$$

u je přitom míra nezaměstnanosti v procentech, U počet nezaměstnaných osob, L počet zaměstnaných. Míru nezaměstnanosti vypočítáváme z ekonomicky aktivního obyvatelstva.

S nezaměstnaností jsou neodmyslitelně spjaté sociální dopady, od zvýšené kriminality, přes alkoholismus, xenofobii i sebevraždy. Tyto činitele jsou příznačné především pro tzv. dlouhodobě nezaměstnané, tedy nezaměstnané déle než 1 rok. Velkým problémem je fakt, že tito lidé ztrácejí pracovní návyky a jejich návrat do pracovního procesu je složitý.

¹¹⁷ FRAIT, Jan a kol. *Makroekonomie*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita, 1996. x, str. 108-117. ISBN 80-7078-296-X.

Jednotlivé vlády se snaží mírnit dopady nezaměstnanosti pomocí pasivní a aktivní politiky zaměstnanosti.

Pasivní politika problémem nezaměstnanosti neřeší, vyvstalé problémy pouze tlumí státní podporou v nezaměstnanosti. Aktivní politika zaměstnanosti se zaměřuje na vytváření nových pracovních míst, přidělování účelových míst či například zřizováním chráněných dílen.

HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT

HDP (angl. GDP = Gross Domestic Product) měří celkový objem finální produkce, jež je vyrobená v daných zemích během jednoho roku. Zřetel není brán na vlastníka těchto výrobních faktorů. Pomocí hrubého domácího produktu lze měřit celkové výdaje země, tedy celkový produkt i celkový důchod. Aby byla položka zahrnuta do hrubého domácího produktu, musí splňovat všechny ze tří základních požadavků, a to:

- a) finální produkt zahrnuje pouze nově vyrobené statky a služby, které jsou na trhu představeny poprvé,
- b) zboží musí být dále oceněno tržními cenami, tedy takovými cenami, za které jsou lidé ochotni zaplatit,
- c) posledním nezbytným faktorem je, že zboží *nesmí být v běžném období znovu prodáno*. Tato problematika je úzce spjatá s tzv. meziprodukty, které se nezahrnují do hrubého domácího produktu.

Produktem chápeme tokovou veličinu, tedy množství peněz za určité časové období. Hrubý domácí produkt je klíčová veličina, která ukazuje vývoj národních hospodářství a měří výkonnost ekonomik. Hrubý domácí produkt tedy zobrazuje hodnotu všeho, co bylo za sledované období vytvořeno.

Výpočet hrubého domácího produktu se zjišťuje poměrně obtížně, nelze hovořit o konkrétních výsledcích, nýbrž o odhadech. Domácí produkt lze vypočítat třemi různými způsoby, a to:

- a) Výrobová metoda eliminuje meziprodukty, je však těžce dohledatelná.
- b) Výdajová metoda měří produkt jako součet výdajů, do kterého jsou započteny pouze finální výrobky.

- c) Důchodová metoda je zaměřena na důchody, neboť něčí důchod je příjmem, samotný produkt vyjadřuje součet důchodů, aniž bychom započítali daně.

Použití kterékoliv z výše uvedených metod vede k totožnému výsledku. Příkladově uijeme druhou zmíněnou metodu, tedy výdajovou metodu. Jak uvádí Frait, ta se počítá jako součet jednotlivých výdajů dle ekonomického aktéra a to:

$$(4.2) \quad HDP = C + I + G + NX,$$

kde C značí osobní výdaje na spotřebu domácností, I značí hrubé investice firem, G jsou vládní výdaje a NX značí čistý export, tedy export očištěný o import.

HDP je veličina, hojně užívaná nejen mezi ekonomy, ale také laickou veřejností, jež slouží k popsání stavu jednotlivých ekonomik. Díky ní lze přehledně popsat a porovnat stav jednotlivých ekonomik. Aby bylo možné jednotlivé ekonomiky objektivně porovnat, je tento ukazatel přepočten na jednoho obyvatele, tedy HDP/1 obyvatele.

Značným problémem při určování výše hrubého domácího produktu je šedá ekonomika, která není započtena do oficiálních statistik. Do šedé ekonomiky nespádají klasické domácí činnosti, které se do hrubého domácího produktu nezapočítávají, bohatství obyvatel však na druhou stranu zvětšují. Hrubým domácím produktem nelze vyjádřit nepeněžní faktory, které jsou představeny například devastováním životního prostředí anebo naopak.

Hrubý domácí produkt je vhodný ukazatel pro primární srovnání ekonomik, problém pak nastává v hlubším zkoumání diferencí, neboť ukazatel HDP nevyjadřuje kvalitu života občanů v daných státech. Z toho důvodu jsou společně s HDP posuzovány další alternativní ukazatele, mezi které se např. řadí ukazatel Lidského rozvoje (angl. Human Development Index) nebo ukazatel Čistého ekonomického blahobytu (angl. Net Economic Welfare).

INFLACE

Inflaci se rozumí *stálý a nepřetržitý růst cenové hladiny*. Je to stav, kdy plynule rostou ceny takřka všech druhů zboží a služeb. Jedná se o teoretické pojetí, tedy peněžní jev, který je zpravidla způsoben tempem růstu peněžní zásoby v ekonomice, které je rychlejší než tempo růstu reálného produktu.

Pokud je v ekonomice přítomna inflace spotřebitelských cen, na nákup totožného zboží spotřebitel potřebuje více jednotek měny dané země.

Nejběžnějším typem inflace je *otevřená inflace*, pomocí které kvalifikujeme míru inflace, jež vyjadřuje tempo růstu cenové hladiny.

Vedle otevřené inflace se však také setkáváme se *skrytými a potlačenými* inflacemi, které jsou charakteristické především pro bývalé centrálně řízené ekonomiky, tedy všechny námi předkládané státy (Polsko, Maďarsko, Česká republika). Se *skrytou inflací* se setkáváme tehdy, kdy jsou levnější výrobky nahrazeny dražšími, bez toho, aniž by tomu odpovídala vyšší kvalita či lepší vlastnosti. Pokud se setkáme s tzv. *všeobecným převisem poptávky*, hovoříme o potlačené inflaci. Právě tyto situace byly příznačné v době centrálně řízené ekonomiky, převis poptávky blokoval růst cen, což se projevovalo nedostatkem zboží v obchodech či frontami.¹¹⁸

V oblasti spotřebitelských cen je inflace měřena jako tzv. přírůstek spotřebitelských cen. Opakem inflace je deflace, přichází tehdy, pokud většina cen v ekonomice delší dobu klesá.

Zvláštní skupinu statků tvoří ropa, zemní plyn či zemědělská úroda nebo zboží, jež má regulované ceny. U těchto výrobků se sledují jiné cenové indexy, jako například korigovaná inflace, tedy index nepotravinářských položek bez regulovaných cen, administrativních zásahů a bez pohonných hmot.¹¹⁹

DAŇOVÉ ZATÍŽENÍ

Vlády jednotlivých zemí se makroekonomickými nástroji snaží stabilizovat své ekonomiky prostřednictvím státního rozpočtu. Ten má dvě strany, přičemž právě jednou z nich jsou daňové příjmy, druhou stranu tvoří státní výdaje na zboží a služby.

Daň je zákonem určená povinná platba do rozpočtu autority, která je oprávněna ji vyhlásit. Daně jsou placené pravidelně v určitých intervalech (např. daň z příjmů) nebo při určitých okolnostech, např. darování nebo dědění. Daň je platba do veřejného rozpočtu, která je:

- a) nedobrovolná - tedy povinně nařízena zákonem,

¹¹⁸ FRAIT, Jan a kol. *Makroekonomie*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita, 1996. x, str. 118. ISBN 80-7078-296-X.

¹¹⁹ Inflace .www.cnb.cz. [online]. [cit. 2014-10-02]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/faq/co_to_je_inflace.html

- b) nenávratná – tedy zaplacenou daň nelze požadovat zpět,
- c) neekvivalentní – tedy neexistuje nárok na adekvátní plnění za daň,
- d) neúčelovou – plátce daně nemůže ovlivnit, na co budou daně použity.

Existuje široká škála klasifikace daní. Z hlediska alokace příjmů z daní můžeme daně rozlišit na „základní“ a „doplňkové“.

Základní daň je primární pro existenci státu, náleží do ní veřejná správa a oblast spojená s dodržováním pravidel, konkrétně tedy policie, soudnictví, vězeňství a armáda.

Do kategorie doplňkových daní můžeme zařadit například infrastrukturu, sociální péči, zdravotní péči, vzdělání, ochranu životního prostředí či dotace na veřejnou dopravu. Tyto sektory jsou daněmi financovány zcela nebo částečně. Prostřednictvím daní stát ovládá výhodnost některých činností, některé jsou zatíženy jinak vysokým zdaněním, naopak u jiných podporuje stát subvence, které mohou podporovat veřejně prospěšnou činnost, která by se jinak velmi těžce rozvíjela. Stát může daňovými úlevami rovněž povzbudit podnikání v určitých regionech.

Daň je nejčastěji určena jako podíl v procentech ze základní hodnoty, označované jako daňový základ, tím můžeme rozumět cenu zboží, příjmy či například velikost majetku.

Rozlišujeme několik daňových systémů:

- a) lineární daň, která je pro všechny plátce totožná a je přímo úměrná výši daňového základu,
- b) progresivní, kdy s rostoucím daňovým základem roste procentuální sazba,
- c) regresivní, kdy s rostoucím daňovým základem klesá procentuální sazba.

Základním způsobem klasifikace daní je dělení na daně přímé, kterou platí poplatník sám na vlastní účet (např. daň z příjmů fyzických osob, daň z příjmů právnických osob) a na daně nepřímé, které platí plátce daně, ovšem na účet poplatníka (např. daň z přidané hodnoty, spotřební daně, ekologické daně).

Velmi výstižný a objektivní ukazatel sloužící k porovnání daňového zatížení jednotlivých ekonomik je daňová kvóta. Je to makroekonomický ukazatel, který vyjadřuje celkovou úroveň daňové zátěže v dané zemi. Může být jednoduchá nebo složená.

- a) Jednoduchá daňová kvóta vyjadřuje podíl daní (bez příspěvku na sociální zabezpečení) na HDP.

- b) Složená daňová kvóta má vyšší vypovídací schopnost, neboť vyjadřuje podíl všech daní a příspěvků na sociální zabezpečení na HDP.

V následující kapitole se budeme zabývat porovnáním ukazatele daňové kvóty pro jednotlivé ekonomiky.

VEŘEJNÝ DLUH

Veřejný dluh (angl. public debt), vládní dluh (angl. government debt) a národní dluh (angl. national debt) tvoří souhrn závazků ústřední vlády a jejich institucí spolu s dalšími veřejnými orgány dané země vůči jednotlivým věřitelům. Zahrnut je tedy celkový dluh vlády včetně nižších správních celků, mimorozpočtových fondů i fondů sociálního zabezpečení. V současnosti je veřejný dluh problémem u řady méně vyspělých států, ale také těch vyspělých. Zadlužení státu je závažný problém zvláště proto, jelikož se týká každého občana dané země a právě veřejnost nese dluhové břemeno.

Problematika veřejného dluhu¹²⁰ je složitou záležitostí, zásadní otázkou zůstává, jakým způsobem bylo vynaloženo s fondy, které si stát vypůjčil. Důležité je, aby stát financoval do fyzického či lidského kapitálu a fondy nebyly pouze *projedeny*. Jestliže stát výše zmíněné fondy použije k financování kapitálových investic, budou z nich mít prospěch budoucí generace, v případě, že tento dluh bude budoucími generacemi splacen. Projekty jako jsou například školy, nemocnice či univerzity vyvážejí budoucí výnos, který není realizován v peněžní podobě, nýbrž ve formě prospěchu budoucích uživatelů.

Státem vypůjčené fondy mohou složit také ke zvýšení současné spotřeby, což vede k tomu, že současná generace se vzdává statků spotřebních i investičních. To vše vede k nižšímu ekonomickému rozvoji a břemeno veřejného dluhu nesou i budoucí generace. Veřejný dluh do jisté značné míry souvisí se soukromým kapitálem, právě ten totiž nahrazuje veřejný dluh. Řada ekonomů tvrdí, že „*soukromý kapitál je nahrazován veřejným dluhem, což dlouhodobě snižuje výrobní potenciál ekonomiky.*“¹²¹

K dalším významným problémům náleží, do jaké míry vlastní veřejný dluh domácí, případně zahraniční subjekty. Z tohoto hlediska lze rozdělit dluh na vnitřní a vnější, přičemž právě vnitřní dluh je pro obyvatele „menší“ zlo, neboť dluží sami sobě. Závažnější problém

¹²⁰ *Veřejný dluh představuje pohledávku vůči současné i daňové povinnosti obyvatelstva – str. 79*

¹²¹ FRAIT, Jan a kol. *Makroekonomie*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita, 1996. x, str. 99. ISBN 80-7078-296-X.

představuje vnější dluh, země s vysokým vnějším dluhem musí vykazovat čistý export¹²², aby mohly platit úroky a splácet jistiny.¹²³

V následující kapitole bude veřejný dluh porovnáván z toho důvodu, protože je to jeden z vhodných ukazatelů porovnání rizika investování a podnikání v dané zemi. Určitá rizika jsou vypsaná výše, nicméně s rostoucím vládním dluhem roste riziko zvyšování daní a bankrotu státu. V extrémních případech tak může dojít i k zestátnění firem.

MĚNOVÝ SEKTOR A CENTRÁLNÍ BANKA

Měnová politika ovlivňuje ekonomiku prostřednictvím peněžního trhu. Je prováděna centrální bankou daných zemí. Cílem měnové politiky je udržet nízkou míru inflace. Měnový sektor je úzce spjatý s centrální bankou. Mezi konkrétní nástroje měnové politiky náleží operace na otevřeném trhu, povinné peněžní rezervy, diskontní sazba a devizové rezervy.

Centrální banka, někdy také nazývána jako ústřední banka, rezervní či jednoduše národní banka, je základní banka státu, jež je vrcholnou institucí bankovního sektoru určující měnovou politiku státu. Zpravidla se jedná se o nepodnikatelský subjekt, což znamená, že jejím primárním cílem není dosahování zisků, který je vlastnictví státu¹²⁴, nicméně nezávislý na vládě. Centrální banka má několik hlavních funkcí, které shrnují následující řádky.

Jako jediná banka ve státě má emisní funkce, což znamená, že z oběhu stahuje staré peníze a má právo emitovat peníze nové.

Jako „*banka bank*“ může poskytnout ostatním bankám úvěry a to za speciální úrokové sazby a dále stanovuje pravidla pro komerční banky a jejich stropy v oblasti poskytování úvěrů.

V Polsku je bankovní sektor největší a nejrozvinutější oblast v rámci finančního trhu. Narodowy Bank Polski (NBP) je polskou centrální bankou a k ostatním bankám plní regulační funkce, zjišťuje depozit uložený v bankách a stabilizuje bankovní sektor, za něhož je zároveň zodpovědná. Komise finančního dohledu provádí dozor nad bankovním sektorem, zároveň i kapitálovým, pojišťovacím a penzijním trhem. Polský pojišťovací sektor ovládají především zahraniční investoři, jedná se především o společnosti, které poskytují životní

¹²² Pozitivní čistý export znamená, že země spotřebovává méně než je schopna vyprodukovat. Spotřební možnosti obyvatel země, která se s tímto dluhem potýká, jsou tak značně sníženy a tím pádem omezeny.

¹²³ FRAIT, Jan a kol. *Makroekonomie*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita, 1996. x, str. 98-99. ISBN 80-7078-296-X.

¹²⁴ V některých zemích je z části ve vlastnictví soukromého sektoru (viz. USA – FED, VB – Bank of England).

pojištění a pojištění majetku.¹²⁵

Maďarská národní banka, kterou je Magyar Nemzeti bank (MNB), udržuje cenovou stabilitu a je zodpovědná za vydávání státní měny – tedy forintu. Bankovní systém Maďarska byl v posledních letech oslaben a to zejména díky přijatým opatřením maďarské vlády, která se snažila ozdravit veřejné finance pomocí výrazné bankovní daně. Vláda zavedla také program pro řešení devizových dlužníků, což bankám způsobuje nemalé ztráty.

Banky jsou tahouny takřka všech finančních skupin v České republice, můžeme tedy hovořit o finančním trhu, v rámci kterého hrají hlavní úlohu banky vedené finančními konglomeráty.¹²⁶ Česká národní banka (ČNB) dohlíží a reguluje finanční sektor. Od dubna roku 2006 je ČNB institucí, která koncentruje dozor nad celým finančním trhem a všemi jeho částmi, vyjma samotných bank. Jedná se o *družstevní záložny, pojišťovny, penzijní fondy, investiční společnosti a investiční podílové fondy, leasingové společnosti apod.*¹²⁷

¹²⁵ Polsko: Finanční a daňový sektor. *www.businessinfo.cz*. [online]. [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/polsko-financni-a-danovy-sektor-19065.html>

¹²⁶ Bankovní sektor. *www.czech-ba.cz*. [online]. [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: <https://www.czech-ba.cz/cs/bankovni-sektor>

¹²⁷ FRAIT, Jan a kol. *Makroekonomie*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita, 1996. x, str. 98-99. ISBN 80-7078-296-X.

4.2. Charakteristika akcií a burzovních indexů

V rámci této kapitoly bude pozornost věnována dvěma produktům finančního trhu- akciím a burzovním indexům. Z důvodu komplexnosti analýzy a stanovení nejrentabilnějšího odvětví a ekonomiky je nutné dané parametry sledovat.

AKCIE

*„Akcie je cenný papír, který potvrzuje, že jeho majitel (držitel) je akcionář, tj. že vložil určitý majetkový podíl (kapitál) do akciové společnosti.“*¹²⁸ Akcionář má různá práva. Např. je oprávněn podílet se na zisku společnosti formou dividendy a účastnit se na řízení společnosti mimo jiné tím, že je oprávněn hlasovat na valné hromadě, případně se podílet na likvidačním zůstatku společnosti v případě likvidace. Za závazky společnosti však akcionáři neručí.¹²⁹

S některými akciemi se obchoduje na burzách cenných papírů, kde se tak v rámci nabídky a poptávky určuje i jejich cena. Kapitál akciové společnosti vzniká emisí akcií a jejich prodejem na trhu, zpočátku za nominální hodnotu, která je na akcii vyznačena nebo v případě pouhého elektronického zaknihování oficiálně určena.

Nákup akcií ve vhodné době se mnohým jeví jako dobrý způsob zhodnocení peněz, neboť hodnota akcie může vzrůst až o stovky procent. Stejně tak je ale možný pokles cen akcií a částečná nebo i úplná ztráta peněz, které do nich akcionáři vložili. Z výše uvedených důvodů je obchod s akciemi rizikový.

Cena akcie se v zásadě pohybuje na základě nabídky a poptávky. Akcie se chová jako každá komodita na trhu, charakteristické je pak následující vysvětlení. Čím vyšší je po akcii poptávka, tím je její cena vyšší, naopak čím větší je nabídka, tím úměrně cena akcie klesá. Na změnách nabídky a poptávky se podílí řada různých faktorů, například konkrétní výsledky akciové společnosti v minulosti, očekávání trhu v budoucnu a srovnání těchto hodnot, úroveň důvěry v makroekonomiku, důvěra v segment, ve kterém se akcie nachází či důvěra v konkrétní emisi akcie. Velký vliv má také mediální obraz společnosti a množství citací v negativních zprávách nebo přesun investic mezi různými instrumenty finančních trhů.

¹²⁸ Peníze.cz. Akcie. *Peníze.cz*. [online]. Praha: Peníze.cz © 2000 - 2015 [cit. 2015.04. 22]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/akcie>

¹²⁹ Ibidem.

BURZOVNÍ INDEXY

Aby bylo naše porovnání kompletní, bude nutné také zahrnout vývoj hlavních burzovních indexů jednotlivých ekonomik. I přestože složení burzovních indexů nemusí přesně odpovídat zastoupení jednotlivých sektorů v ekonomice, burzovní indexy z velké části korespondují výkonnost ekonomiky, v některých případech ji i o několik měsíců předčí.

Burzovní index je ukazatelem vývoje daného trhu jako celku, slouží ke sledování vývoje trhu v čase a jeho vývojovým tendencím. Burzovní index odráží jak současný stav vývoje trhu, tak i jeho dlouhodobý vývoj, investor proto může tyto informace použít jako určité měřítko úspěšnosti dlouhodobého vývoje trhu. Z výše uvedeného navíc investor získá jistý předpoklad výnosnosti. Každý burzovní či akciový trh má svůj vlastní index za jednotlivé druhy cenných papírů obchodovaných na trhu. Za nejdůležitější jsou považovány indexy akciové.¹³⁰

Varšavská burza - Warsaw Stock Exchange (Gielda Papierow Wartosciowy) byla znovuobnovena v roce 1991. V roce 1997 pak počet kotovaných společností přesáhl stovku. Od roku 2003 začaly na burze ve Varšavě své akcie kótovat také zahraniční společnosti. První byla rakouská banka Creditanstalt, od roku 2006 pak začaly přibývat také společnosti z ČR. Češi jsou po Angličanech 2. největší skupinou zahraničních investorů na varšavské burze. Hlavním indexem varšavské burzy v současnosti je WIG 20, který byl založen v roce 1994. Sleduje 20 největších a nejlikvidnějších akciových titulů na burze.¹³¹

V roce 1990 byla Budapešťská burza cenných papírů¹³²(Budapest Értéktőzsde) otevřena jako první v postkomunistických zemích. Zakládajícími členy bylo 41 bank a obchodníků s cennými papíry a obchodován byl jediný titul, společnost IBUSZ. Dnes patří mezi významné hráče na trhu s cennými papíry v regionu střední a východní Evropy. Hlavním indexem BSE je index BUX, který byl zaveden v roce 1991. Je to kapitálově vážený index a byl to jeden z prvních indexů, které neberou do úvahy celou tržní kapitalizaci společnosti, ale pouze akcie obchodované na trhu (zaměstnanecké akcie, a akcie držené společnostmi a managementem se nepočítají).

¹³⁰ Wikipedie. Burzovní index. Wikipedie.cz[online].[vid. 2015.04.22]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Burzovni%C3%AD_index

¹³¹ V indexu WIG20 jsou zařazeny např. tyto společnosti: Bank Handlowy w Warszawie, Cyfrowy Polsat, Globe Trade Centre, PKN Orlen, Polska Grupa Energetyczna, TVN, Tauron, Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo.

¹³² V indexu BUX jsou řazeny např. tyto společnosti: ANY, Appeninn, CIG Pannonia, Egis Pharmaceuticals, FHB Mortgage Bank, Synergion, Magyar Telekom, MOL Group, OTP Bank, PannErgy, Danubius Hotels, Rába, Gedeon Richter, TVK.

Burza cenných papírů Praha - BCPP¹³³ (Prague Stock Exchange - PSE) byla zapsána do obchodního rejstříku ve formě akciové společnosti 24. listopadu 1992. Mezi zakladatele patřilo 12 československých bank a 5 nezávislých obchodníků s cennými papíry. Pražská burza si získala pozici respektovaného a stabilního trhu. Je členem Federace evropských burz (FESE) a americká komise pro cenné papíry jí udělila statut tzv. „Designated Offshore Market“, tedy trhu bezpečného pro americké investory. Trvalému zájmu se pražská burza těší jak mezi domácími, tak i mezi zahraničními investory. Hlavním indexem BCPP byl od počátku jejího vzniku PX-50. Jeho bázi tvořilo nejprve 50 emisí (proto číslo 50 v jeho názvu) a jeho počáteční hodnota byla dne 5. dubna 1994 stanovena na 1.000 bodů. Během své dvanáctileté existence prošel index bouřlivým vývojem a velmi divoce se měnil i celkový počet zařazených titulů, který v dobách rozkvětu přesáhl stovku. Od té doby úhrnný počet zohledněných emisí v bázi indexu klesal a v posledním období se zastavil těsně nad deseti. Od 20. března 2006 se začal na pražské burze kalkulovat nový hlavní index s názvem PX. Báze nového indexu nahradil též index PX-D, jenž byl zrušen po sedmi letech. Index PX je cenovým indexem.

Index EURONEXT 100 je jedním ze základních indexů evropské burzy EURONEXT. V bázi indexu se nachází 100 nejlepších - nejlikvidnějších akcií obchodovaných v rámci burzy Euronext. Index byl založen k 31. prosinci roku 1999 s hodnotou 1000 bodů. V současné době reprezentuje 81 % kapitalizace všech titulů obchodovaných na burze Euronext. V bázi indexu jsou nejvíce zastoupeny akcie francouzských společností. Z celkového počtu sta emisí jich je 62 francouzských, 20 belgických, 10 portugalských, 6 německých a 1 britská. Pro naše účely bude tento index sloužit jako benchmark v porovnání s ostatními indexy.

133 V indexu PX jsou řazeny např. tyto společnosti: ČEZ, Komerční banka, VIG, Erste Bank, O2 Czech Republic, Unipetrol, Philip Morris ČR, Pegas Nonwovens, CETV, Fortuna, PLG, NWR.

4.3. Kvantifikace výnosu a rizika ve financích

Přístup k investování je založen na předpokladu, že výnosnosti cenných papírů jsou náhodné veličiny. Investor proto musí nejprve určit očekávanou výnosnost a směrodatnou odchylku výnosnosti. Na základě těchto dvou parametrů vybírá ze svého hlediska toho *nejlepšího* z potencialních partnerů.

Finanční aktivity bývají nejčastěji posuzovány na základě výnosu, tzn. relativních změn ceny v rámci sledovaného období. Výnosnost¹³⁴ finančního aktiva lze vyjádřit vzorcem:

$$(4.3) \quad R_{i_t} = \frac{P_t - P_{t-1}}{P_{t-1}},$$

kde

R_{i_t} je kapitálový výnos aktiva v čase t ,

P_t je tržní cena aktiva na začátku období a

P_{t-1} je tržní cena aktiva na začátku předchozího období.

Nejpoužívanější mírou popisující riziko je směrodatná odchylka σ [sigma]. Směrodatná odchylka je druhá odmocnina rozptylu (volatility). Volatilita udává míru kolísání výnosu okolo střední hodnoty na základě porovnání výnosů dosažených v minulosti za časové období. Tržní riziko je způsobeno faktory, které ovlivňují ceny všech cenných papírů obchodovaných na burze, tedy makroekonomické, politické, sociální změny apod.

Riziko změny výnosnosti (směrodatná odchylka) cenného papíru lze vypočítat dle vztahu:

$$(4.4) \quad \sigma_i = \sqrt{\frac{1}{N-1} \sum_{i=1}^n (R_{i_t} - E(R_i))^2},$$

kde

R_{i_t} je kapitálový výnos aktiva v čase t ,

$E(R_i)$ očekávaná výnosnost aktiva,

N je počet pozorování (výnosů).

n je počet podílových listů v portfoliu.

¹³⁴ Uvažujeme pouze kapitálový výnos aktiva, tzn., že nezapočítáváme dividendový výnos.

5. Komparace jednotlivých ekonomik a stanovení nejrentabilnějšího odvětví.

Tato kapitola tvoří stěžejní část diplomové práce. V právní části bude pozornost věnována vyhodnocení socioekonomické analýzy a to jak časově, tak i teritoriálně. Další část je zaměřena na vyhodnocení výkonnosti ekonomik, která je provedena pomocí syntézy dvou dílčích analýz. Primární je analýza burzovních indexů, přičemž budou zohledněny výsledky socioekonomické analýzy. Třetí část je zaměřena na vyhodnocení nejrentabilnějšího odvětví v dané zemi. Poslední část je shrnutí. Pomocí výsledků socioekonomické analýzy, analýzy burzovních indexů a analýzy jednotlivých odvětví je stanoven závěr, který čtenáři doporučí zemi a odvětví pro podnikání, resp. investování v rámci námi předkládaných zemí středoevropského prostoru.

5.1. Výsledky socioekonomické analýzy

Podkapitola výsledky socioekonomické analýzy byla provedena na základě postupu, který je popsán v kapitole 4.1. Data pro tuto podkapitolu byla čerpána především z portálu EUROSTAT. Analýza je provedena na základě dvou kritérií. Jedním z kritérií bylo časové hledisko, tudíž zvolení dostatečně dlouhé časové řady. Pro naše účely byla zvolena časová řada 2006 – 2013. Důvodem byl fakt, že analýza tak pojme i období finanční krize. Je nutné dodat, že v rámci jednotlivých ukazatelů je popsáno i období postkomunistického vývoje, což je společný jmenovatel daného teritoria. Druhé kritérium bylo teritoriální hledisko, což vyplývá i z cíle práce. Jako benchmark, který slouží pro porovnání, byl použit průměr evropských zemí v EU. Eurostat tento údaj zpravidla uvádí jako European Union (28 countries).

NEZAMĚŠTNANOST

V rámci komunistického režimu nezaměstnanost prakticky neexistovala, neboť se považovala za nezákonnou a jednotlivé státy vytvářely tzv. umělá pracovní místa. To se však po pádu komunismu změnilo a postkomunistické státy se začaly potýkat s více či méně vysokou nezaměstnaností. Nezaměstnanost ovlivnila i námi předkládané státy, transformační proces pak v každém ze států probíhal odlišně.

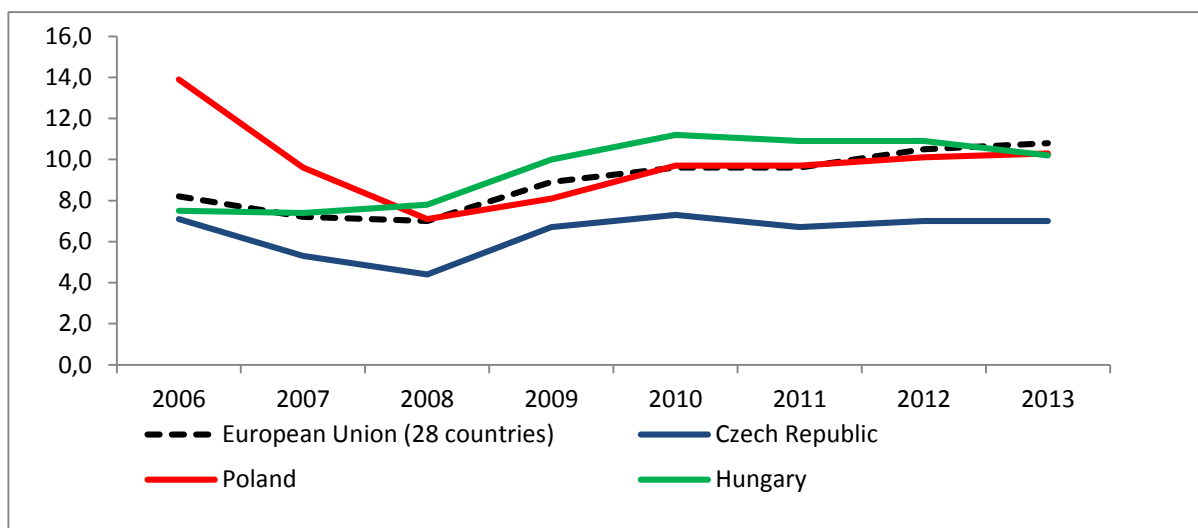
Tabulka 1. Nezaměstnanost vybraných zemí v %

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
European Union (28 countries)	8,2	7,2	7,0	8,9	9,6	9,6	10,5	10,8
Czech Republic	7,1	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7,0	7,0
Poland	13,9	9,6	7,1	8,1	9,7	9,7	10,1	10,3
Hungary	7,5	7,4	7,8	10,0	11,2	10,9	10,9	10,2

Zdroj: Eurostat

Podíváme-li se na časovou řadu 2006-2013 (viz. tab. 3.1), tak v rámci sledovaných zemí byla nezaměstnanost nejnižší v České republice. Tento fakt je možné také vyzorovat z grafu 3.1. Zároveň můžeme říct, že ve sledovaném období byla nezaměstnanost v ČR nižší, než byl standard v Evropské unii. Naopak nejvyšší nezaměstnanost byla zaznamenána v Polsku, které se ve sledovaném období drželo nad průměrem Evropské unie. Důvody a následky nezaměstnanosti v jednotlivých zemích budou prezentovány následovně.

Graf 1. Nezaměstnanost vybraných zemí v %.

Zdroj: Eurostat

Polská nezaměstnanost

Polsko bylo první zemí, ve které došlo k transformaci šokem díky tzv. Balzerowiczovu plánu, jenž měl stabilizovat ekonomiku po dřívějších hospodářských krizích. Zejména v prvních třech letech po pádu komunismu míra nezaměstnanosti výrazně rostla, situace se začala zlepšovat s příchodem roku 1994. Jedním z nejvýraznějších důvodů nezaměstnanosti byl přechod pracovníků z primárního a sekundárního sektoru do terciálního. Ačkoliv se podíl zaměstnanců v zemědělství postupně snižoval, dodnes patří Polsko ve srovnání s V4 k zemím s vysokým podílem zemědělců a je významným producentem potravin v celé Evropské unii. Od poloviny 90. let začala nezaměstnanost klesat, soukromá sféra, která omezeně fungovala již v rámci komunistického režimu, po revoluci stagnovala a nabízela pouze omezený počet míst. Rok 1996 započal éru zahraničních investic, díky kterým vznikla nová pracovní místa. Počátek nového tisíciletí měl negativní dopady na míru nezaměstnanosti, která byla ovlivněna ruskou finanční krizí, zahraniční obchod začal klesat a došlo rovněž k privatizaci podniků. V roce 2002 nezaměstnanost dosáhla 20% hranice a k výraznému zlepšení nedošlo ani v dalších letech. Příznivý trend zaznamenalo Polsko po vstupu do EU, neboť do země začaly opětovně proudit zahraniční investice. Tento trend však s sebou přinesl také odliv absolventů do unijních zemí, vzhledem k tomu, že se jednalo bezmála o 2 miliony lidí, tento trend začal polskou ekonomiku ovlivňovat spíše negativně.¹³⁵

V roce 2006 se nezaměstnanost podařilo snížit na poloviční hodnotu z roku 2002, jak někteří ekonomové uvádějí, hodnota by mohla být nižší, neboť vedle oficiální ekonomiky fungovala také šedá ekonomika, kdy řada Poláků pracovala načerno a zároveň pobírala sociální dávky. Důležitým rysem, který má vliv na míru nezaměstnanosti, jsou sezónní práce, přičemž právě na začátku a konci roku bývá nezaměstnanost nejvyšší. Počínaje jarem dochází ke snižování nezaměstnanosti, což je ovlivněno právě sezónními pracemi a turistickou sezónou. Roky 2006 a 2007 byly z tohoto pohledu výjimečné, nárůst nezaměstnanosti byl patrný pouze v lednu a prosinci, což je v porovnání s předchozími roky ojedinělé. V listopadu roku 2006 *Miesterstwo Pracy i Polityki Społecznej* informovalo, že poprvé po čtyřech letech, byť jen minimálně, klesla míra nezaměstnanosti.¹³⁶ I přesto zaujalo Polsko v roce 2007 druhou pomyslnou příčku v nezaměstnanosti v Evropě.

¹³⁵ PÁTKOVÁ, Zuzana. *Srovnání míry nezaměstnanosti ve vybraných zemích EU*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta. str. 22-27

¹³⁶ Statystyki:bezrobocie i rynek pracy w 2006r. www.rynekpracy.org. [online]. [cit. 2015-02-09]. Dostupné z: <http://rynekpracy.org/x/252931>

S větším procentem nezaměstnaných se potýkalo už jen Slovensko.¹³⁷

Také v roce 2008 klesala nezaměstnanost již od února, následně pak od listopadu se nezaměstnanost začala zvětšovat, přičemž každý následující měsíc docházelo k mírnému snížení či zvýšení nezaměstnanosti. V lednu roku 2013 v porovnání s prosincem roku 2012 došlo ke zvýšení nezaměstnaných o 7,4%.¹³⁸

Důležitým ukazatelem nezaměstnanosti je také regionální rozložení Polska. Nejvyšší rozdíl byl v roce 2013 patrný mezi Velkopolským vojvodstvím s 10,6% mírou nezaměstnanosti a Varmiňsko-mazurským vojvodstvím, které se potýkalo s 22,2% nezaměstnaností.

Nezaměstnanostní změny jsou patrné také z genderového pohledu. V rozmezí let 2003-2007 se zvýšila mužská zaměstnanost, zatímco se zvyšuje nezaměstnanost žen. Nejvyšší procento nezaměstnaných žen bylo zaznamenáno v roce 2007, konkrétně se jednalo o 58,2% nezaměstnaných žen. V dalších letech tento trend mírně klesal, výjimkou byl rok 2011, zde došlo opětovně k mírnému zvýšení nezaměstnanosti žen, konkrétně 53,5%. V roce 2013 se počet nezaměstnaných žen zmenšil a to na 50,3%. Jisté rozdíly jsou patrné i mezi obyvateli žijícími ve městech a na vesnicích. Do roku 2008 docházelo ke snižování nezaměstnanosti u lidí žijících jak na vesnici, tak i ve městech, avšak rychleji nacházeli nová pracovní místa lidé žijící ve městech. Od roku 2009 s výjimkou roku 2011 se tento trend otočil a právě lidé ve městech měli hledání práce komplikovanější.¹³⁹

Hospodářská krize zasáhla celou Evropu. Jak uvedla *wyborcza.pl* v rozmezí let 2007-2014 se nezaměstnanost v Evropské unii zvýšila o 3%. Pouze tři země dokázaly v době této krize snížit svou nezaměstnanost a vedle Malty a Německa to bylo právě Polsko. Dařilo se i ostatním námi předkládaným státům, neboť v Maďarsku a České republice nezaměstnanost vzrostla spíše symbolicky, konkrétně v rozmezí mezi 0,5% - 0,6%.¹⁴⁰

¹³⁷ Bezrobocie w UE rośnie. Polska wyróżniona przez Eurostat. *Gazeta Wyborcza* [online časopis]. 2014.[cit. 2015-02-09]. ISSN 0860-908X. Dostupné z: http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,16493839,Bezrobocie_w_UE_rosnie__Polska_wyrozniiona_przez_Eurostat.html

¹³⁸ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. <http://www.mpips.gov.pl/>. [online]. [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: http://www.google.pl/url?sa=t&rc=1&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mpips.gov.pl%2Fdownload%2Fgfx%2Fmpips%2Fpl%2Fdefaultopisy%2F7985%2F1%2F1%2FBEZROBOCIE%2520REJESTROWANE%2520W%2520POLSCE%2520-%2520styczen%25202013-21.02.2013.pdf&ei=wo7TVOXVOoH_UsCzhPgI&usq=AFQjCNFItMthxeZGadwcwaf9PPKm5R6Kpg

¹³⁹ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. <http://www.mpips.gov.pl/>. [online]. [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: http://www.google.pl/url?sa=t&rc=1&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mpips.gov.pl%2Fdownload%2Fgfx%2Fmpips%2Fpl%2Fdefaultopisy%2F7985%2F1%2F1%2FBEZROBOCIE%2520REJESTROWANE%2520W%2520POLSCE%2520-%2520styczen%25202013-21.02.2013.pdf&ei=wo7TVOXVOoH_UsCzhPgI&usq=AFQjCNFItMthxeZGadwcwaf9PPKm5R6Kpg

¹⁴⁰ Bezrobocie w UE rośnie. Polska wyróżniona przez Eurostat. *Gazeta Wyborcza* [online časopis]. 2014. [cit. 2015-02-09]. ISSN 0860-908X. Dostupné z:

V globále tedy sledujeme trend klesání nezaměstnanosti, přesto se však Polsko od roku 2012 potýkalo s vysokou nezaměstnaností lidí mladších 25 let. Podle *wprost.pl* každý čtvrtý mladý člověk neměl práci, tento trend byl pak jedním z nejvyšších v Evropě. Vyhráno neměli ani „mladí pracující“, neboť 70% z nich pracovalo pouze na dobu určitou a tedy i jim chyběli dlouhodobé vyhlídky.¹⁴¹ V červnu roku 2013 uvedl Jan Krzysztof Bielecki v rádiu Zet, že se představitelé Evropské unie rozhodli zřídit speciální fond pro boj s nezaměstnaností u mladých lidí. Bezmála osm miliard eur budou moci čerpat mladí nezaměstnaní v celé Evropské unii prostřednictvím speciálních dotací na další vzdělání či pracovní místa a to od roku 2014-2020.¹⁴²

Maďarská nezaměstnanost

Pro Maďarsko byl v době komunismu příznačný gulášový socialismus, který s sebou přinášel nejen mnoho liberálních prvků, čímž se odlišoval od ostatních komunistických států, ale také vysoké zadlužení ze strany vlády a s tím ruku v ruce jdoucí inflaci. Právě vysoký státní dluh je dodnes aktuálním problémem Maďarska. Po pádu komunismu zahájila země cestu transformační recese a nezaměstnanost se po roce 1989 pohybovala okolo 12%. V roce 1994 začalo docházet k úsporným opatřením, bylo propuštěno 15% vládních zaměstnanců, došlo k poklesu reálné mzdy i sociálních dávek. Řešení měl přinést soukromý sektor, ve kterém bylo zaměstnáno 46% ekonomicky aktivních, tento sektor však nebyl schopen nabídnout mnoho pracovních míst a míra nezaměstnanosti se tak stále držela poměrně vysoko. Ekonomická obnova pak započala v polovině 90. let, do Maďarska začaly proudit zahraniční investice, díky kterým vznikaly nové výroby zaměřené především na zpracovatelský průmysl. Zásadní změnou byla devalvace měny v roce 1995, prostřednictvím které začal růst maďarský export. Od nového tisíciletí byla maďarská politika zaměřena fiskálně a země se začala připravovat na vstup do Evropské unie. V roce 2004 došlo k poklesu exportu, což vedlo opětovně po deseti letech k navýšení nezaměstnanosti. Maďarsko se v této době potýkalo také s vysokou ekonomickou neaktivitou obyvatel, způsobenou odchody do důchodu a studiem mladých lidí, což sice do budoucna vytvářelo potenciál, ve zmiňovaných letech se však jednalo o negativní jev. Vedle ekonomicky

http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,16493839,Bezrobocie_w_UE_rosnie__Polska_wyrozniiona_przez_Eurostat.html

¹⁴¹ Bezrobocie straszy mlodych Polakow. *Wprost* [online časopis]. 2012. [cit. 2015-02-09]. ISSN 0209-1747. Dostupné z: <http://www.wprost.pl/ar/351524/Bezrobocie-straszy-mlodych-Polakow/>

¹⁴² Były premier: bezrobocie wśród mlodych w Polsce nie jest takim problemem jak w Grecji. *Wprost* [online časopis]. 2013. [cit. 2015-02-09]. ISSN 0209-1747. Dostupné z: <http://www.wprost.pl/ar/406053/Byly-premier-bezrobocie-wsrod-mlodych-w-Polsce-nie-jest-takim-problemem-jak-w-Grecji/>

neaktivního obyvatelstva hrají důležitou roli také regionální rozdíly, právě Severní část Dolní země (*Észak-Alföld*) se dlouhodobě potýká s nejvyšší nezaměstnaností, přičemž pro tento region je charakteristická slabší infrastruktura, dlouhodobá nezaměstnanost způsobující chudobu a také značný počet romské minority. Opak představuje Západní Zadunají (*Nyugat-Dunántúl*), kde patří zaměstnanost k nejvyšším v zemi.¹⁴³

Míra nezaměstnanosti se zvyšovala i v následujících letech, v roce 2007 již bylo zřejmé, že zadlužování domácností zahraničními půjčkami znehodnocovalo národní měnu a jejich reálné půjčky tak byly mnohem vyšší. V roce 2007 ekonomika zaznamenala nejvyšší propad od roku 1994, to s sebou neslo i zvýšení nezaměstnanosti, především pak v řadách pracovníků z veřejného sektoru. V roce následujícím se v Maďarsku naplno projevila finanční krize, která zemi postihla nejvíce ze zemí střední Evropy. V říjnu roku 2008 Maďarsku hrozil státní bankrot, export se navíc propadl o 30%. Průmyslová výroba byla zasažena nejvíce, z genderového hlediska tak nezaměstnanost více postihla muže než ženy. S dlouhodobou nezaměstnaností Maďarsko bojovalo zkrácenými úvazky, převážně muži pak využívali možnost sezónních prací. Pro Maďarsko je také charakteristická vnitřní migrace obyvatel, která je v porovnání s Polskem a Českou republikou nejrozšířenější.

V roce 2009 se nezaměstnanost pohybovala mezi 9%-10%, právě dopady hospodářské krize předznamenaly ještě razantnější nárůst nezaměstnanosti, který se v roce 2010 vyšplhal na 11,2%. Od roku 2010 sledujeme mírný sestup nezaměstnanosti. Důležitou roli při tomto snižování hrál veřejný sektor, díky kterému byl nastaven systém veřejně prospěšných prací pro dlouhodobě nezaměstnané. Došlo také ke změně mobility, lidé začali dojíždět za prací za hranice země.

V roce 2011 vznikl vládní program *Magyar Munka Terv*, který si klade za cíl vytvořit až milion pracovních míst do deseti let. V programu se také hovoří o snížení míry byrokracie a nových pracovních místech v komerční sféře. Nová pracovní místa jsou pak převážně na poloviční úvazky, což má vládě ročně ušetřit 67 mld. forintů. Tento plán má také mj. pomáhat v komunitách, kde pracuje pouze čtvrtina členů domácnosti a tím tak změnit stávající obraz mnohých rodin, ve kterých rodiče nepracují, což vede k nezaměstnanosti

¹⁴³ Míra nezaměstnanosti dosahovala v regionu Severní Alföld v roce 2013 14,4% ,v Západním Zadunají se jednalo o 7,8%.

Česká spořitelna. Průvodce podnikáním v zahraničí-country report Maďarsko. *Česká spořitelna* [online]. Praha: Česká spořitelna, © 2014[cit. 2015-02-16]. Dostupné z: http://www.csas.cz/static_internet/cs/Evropska_unie/EU_programy/EU_programy/Prilohy/cr_madarsko_final.pdf

i dalších generací.¹⁴⁴ Vláda Viktora Orbána v témže roce výrazně snížila dávky v nezaměstnanosti, délka pobírání dávek se eliminovala z 270 dnů na 90. Podle týdeníku *Wprost* nový zákon ukládá povinnost pracujícího přijmout pracovní pozici ve vzdálenosti 3 hodiny jízdy od místa bydliště. Jestliže se jedná o delší vzdálenost, zaměstnavatel musí zaměstnanci poskytnout ubytování. V opačném případě při odmítnutí nabídky práce dochází k odebrání dávek.¹⁴⁵

Počínaje druhým kvartálem roku 2013 začala v Maďarsku nezaměstnanost význačně klesat a to díky výše zmíněnému vládnímu programu. Tento program je však mnohými kritizován, jestliže bude člověk z tohoto programu vyloučen, nemá již dále nárok na pobírání sociálních dávek, roste také strach z možné korupce. Pro mnohé to však může být nastartování nové kariéry, jelikož dochází k vytváření pracovních návyků. Slovensko již v minulých letech podobný program vyzkoušelo, bohužel bez úspěchu.¹⁴⁶ Jak poukazují další statistiky, je patrné, že Maďarsku se nezaměstnanost opravdu daří rapidně snižovat. Podle *Gazety Wyborczej* se nezaměstnanost v rámci Evropské unie nejrychleji snižovala právě v Maďarsku, v červenci roku 2013 byla míra nezaměstnanosti 10,2% a o rok později se nezaměstnanost snížila na 7,8%. Tento pokles byl zapříčiněn velkými zahraničními investicemi do automobilového průmyslu, který tvoří prim v rámci politiky Viktora Orbána. V tomto odvětví je zaměstnáno bezmála 120 tisíc lidí a tvoří 18% celkového exportu Maďarska.¹⁴⁷

Československá a následně česká nezaměstnanost

Také v Československu byla nezaměstnanost v době komunistického režimu neznámým pojmem. Změnu nastolili pravicoví politici pomocí šokové terapie v čele s Václavem Klausem, přičemž jejich hlavním cílem byla liberalizace cen i obchodu a privatizace státního majetku. Po roce 1989 nezaměstnanost zásadním způsobem nevzrůstala, k tomu mj. dopomohl i odchod čtvrt milionu lidí do důchodu. I v Československu se začal

¹⁴⁴PETR, Pavel. Proč maďarská nezaměstnanost klesá tak rapidním tempem? Efektivní plán nebo jen hra s čísly?. In: *patria.cz*[online]. 27.6.2014. [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2669394/proc-madarska-nezamestnanost-klesa-tak-rapidnim-tempem-efektivni-plan-nebo-jen-hra-s-cisly.html>

¹⁴⁵ Węryy obcinają zasiłki dla bezrobotnych. *Wprost*. [online časopis]. 2011. [cit. 2015-02-16]. ISSN 0209-1747. Dostupné z: <http://www.wprost.pl/ar/253038/Wegry-obcinaja-zasilki-dla-bezrobotnych/>

¹⁴⁶ PETR, Pavel. Proč maďarská nezaměstnanost klesá tak rapidním tempem? Efektivní plán nebo jen hra s čísly?. In: *patria.cz*[online]. 27.6.2014. [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2669394/proc-madarska-nezamestnanost-klesa-tak-rapidnim-tempem-efektivni-plan-nebo-jen-hra-s-cisly.html>

¹⁴⁷ Najszybczej w UE bezrobocie spada na Węgrzech. *Gazeta Wyborcza* [online časopis]. 2014. [cit. 2015-02-16]. ISSN 0860-908X. Dostupné z: http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,16733771,Najszybczej_w_UE_bezrobocie_spada_na_Wegrzech.html

rozvíjet terciální sektor, zásadní roli se hrála také devalvace měny. Zatímco v Polsku a Maďarsku alespoň částečně existovaly tržní instituty, v Československu soukromý sektor neexistoval. První výraznější nárůst nezaměstnanosti pozorujeme v roce 1992, kdy došlo k uvolňování přezaměstnanosti, jež byla typická právě pro komunistický režim a byla také důsledkem opuštění východních trhů. Od počátku transformace začal být zjevný nerovný vývoj mezi Českou republikou a Slovenskem, patrným především rychlejším rozvojem středního a drobného podnikání na území České republiky. Do roku 1996 nezaměstnanost nepředstavovala zásadnější problém a to z důvodu restrukturalizace ekonomiky, kdy privátní sektor pohltil značnou část volné pracovní síly. Pro následující dva roky je charakteristická recese, došlo rovněž k růstu mzdových nákladů, tím pádem vzrostla i nezaměstnanost. Nejinak tomu bylo v roce 1999, příčiny trvající recese spatřujeme ve velkém přílivu zahraničního kapitálu a v měnové krizi. Nezaměstnanost byla nejvyšší od vzniku státu. Žádné zásadnější změny nenastaly ani v letech následujících, až do vstupu České republiky do Evropské unie byla nevyvážená poptávka s nabídkou práce. Jakmile Česká republika vstoupila do EU, ekonomika začala růst, avšak nedošlo k výraznému snížení nezaměstnanosti. Jedním ze závažných problémů bylo v této době nastavení sociálních dávek, které atakovaly vyšší minimální mzdy a pro mnohé se tak hledání práce jevílo jako demotivující. Díky otevřeným hranicím začalo do České republiky proudit množství cizinců, nejvíce pak Slováci, Ukrajinci a Poláci.

Od roku 2005 sledujeme mírné klesání nezaměstnanosti, k výraznému snížení nezaměstnanosti pak došlo ve čtvrtém kvartále roku 2007, čehož si povšimla i *Rzeczpospolita*, která upozornila na nejnižší nezaměstnanost za posledních 10 let. Zároveň však analytik Unicredit Bank Pavel Sobiszek upozornil na pokošení přirozené hranice nezaměstnanosti, která mohla mít vážný vliv na růst inflace.¹⁴⁸ Trend nízké nezaměstnanosti sledujeme i v následujících letech, v roce 2008 došlo k jeho zastavení, neboť i na Českou republiku dopadla světová ekonomická krize. Krize postihla nejvíce firmy v automobilovém průmyslu společně s jejich subdodavateli a sklářský průmysl. Hospodářský útlum byl patrný zejména v průmyslových odvětvích, z toho důvodu byl počet mužů hlásících se na úřad práce vyšší než počet přihlášených žen, neboť terciální sektor byl zasažen méně. Došlo také ke zhoršení nesouladu mezi nabídkou a poptávkou, na jedno pracovní místo připadlo 3,9 uchazečů.

¹⁴⁸Bezrobocie w Czechach w czwartym kwartale 2007 roku spadło do 4,9 proc., poziomu najniższego od 10 lat - wynika z ogłoszonych w piątek danych czeskiego Urzędu Statystycznego. *Rzeczpospolita* [online časopis]. 2008. [cit. 2015-02-24]. ISSN 0208-9130. Dostupné z: <http://www4.rp.pl/artyku/88917-Czechy--bezrobocie-spadlo-ponizej-5-procent.html>

V předchozím roce ukazatel dosahoval hodnoty 2,5. Nejvyšší meziroční růst zaznamenala skupina mladých lidí ve věku od 20-24 let, kterým se po ukončení škol nedařilo hledat pracovní místa.¹⁴⁹ Dopady finanční krize pokračovaly i v roce 2010, i v tomto roce docházelo k nárůstu nezaměstnanosti. Propouštění se dotklo dalších sfér, především zpracovatelského průmyslu, stavebnictví, veřejné správy, obrany a sociálního zabezpečení. Mírné oživení pozorujeme díky sezónním pracím v jarních měsících, s příchodem absolventů však nezaměstnanost začala v druhém pololetí opětovně růst. Nejvíce pak v prosinci, neboť od nového roku platila vyhláška týkající se podmínek nároku na podporu v nezaměstnanosti pro uchazeče, kteří ukončí pracovní poměr bez vážného důvodu.¹⁵⁰ Podle *Wprostu* analytici očekávali větší snížení nezaměstnanosti, dle jejich prognóz měla nezaměstnanost klesnout o další 0,3%, což se nenaplnilo. Největší nezaměstnanost panovala v Mostu (15,8% nezaměstnaných) a v Bruntále (15% nezaměstnanost).¹⁵¹ V roce 2011 začíná nezaměstnanost mírně klesat, zlepšení ekonomické situace se projevilo v nárůstu pracovních míst, kterých bylo o 5 000 více než v prosinci 2010 a postupně se tak začal snižovat nesoulad mezi nabídkou a poptávkou na trhu práce. Největší podíl volných míst (21,2%) představovala místa určená pro řemeslníky a opraváře.¹⁵²

Vývoj nezaměstnanosti v roce 2012 již nebyl tak příznivý jako v předchozím roce. Ačkoli v prvním pololetí pokles nezaměstnanosti nadále pokračoval, od druhého pololetí nezaměstnanost začala opětovně narůstat, což bylo způsobeno pokračujícími dopady hospodářské recese. I nadále platilo, že nejvíce ohroženými skupinami byly nejmladší a nejstarší věkové kategorie. Přesně sedmi procentní hranici pokořila nezaměstnanost v České republice v roce 2013, čímž se zařadila na čtvrtou příčku nejnižší nezaměstnanosti v rámci EU. Dominantní zastoupení zaměstnanosti zaujal průmysl a stavebnictví, Česká republika zároveň patří k zemím s nejvyšší zaměstnaností starších mužů ve věku od 55 do 64 let. Stále roste počet osob, které pracují pouze na dobu určitou. Česká republika se dále vyznačuje

¹⁴⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2008. *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. © 2009 [vid. 2015-02-22]. Dostupné z:

http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2008/Anal2008.pdf

¹⁵⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2010. *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. © 2011 [vid. 2015-02-23]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/10811/analyza.pdf>

¹⁵¹ Liczba bezrobotnych w Czechach spadła poniżej 500 tysięcy. *Wprost*. [online časopis]. 2010. [cit. 2015-02-24]. ISSN 0209-1747. Dostupné z: <http://www.wprost.pl/ar/216877/Liczba-bezrobotnych-w-Czechach-spadla-ponizej-500-tysiecy/>

¹⁵² Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2011. *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. © 2012 [vid. 2015-02-23]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/12927/Analyza_zamestnanost_2011.pdf

výrazněji vyšší nezaměstnaností žen ve srovnání s muži. Zatímco poměry v EU jsou totožné, v Česku je ženská nezaměstnanost o 40% větší než mužská.

I přestože v evropském srovnání vyšla ČR poměrně lichotivě¹⁵³, konkrétně v prosinci roku 2013 došlo k nárůstu nezaměstnanosti, na jedno pracovní místo připadlo 17 uchazečů, což představovalo rekordně nízký počet volných míst, což byl nejvyšší stav od vzniku samostatné České republiky.¹⁵⁴ Tradičně nejhorší situace z regionálního pohledu panovala v Ústeckém a Moravskoslezském kraji, v těchto krajích pak nalézáme nejrozšířenější romské komunity, které značně navyšují míru nezaměstnanosti, což následně vede k častým až vyhroceným nepokojům. Podle *Rzeczpospolity* bezmála 70% Čechů vidí Romy jako nespolečenské s neochotou pracovat a až polovina anketovaných by problém vyřešila vystěhováním této menšiny za hranice státu.¹⁵⁵

HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT

Vývoj hrubého domácího produktu bývá dle standardních ekonomických publikací považován za měřítko výkonnosti celkového hospodářství země. V analýze jsme nepracovali s absolutními hodnotami HDP, nýbrž byl použit ukazatel HDP/1 obyvatele, který slouží k lepšímu porovnání jednotlivých ekonomik.

Tabulka 2. HDP na obyvatele ve vybraných zemích v €

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
European Union (28 countries)	24 400	25 800	25 900	24 300	25 300	26 000	26 500	26 600
Czech Republic	12 100	13 400	15 400	14 100	14 900	15 600	15 300	15 000
Poland	7 200	8 200	9 500	8 200	9 300	9 800	10 000	10 300
Hungary	9 000	10 100	10 700	9 300	9 800	10 100	9 900	10 200

Zdroj: Eurostat

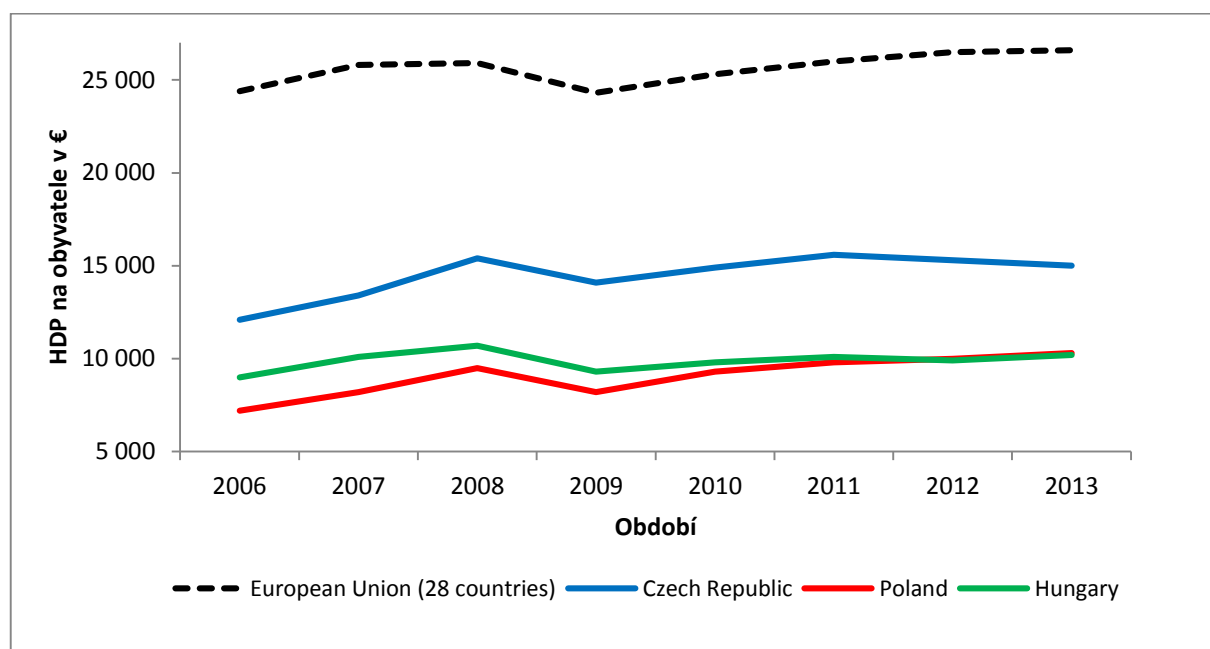
¹⁵³ Nezaměstnanost v ČR byla v roce 2013 v rámci EU čtvrtá nejnižší. *Finanční noviny* [online]. 2014 [vid. 2015-02-23]. ISSN: 1213-4996. Dostupné z: <http://www.financninoviny.cz/zpravy/nezamestnanost-v-cr-byla-v-roce-2013-v-ramci-eu-ctvrta-nejnizsi/1108746>

¹⁵⁴ NOVÁK, Miroslav. ČR - nezaměstnanost v prosinci raketově stoupla na 8,2%, komentáře k CPI a průmyslu. In: *Kurzy.cz* [online]. 9.1.2014 [vid. 2015-02-23]. Dostupné z: <http://www.kurzy.cz/zpravy/360878-cr-nezamestnanost-v-prosinci-raketove-stoupla-na-8-2-komentare-k-cpi-a-prumyslu/>

¹⁵⁵ W Czechach nabrzmiewa konflikt z mniejszością romską. *Rzeczpospolita* [online časopis]. 2013. [cit. 2015-02-24]. ISSN 0208-9130. Dostupné z: <http://www4.rp.pl/apps/pbcs.dll/article?avis=RP&date=20130826&category=SWIAT&lopenr=308269966&Ref=AR&profile=1001&page=1>

Jak je patrné z tabulky 3.2, ani jedna z porovnávaných zemí nedosahuje průměru Evropské unie. V rámci jednotlivých zemí má nejvyšší hodnotu ukazatel pro Českou republiku. Na druhém místě se umístilo Maďarsko, nicméně je viditelné, že v posledních dvou letech sledovaného období došlo k vyrovnanému stavu mezi Maďarskem a Polskem. Ukazatel Polska naopak strmě rostl ve sledovaném období a koreloval tak s vývojem EU28. Naopak v České republice však za těchto posledních pět let nedošlo ke zlepšení, lze dokonce hovořit i zhoršení.¹⁵⁶ Jednotlivé údaje lze vyčíst i z grafu 3.2.

Graf 2. HDP na obyvatele ve vybraných zemích v €

Zdroj: Eurostat

Polsko, Maďarsko a Česká republika patří k zemím s otevřenou ekonomikou, pro které je zásadní jak vlastní makroekonomická stabilita, tak i ovlivnění vnějšími ekonomikami. Makroekonomické stabilitě dopomáhá politika národních bank, která se snaží o nastavení přiměřené inflace.

Výkonnost ekonomik byla v letech 2006-2013 velmi rozdílná, neboť nadprůměrný růst byl ukončen bankrotem americké investiční banky *Lehman Brothers* zabývající se investičním a privátním bankovníctvím. Největší bankrot v historii předznamenal mezinárodní finanční krizi, která se nejprve dotkla západní Evropy, neboť právě ta byla nejvíce navázána na americkou ekonomiku. Od roku 2008 začínáme pozorovat stagnaci ekonomiky, v roce

¹⁵⁶ STRUKTURÁLNÍ FONDY EU. *Strukturální fondy EU*. [online]. Strukturální fondy EU ©2012 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: https://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/f2e47bf6-814e-4453-979f-2f968fe72ff2/Strateval-CZ_Priloha-c-1.pdf

2009 byl patrný pokles HDP ve všech státech EU, nejvíce pak v malých otevřených ekonomikách, které neměly dostatečně vyvinutý domácí trh.

Ačkoliv byly země středovýchodní Evropy mezinárodní finanční krizí zasaženy zásadním způsobem, podařilo se jim z krize vyjít lépe, než řadě dalších zemí, které jsou členy EU mnohem déle (Portugalsko, Itálie, Irsko, Řecko, Španělsko).¹⁵⁷

Polský hrubý domácí produkt

Pokud se podíváme na stručný vývoj HDP v minulosti, vidíme, že k výraznému poklesu HDP došlo v Polsku v prvních dvou letech transformace a to z důvodu zavedení stabilizačního balíčku a také rozpadu dříve zavedených trhů RVHP. Nutností byl začátek platebních transakcí ve volně směnitelných měnách i účtování za světové ceny. Již od roku 1992 pozorujeme období oživení, které se promítlo v růstu polské ekonomiky. Na tento růst působil především nárůst soukromého podnikání, podpora zahraničních investic či vznik bankovního sektoru.¹⁵⁸ Pro rok 1993 byla charakteristická intenzivní modernizace, díky kterým rostly investice a Polsko se tak postupně stalo atraktivním trhem, který lákal zahraniční investory. Díky tomu zaujalo Polsko vůdčí místo mezi transformačními státy.

K výraznému zpomalení pak došlo o pět let později, jako příčinu vidí mnozí ekonomové ruskou krizi či restriktivní makroekonomickou politiku. V přípravném období před vstupem do EU Polsko ovlivňovala především domácí poptávka. K mírné změně došlo v rozmezí let 2001 – 2002, kdy došlo k výkyvům polské měny, jež byla doprovázena zvýšením úrokových sazeb.¹⁵⁹

Nejen v rámci středovýchodní Evropy, ale i v rámci celé EU si nejlépe vedlo Polsku, v rozmezí let 2006-2013 udrželo nejvyšší nárůst HDP a to 3,9%.¹⁶⁰ Nejpatrnější byl tento trend v roce 2009, kdy podle Eurostatu polské HDP vzrostlo o 1,6%. Tím si Polsko vysloužilo přezdívku „zielona wyspa“.¹⁶¹ Rovněž následující roky se Polsko díky kladnému nárůstu HDP

¹⁵⁷ Europa Środkowa zapłaciła wysoką cenę za globalny kryzys. *Rzeczpospolita* [online časopis]. 2010. [cit. 2015-03-29]. ISSN 0208-9130. Dostupné z: <http://www4.rp.pl/artykul/524445-Europa-Srodkowa-zaplacila-wysoka-cene-za-globalny-kryzys.html>

¹⁵⁸ TOMŠÍK, Vladimír. *Transformace ekonomik zemí střední a východní Evropy*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 1998. 118 s. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky; 5/1998. ISBN 80-238-2075-3. str. 6

¹⁵⁹ BELKA, Marek. Poučení z polské transformace. *Finance a úvěr*. Praha: Karlova univerzita. 2001, roč.51, 217-233. ISSN 0015-1920

¹⁶⁰ ZWIĄZEK BANKÓW POLSKICH. Polska i Europa- kryzys i konsekwencje. *Związek banków polskich* [online]. Warszawa: Związek banków polskich © 2014 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: http://zbp.pl/public/repozytorium/wydarzenia/images/wrzesien_2014/Raport/Polska_i_Europa_kryzys_i_konsekwencje_2014.pdf

¹⁶¹ zelený ostrov

odlišovalo od států evropské unie, v roce 2011 bylo polské HDP čtvrtým největším v EU.¹⁶² Polská ekonomika tak i v krizi rostla, čemuž dopomohla především vysoká domácí poptávka.

Maďarský hrubý domácí produkt

Transformační scénář Maďarska byl s tím polským do jisté míry velmi podobný. K hospodářskému poklesu došlo v roce 1991, tedy až o dva roky později než v Polsku. Ekonomický růst byl znatelný až v roce 1993 a trval až do roku 1998. Na tento pozitivní vliv měl obdobně vliv soukromého sektoru a změna na mikroekonomické a makroekonomické úrovni. V roce 1995 začalo Maďarsko se stabilizačními opatřeními, způsobené vysokým zadlužením státu, které měly negativní dopad na růst ekonomiky ještě v roce 1996. Takřka 5% růst HDP byl zaznamenán v roce 2000, čímž Maďarsko dosáhlo prozatímního maxima. Tento trend byl tažen zahraničními investicemi i soukromou spotřebou.

Maďarsko se dlouhodobě potýkalo se značnými rozpočtovými deficity, jež kulminovaly v roce 2006. Díky tomu rostl veřejný dluh, v roce 2006 se jednalo o 65,6% HDP, přičemž třetina tohoto dluhu byla obsažena v zahraničních měnách. Znehodnocení měny v říjnu roku 2008 zapříčinilo odliv zahraničního kapitálu a Maďarsko bylo nuceno požádat o zahraniční pomoc. Ta přišla ve formě finančního balíčku od MMF, EU a Světové banky ve výši 25 miliard amerických dolarů. Tento balíček byl prioritně zaměřen na dvě nejproblematictější oblasti, a to veřejné finance a bankovní sektor. Reforma byla zaměřena na penzijní systém, sociální transfery a podpory. Mezinárodní finanční krize ještě prohloubila špatnou finanční situaci Maďarska, průmyslová produkce poklesla v prosinci 2008 o 14% oproti listopadu téhož roku. Došlo k rapidnímu snížení zahraničního obchodu, exportu, poklesu investic i spotřebních výdajů domácností. Nárůst hrubého národního produktu byl v roce 2008 minimální, průměrný nárůst byl jen 0,5%. I v roce 2009 docházelo k poklesu HDP, v druhém čtvrtletí se jednalo o 7,4% pokles.¹⁶³

Vývoj Orbánovy politiky nepřetržitě sledoval i polský tisk, v článku *Teraz Budapeszt*, který publikovala *Polityka*, autor upozorňuje na „topící se Maďarsko a traticí Polsko.“ Maďarsko jakožto nejzadluženější zemi v rámci nových členů EU autor přirovnal k Řecku,

¹⁶² MINISTERSTWO SKARBU PAŃSTWA. Analiza makroekonomiczna. *Ministerstwo skarbu państwa*. [online]. Warszawa: Ministerstwo skarbu państwa © 2015 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://inwestor.msp.gov.pl/si/polska-gospodarka/analiza-makroekonomicz/29011,Analiza-makroekonomiczna-polskiej-gospodarki.html>

¹⁶³ CUPALOVÁ, Marcela. Dopady světové ekonomické krize na veřejné rozpočty v zemích EU a vývoj českých veřejných financí. In: *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky*. [online]. Praha: Parlamentní institut, září 2009. [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=58368

přičemž se obává se, aby střední Evropa, zvláště pak Polsko, nedoplatilo na rozpočtovou politiku Maďarska, tak jako prakticky celá eurozóna na politiku Řecka.¹⁶⁴

V roce 2010 nová vláda implementovala další změny, jež se týkaly zejména snížením daní z příjmů právnických a fyzických osob, dále byly zavedeny tzv. krizové daně určené pro finanční instituce, telekomunikace, maloobchody apod. I díky tomu začalo docházet k postupnému obnovování ekonomiky, patrný byl také velký nárůst vývozu, zvláště pak do Německa.¹⁶⁵

Český hrubý domácí produkt

Preferování těžkého a vojenského průmyslu v Československu v době komunismu přispěl na počátku transformace k recesi. Nevhodné hospodářské struktury byly odespány k zániku, neboť Československo nemělo potřebnou surovinovou základnu. Problémem se ukázala i mikrosféra podniků, které nebyly připraveny na konkurenční prostředí. Pokles HDP je tak patrný ještě před prvními transformačními kroky, a proto již v polovině roku 1992 sledujeme oživení ekonomiky. Následujících pět let bylo velmi úspěšných, což se mj. projevilo začleněním ČR do OECD. V těchto letech rostla poptávka, růst spotřeby i ochota bankovního sektoru investovat. Změna nastala v roce 1997 díky měnové restrikci, ale také červencovým záplavám, kdy byly škody odhadnuty na 60 mld. Kč. Pokles HDP pokračoval i v následujícím roku, konjunktura přišla v roce 1999 a s menšími výkyvy se udržela až do vstupu ČR do EU.¹⁶⁶

Česká republika těžila na počátku krize (2008) z vysokého růstu z předchozích let, což bylo patrné v zahraničním obchodu. A právě přebytky zahraničního obchodu a průmysl pomáhal ČR v prvních letech krize, avšak počínaje koncem roku 2011 i zde sledujeme oslabení ekonomického růstu, díky kterému se ekonomická výkonnost přiblížila zemím na jihu Evropy, např. Španělsku. Mírný pokles HDP byl pak patrný i v následujících letech.

¹⁶⁴ Teraz Budapeszt. *Polityka*. [online časopis]. 2011. [cit. 2015-03-29]. ISSN 0032-3500. Dostupné z: <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/rynek/1521727,1,wegry-tona-polska-traci.read>

¹⁶⁵ SLOVENSKÁ AGENTÚRA PRE CESTOVNÝ RUCH. Analýza zdrojových trhů (AZCR). In: *Slovenská agentúra pre cestovný ruch*. [online]. Banská Bystrica: Odbor analýz a tvorby produktov, září 2014. [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: www.sacr.sk/zahranicne.../madarsko/?no...1...

¹⁶⁶ ŽÍDEK, Libor. *Transformace české ekonomiky: 1989-2004*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2006. ix, 304 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 80-7179-922-X. str. 105-121

INFLACE

Liberalizace cen nutná ve všech transformačních státech s sebou nesla na počátku 90. let také nejvyšší míry inflace. Národní banky Polska, Maďarska i České republiky (Narodowy Bank Polski, Magyar Nemzeti Bank a Česká národní banka) se starají o cenovou stabilitu země, především pak o stabilitu spotřebitelských cen. Všechny výše uvedené národní banky provádí svou měnovou politiku pomocí cílové inflace.

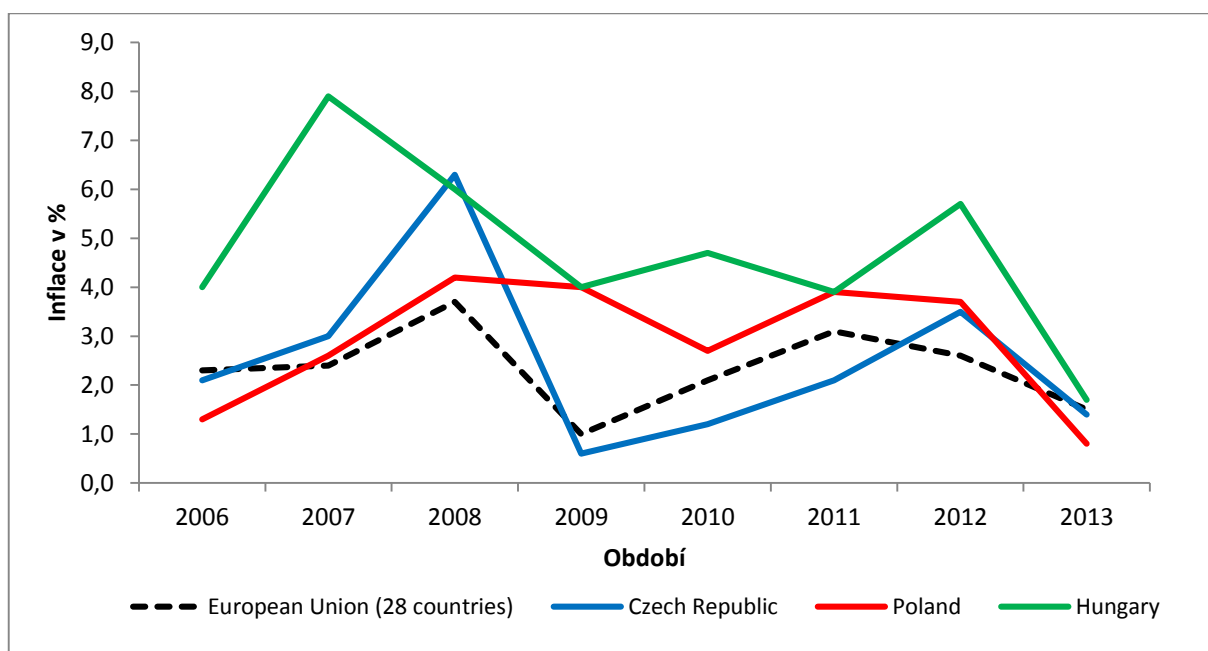
Tabulka 3. Míra inflace ve vybraných zemích v %.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
European Union (28 countries)	2,3	2,4	3,7	1,0	2,1	3,1	2,6	1,5
Czech Republic	2,1	3,0	6,3	0,6	1,2	2,1	3,5	1,4
Poland	1,3	2,6	4,2	4,0	2,7	3,9	3,7	0,8
Hungary	4,0	7,9	6,0	4,0	4,7	3,9	5,7	1,7

Zdroj: Eurostat

Jak je patrné z grafu 3.3, vývoj inflace v jednotlivých zemích značně kolísal. Největších výkyvů lze spatřit především v období finanční krize a dále také v roce 2013. Podíváme-li se na průměrné hodnoty v rámci časové řady, tak průměr EU 2006-2013 byl 2,3%. Ani jedna země nedosáhla těchto průměrných hodnot. Ve všech zemích byla průměrná hodnota inflace vyšší než v EU 28. Nejnižší průměrná inflace byla v ČR a to 2,5%. Na druhém místě lze hovořit o Polsku a průměrné inflaci 2,9%. Nejvyšší inflaci v rámci sledovaného období mělo Maďarsko, a to 4,7%.

Graf 3. Míra inflace ve vybraných zemích v %.

Zdroj: Eurostat

Polská inflace

Pro Polsko byl pak charakteristický cenový šok související s Balcerowiczovou šokovou terapií. Podniky zvýšily ceny ve velmi krátkém období, jelikož nebyly ohroženy početnější konkurencí. Jakmile však tento cenový skok odezněl, Polsko se začalo potýkat s vysokou mírou inflace, jejíž hlavní příčinou byla devalvace měny dle probíhající inflace. V roce 1990 dosahovala míra inflace rekordních 585,8%, o rok později pak 59,4%. Od roku 1995 pozorujeme výraznější inflační pokles, nízký růst importovaného zboží nenutil domácí výrobce k navyšování cen směrem ke konkurenci. Klesající tendence pokračovaly i v období před vstupem do EU, výjimku tvořil rok 2000, kdy inflace dosahovala 10,1%. Monetární politika Polska byla jasně definovaná a jejím hlavním úkolem bylo snížení inflace pod 4% do roku 2003. Již v roce 2002 dosahovala míra inflace 1,9%, v roce 2003 pak pouhých 0,7%. Od roku 2004 pak dochází k opětovnému navýšení na hodnotu 3,6%.

Inflační cíl Polska byl v roce 2006 2,5%¹⁶⁷, skutečná míra inflace dosáhla 1,3% tudíž o 0,2% nesplnila daný cíl. V roce 2007 dosáhla požadované míry inflace Polsko i ČR, výjimku tvořilo Maďarsko. To si svůj inflační cíl snížilo oproti předchozímu roku o půl procenta, reálná inflace pak dosahovala 7,9%.

¹⁶⁷ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. Monitoring centrálních bank- prosinec 2006. Česká národní banka [online]. Praha: Česká národní banka, © 2006. [cit. 2015-03-22] Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/monitoring_centralnich_bank/download/0604_mcb.pdf. str. 1

V roce 2010 došlo v Polsku ke zrychlení ekonomiky, zároveň rostly ceny potravin i energií. Zásadní byla i změna DPH, která se projevila v růstu inflace v roce následujícím. Nákladové šoky způsobily, že MNB opětovně musela zvýšit úrokové sazby, domácí poptávka se začala mírně zlepšovat, došlo také ke snížení přímých daní a zlepšení zaměstnanosti. Byly zavedeny tzv. sektorové daně, které tvořily nejistou půdu pro možné investiční aktivity.¹⁶⁸

Maďarská inflace

Jediné Maďarsko se po převratu vydalo cestou gradualismu, čímž se vyhnulo cenovému skoku. Problém s inflační spirálou byl však obdobný jako u výše zmíněného Polska. I Maďarsko devalvovalo svou měnu dle probíhající inflace, nebyl dodržen fixní kurz, což zapříčinilo inflaci na vysoké úrovni, v roce 1991 se jednalo o 35%. Od roku 1995 sledujeme postupné klesání inflace, zjevná je i pokračující náprava deformovaných cen, která však stále neodpovídala tržním cenám. Jednalo se především o energie nebo bydlení.¹⁶⁹ V roce 2003 Maďarsko pokořilo historicky nejnižší míru inflace 4,7%, ani to však nestačilo pro splnění maastrichtských kritérií pro vstup do EU, hranice byla nastavena na 3%. Světový trh pak v roce 2004 výrazně působil na nově začleněné státy EU, růst ceny ropy i zvýšení cen potravin měl negativní dopad na zvyšování inflace nejen v Maďarsku.

Maďarsko, které nemá stanovené toleranční pásmo, si dalo za cíl inflaci ve výši 3,5% a skutečná hodnota ji překonala o 0,5%.¹⁷⁰ V roce 2008 eskalovala finanční krize, řada významných finančních institucí se zhroutilo a celosvětový finanční systém byl otřesen v základech. Z toho důvodu začaly centrální banky uvolňovat svou měnovou politiku, Maďarsko se však vydalo cestou odlišnou cestou, z důvodu znehodnocení měnového kurzu domácího forintu vůči zahraničním měnám došlo ke zvýšení úrokových sazeb. Znehodnocená měna znamenala i vyšší náklady k refinancování vnějšího dluhu a úvěrů v cizích měnách.¹⁷¹ I v roce 2009 zůstala ekonomická aktivita na slabé úrovni, ačkoli především na konci roku už

¹⁶⁸ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. Monitoring centrálních bank- prosinec 2010. *Česká národní banka* [online]. Praha: Česká národní banka, © 2010. [cit. 2015-03-22] Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/monitoring_centralnich_bank/download/1004_mcb.pdf

¹⁶⁹ TOMŠÍK, Vladimír. Transformace ekonomik zemí střední a východní Evropy. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 1998. 118 s. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky; 5/1998. ISBN 80-238-2075-3. str. 13

¹⁷⁰ Ibidem, str. 1

¹⁷¹ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. Monitoring centrálních bank- prosinec 2008. *Česká národní banka* [online]. Praha: Česká národní banka, © 2008. [cit. 2015-03-22] Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/monitoring_centralnich_bank/download/0804_mcb.pdf str. 3

je patrné mírné oživení ekonomiky i pokles inflace. Maďarsko začalo snižovat své úrokové sazby, avšak recese ekonomiky byla přetrvávající. K tomu mj., vedl i pokles domácí poptávky.¹⁷²

Česká inflace

Také transformační reformy v Československé republice šly ruku v ruce s vysokou mírou inflace. Zatímco v roce 1990 byla míra inflace pod hranicí 10%, o rok později je již na hodnotě 56,7%. K tomuto nárůstu přispěla cenová liberalizace i devalvace koruny. Rok 1993 byl nejvýznamněji ovlivněn rozpadem Československa, došlo ke změně v měnovém systému a daňové soustavy. Od roku 1994 hovoříme o stabilizaci ukončenou o tři roky později. Tehdy nejen česká ekonomika, ale také podniková sféra zpomalila růst a došlo ke stagnaci míry inflace. Dezinflace byla patrná od roku 1999 s výjimkou roku 2001, kdy z důvodu deregulace mnohých služeb jako bylo nájemné, elektřina či plyn, došlo k navýšení inflace oproti roku 1999 takřka o 3%. Nízké světové ceny surovin a posílení české koruny vůči americkému dolaru značně ovlivnili nejnižší míru inflace od přechodu k tržnímu hospodářství, míra inflace dosahovala pouhých 0,1%.¹⁷³

ČNB vyhlásila v lednu 2006 inflační cíl ve výši 3%, skutečná hodnota inflace se pak neměla lišit o jeden procentní bod na obě strany. Tento inflační cíl platil do prosince roku 2009. V březnu následujícího roku byl inflační cíl snížen o jedno procento a byl platný od ledna 2010 do přistoupení ČR k eurozóně.¹⁷⁴

Nejvýraznější pokles inflace byl v ČR v roce 2009, kde inflace klesla bezmála o 6%. Mezinárodní měnový fond pak na pokračující dopady finanční krize reagoval prohlášením, že země středovýchodní Evropy, nemající euro by ho měli přijmout, čímž by se vyřešil problém narůstajícího zahraničního dluhu, došlo by ke snížení nejistoty, která je důsledkem národních měn a obnovení důvěry.¹⁷⁵ Závěr roku 2011 přinesl ČR zvýšení inflace způsobený zejména

¹⁷²ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. Monitoring centrálních bank- prosinec 2009. *Česká národní banka* [online]. Praha: Česká národní banka, © 2009. [cit. 2015-03-22] Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/monitoring_centralnich_bank/download/0904_mcb.pdf

¹⁷³ŽÍDEK, Libor. *Transformace české ekonomiky: 1989-2004*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2006. ix, 304 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 80-7179-922-X. str. 126-131

¹⁷⁴ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. Cílová inflace v ČR. *Česká národní banka* [online]. Praha: Česká národní banka. [cit. 2015-03-22] Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/menova_politika/cilovani.html#c2

¹⁷⁵MFW: Europa Środkowa i Wsch. powinna przyjąć euro. *Wprost* [online časopis]. 2009. [cit. 2015-03-29]. ISSN 0209-1747. Dostupné z: <http://www.wprost.pl/ar/158017/MFW-Europa-Srodkowa-i-Wsch-powinna-przyjac-euro/>

navýšením DPH platného od nadcházejícího roku. Také růst ekonomiky v průběhu roku postupně zpomaloval díky nepříznivému zahraničnímu vývoji i konsolidaci veřejných rozpočtů.¹⁷⁶

Centrální banky v Polsku a v Maďarsku v roce 2012 snížily klíčové úrokové sazby. Slabá domácí poptávka byla charakteristická pro obě země, v Polsku se potýkali především s poklesem investic a zpomalením růstu spotřeby, zatímco v Maďarsku se na překročení inflačního cíle podílelo zvýšení daní a zvýšení cen zboží.¹⁷⁷ Nejinak tomu bylo v České republice, výkon ekonomiky klesal, útlum zažila spotřeba domácností podobně jako vládní omezení týkající se investic.¹⁷⁸ Inflace v Polsku v roce 2013 poklesla na historicky nejnižší úroveň, ekonomika však nadále zůstala pod svým potenciálem. Také v Maďarsku se inflace udržovala velmi nízko, oproti loňskému roku klesla o 4%. Maďarská ekonomika se tak pozvolnými krůčky začala pomalu dostávat z recese.¹⁷⁹ Ke snížení inflace došlo také v ČR, čímž byl dosažen inflační cíl ČNB.

Trend snižování inflace pokračoval i v roce 2014, k poklesu inflace došlo ve všech námi předkládaných zemích. Oživení ekonomiky v zemích střední Evropy má podle předpokladů Polské národní banky pokračovat i v následujících kvartálech roku 2015.¹⁸⁰

¹⁷⁶ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. Výroční zpráva 2011. *Česká národní banka* [online]. Praha: Česká národní banka, © 2011. [cit. 2015-03-22] Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocní_zpravy/download/vyrocní_zprava_2011.pdf str. 17-18

¹⁷⁷ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. Monitoring centrálních bank- prosinec 2012. *Česká národní banka* [online]. Praha: Česká národní banka, © 2012. [cit. 2015-03-22] Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/monitoring_centralnich_bank/download/1204_mcb.pdf

¹⁷⁸ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. Výroční zpráva 2012. *Česká národní banka* [online]. Praha: Česká národní banka, © 2012. [cit. 2015-03-22] Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocní_zpravy/download/vyrocní_zprava_2012.pdf str. 18-19

¹⁷⁹ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. Monitoring centrálních bank- prosinec 2013. *Česká národní banka* [online]. Praha: Česká národní banka, © 2013. [cit. 2015-03-22] Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/monitoring_centralnich_bank/download/1303_mcb.pdf

¹⁸⁰ NBP: ożywienie w krajach Europy Środkowej i Wschodniej się utrzyma. *Gazeta Wyborcza* [online časopis]. 2014. [cit. 2015-03-29]. ISSN 0860-908X. Dostupné z: http://wyborcza.pl/1,91446,16325555,NBP_ozywienie_w_krajach_Europy_Srodkowej_i_Wschodniej.html

DAŇOVÉ ZATÍŽENÍ

V rámci analýzy daňového zatížení nebyla zohledněna celá časová řada, pozornost byla věnována poslednímu roku, tedy roku 2013. Hlavním důvodem byl fakt, že výše daňové sazby se nemění tak často, jako hodnoty HDP a nezaměstnanosti. Z toho důvodu jsme přistoupily k analýze posledního předkládaného roku, tedy roku 2013. Z kapitoly 2. 1. vyplývá, že daňová kvóta je objektivní ukazatel sloužící pro porovnání daňového zatížení v jednotlivých ekonomikách. Jak je patrné z tabulky 3. 4., obyvatelé a podnikatelé v Polsku platí nejnižší daně v rámci porovnávaných zemích. Hodnota daňové kvóty je 20,1 %, přičemž evropský průměr je 35,5%.

Tabulka 4. Daňové ukazatele v jednotlivých zemích v %

Země	Daň z příjmů fyzických osob (%)	Daň z příjmů právnických osob (%)	Daňová kvóta (%)
Česká republika	15,0	19,0	35,5
Maďarsko	16,0	19,0	38,9
Polsko	18/32 ¹⁸¹	19,0	20,1
EU28	38,53	22,02	35,48

Zdroj: <http://www.heritage.org/>

I přestože je v Polsku vyšší sazba daně z fyzických osob a stejná sazba daně z právnických osob jako v porovnávaných zemích, tak je celková daňová kvóta nižší. Do hry totiž vstupují další daně, jako je např. DPH a sociální + zdravotní pojištění. Na základě této dílčí analýzy lze konstatovat, že Polsko je velmi příznivé pro podnikání. Na posledním místě se umístilo Maďarsko, které má daňové zatížení 38,9%, což je vyšší, než evropský průměr.

¹⁸¹ Do ročního příjmu 85 528 PLN (cca 513 168 Kč) je příjem zdaněn 18% sazbou daně. Nad 85 528 PLN potom 32% sazbou daně z příjmu fyzických osob.

VEŘEJNÝ DLUH

Veřejný dluh (angl. public debt) tvoří souhrn závazků ústřední vlády a jejich institucí spolu s dalšími veřejnými orgány dané země vůči jednotlivým věřitelům. Ukazatel veřejný dluh na hrubý domácí produkt (viz. Tab. 3.5) znamená to, kolik by musela daná země obětovat ze svého ročního HDP, aby tento dluh splatila. Zároveň lze tedy tento ukazatel považovat za relevantní ukazatel rizika zestátnění. Státy s vyšším zadlužením v krizových situacích mohou šáhnout na toto „nedemokratické“ řešení a zestátnit tak určité firmy. Další variantou je pak zvyšování daní.

Tabulka 5. Dluhové zatížení jednotlivých zemí

Země	Veřejný dluh na HDP (%)
Česká republika	47,9
Maďarsko	79,2
Polsko	57,5
EU28	71,18

Zdroj: <http://www.heritage.org/>

Podíváme-li se na evropský průměr v roce 2013, tak hodnota ukazatele byla 71%. Nejlepší situace v rámci zadlužení je v ČR, kde nehrozí riziko zestátnění. Z hlediska podnikání tedy velmi příznivé. Na druhém místě je Polsko, a to s 57,5%. Lze konstatovat, že toto zadlužení je pod evropským průměrem a v rámci světových ekonomik ničím neobvyklým. V zemi také nehrozí riziko zestátnění. Opačná situace je v Maďarsku, kde hodnota ukazatele dosahuje skoro 80%. Tato vysoká hodnota je i nad úrovní evropského průměru a představuje určitou hrozbu pro podnikání.

MĚNOVÝ SEKTOR A CENTRÁLNÍ BANKA

V rámci analýzy měnového sektoru, který úzce souvisí s centrální bankou, je pozornost věnována především vývoji kurzu dané měny. Jelikož společným jmenovatelem (benchmarkem) všech tří porovnávaných zemí je Evropská unie, tak je porovnávána daná měna vůči euru. Sledované období je časová řada 2006 – 2013.

Graf 4. Vývoj kurzu jednotlivých měn vůči euru v letech 2006 – 2013.

Zdroj: <http://www.kurzy.cz/kurzy-men/>

Jak je patrné z grafů 3.4 – 3.6, kurzy všech tří porovnávaných měn měly stejný vývoj především v období finanční krize, tedy v roce 2008, kdy jejich kurz vůči euru stoupl na maximum, tzn., že např. kurz CZK rostl a měna přitom oslabovala. Lze tedy říci, že euro posilovalo. Pro člověka ze západní Evropy tak bylo velmi přínosné cestovat do Česka, Polska, Maďarska, neboť si za 1 euro v těchto zemích nakoupil v daném období nejvíce. Po finanční krizi se vývoj jednotlivých kurzů vyvíjel odlišně pro každou ekonomiku zvlášť.

Ke konci roku 2013 lze vyzorovat fakt, že kurz CZK rapidně rostl a lidem z Evropy se vyplatilo cestovat do ČR. To samozřejmě pomohlo i českému exportu. Na druhou stranu lidem z České republiky se prodražila dovolená v zahraničí a firmám nakupující ze zahraničí se prodražily nákupy.

Polský kurz se ke konci roku 2013 vyvíjel příznivě pro polský lid, neboť polský zlotý mírně posiloval a hodnota kurzu šla dolů. Pro polské importéry a obyvatele to byl příznivý trend. Naopak pro exportéry a zahraniční turisty to byl trend opačný.

Maďarský forint byl ke konci roku velmi nestabilní a lze z grafu vyzorovat časté výkyvy. Nicméně v prosinci 2013 kurz forintu vůči euru klesal a měna tak posilovala. To bylo opět příjemnější pro maďarské obyvatelstvo a firmy závislé na importu. Naopak pro exportéry a zahraniční turisty to byl negativní signál.

5.2. Analýza burzovních indexů

Následující kapitola popisuje postup a výsledky analýzy burzovních indexů, přičemž bude zohledněna i socioekonomická analýza. Data pro tuto podkapitulu byla čerpána především z internetových stránek jednotlivých burz daných zemí¹⁸². K výpočtu byl použit software Microsoft Office Excel 2007. Analýza je provedena opět na základě dvou kritérií. Je vymezeno časové a teritoriální hledisko. Jako benchmark byl použit burzovní index EURONEXT 100, který *kopíruje* evropský hospodářský vývoj.

Na základě níže zmíněných internetových zdrojů byla stažena a zpracována data. Jedná se o denní data, tedy denní obchodování s daným indexem na jednotlivých burzách. Jako představitele pro jednotlivé ekonomiky byly vybrány tyto indexy:

- Česká republika PX,¹⁸³
- Maďarsko BUX¹⁸⁴,
- Polsko WIG20¹⁸⁵,
- EU28 EURONEXT100.¹⁸⁶

Následně byly vypočítány denní výnosy jednotlivých titulů, a to pomocí vzorce 2.4. Výsledkem je tedy výnos za dané časové období v %, který je možný mezi sebou porovnat. Aby byla komparace komplexní, je nutné zohlednit i tržní riziko (volatilitu) daného trhu. Tento ukazatel byl vypočítán z jednotlivých výnosů pomocí směrodatné odchylky (2.5). V MS Excel byla pro tento výpočet použita funkce *SMODCH*. Vývoj denního obchodování jednotlivých instrumentů je patrný z grafu 3.4. Z grafu lze vyčíst, že vývoj polské, maďarské a české ekonomiky byl ve sledovaném období téměř shodný.

¹⁸² Dostupné z následujících odkazů:

http://bse.hu/topmenu/trading_data/stat_hist_download/trading_summ_pages_dir.html
<https://www.pse.cz/dokument.aspx?k=Burzovni-Indexy>
<http://wyborcza.biz/Gieldy/0.116986.10108907...WIG20.2006-01-01.2015-04-18.91.html>
<http://finance.yahoo.com/q?s=%5EN100>

¹⁸³ V indexu PX jsou řazeny např. tyto společnosti: ČEZ, Komerční banka, VIG, Erste Bank, O2 Czech Republic, Unipetrol, Philip Morris ČR, Pegas Nonwovens, CETV, Fortuna, PLG, NWR.

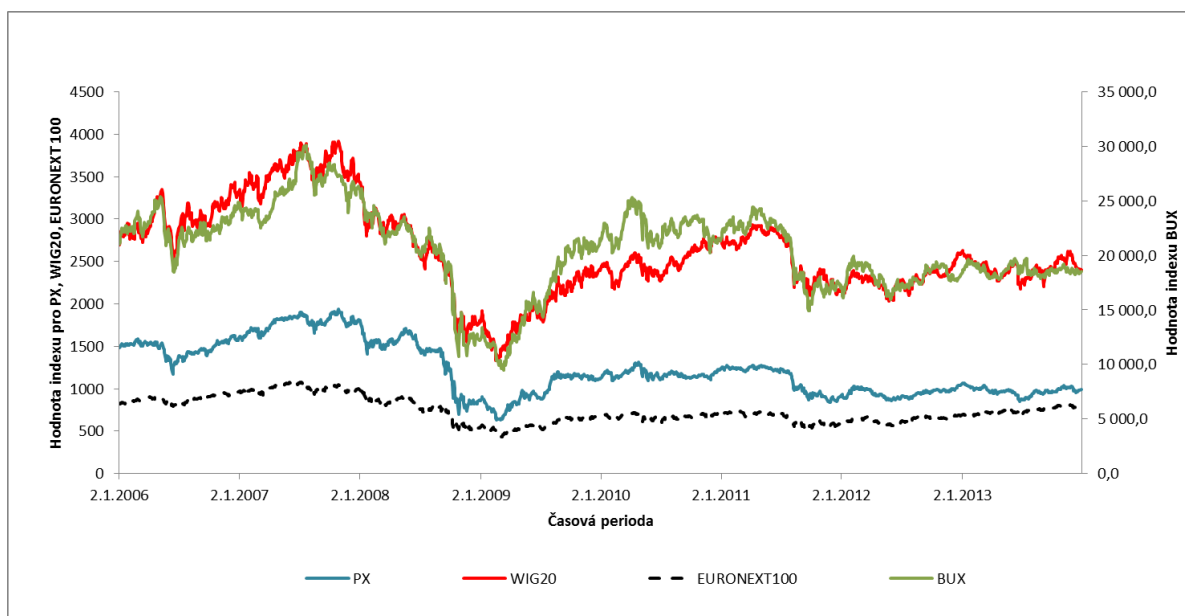
¹⁸⁴ V indexu BUX jsou řazeny např. tyto společnosti: ANY, Appeninn, CIG Pannonia, Egis Pharmaceuticals, FHB Mortgage Bank, Synergon, Magyar Telekom, MOL Group, OTP Bank, PannErgy, Danubius Hotels, Rába, Gedeon Richter, TVK.

¹⁸⁵ V indexu WIG20 jsou zařazeny např. tyto společnosti: Bank Handlowy w Warszawie, Cyfrowy Polsat, Globe Trade Centre, PKN Orlen, Polska Grupa Energetyczna, TVN, Tauron, Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo.

¹⁸⁶ V indexu EURONEXT 100 jsou zařazeny např. tyto společnosti: AEGON, Alcatel-Lucent, Danone, BNP Paribas SA, AXA Group, Societe Generale Group, HEINEKEN, Peugeot S.A.

Podíváme-li se na hodnoty ukazatelů korelace, tak lze vypožorovat, že největší závislost je mezi Polskem a Českou republikou. Hodnota ukazatele je 93 %, tzn., že vývoj obou ekonomik byl shodný z 93 %. Vývoj ekonomik ČR a Maďarska je také velmi podobný. Ukazatel korelace je 87 %, tzn., že obě ekonomiky se vyvíjely z 87 % shodně. K nejmenším výkyvům docházelo u benchmarku, tedy u indexu EURONEXT 100. Jak je viditelné z tabulky 3.4, hodnota volatility (rizika) byla u tohoto instrumentu nejnižší, což odpovídá i menším výkyvům v grafu.

Graf 5. Denní ceny jednotlivých burzovních indexů (2006-2013)

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky 3.4 je viditelné, jak se vyvíjely jednotlivé instrumenty za časové období a jaká je jejich průměrná výnosnost a riziko za celé časové období. Je nutné znovu podotknout, že v analýze jsou zahrnuty výjimečné roky, které zobrazují finanční krizi. V letech 2006 – 2008 všechny instrumenty rostly na své vnitřní hodnotě. Bohužel v roce 2007 splaskla hypoteční bublina na americkém trhu, která se přenesla v roce 2008 i na evropský trh. V roce 2009 dosáhly sledované indexy svého dna. Poté se začala situace zlepšovat a indexy měly v letech 2010–2012 rostoucí trend. Ten se opět zastavil v roce 2012, kdy došlo k opětovnému poklesu na finančních trzích, nicméně nebyl tak dramatický, jako v roce 2008. V roce 2013 měly indexy mírně rostoucí tendenci, bohužel předkrizové úrovně se nepodařilo dosáhnout ani jednomu z nich.

Tabulka 6. Roční výnos a riziko jednotlivých burzovních indexů

Rok	BUX		PX		WIG20		EURONEXT100	
	Výnos	Riziko	Výnos	Riziko	Výnos	Riziko	Výnos	Riziko
2006	18,2%	1,54%	7,0%	1,26%	7,0%	1,60%	17,9%	0,87%
2007	5,7%	1,17%	12,2%	1,07%	12,2%	1,49%	2,3%	1,00%
2008	-52,72%	2,70%	-52,55%	3,12%	-52,55%	2,37%	-44,68%	2,44%
2009	65,6%	2,31%	26,4%	1,98%	26,4%	2,30%	19,7%	1,58%
2010	-1,09%	1,72%	8,15%	1,33%	8,15%	1,25%	-0,89%	1,32%
2011	-22%	1,72%	-27%	1,41%	-23%	1,52%	-16%	1,61%
2012	6%	1,24%	12%	1,05%	18%	1,09%	12%	1,11%
2013	0,41%	0,98%	-7,22%	0,94%	-8,58%	1,12%	15,83%	0,90%
2006-2013	-12%	1,77%	-33%	1,67%	-11%	1,66%	-1%	1,45%

Zdroj: vlastní zpracování

Za celé sledované období nejvíce své hodnoty ztratil index pražské burzy PX. Celkově došlo k poklesu výnosu o -33 %, přičemž riziko vůči evropskému průměru bylo mírně vyšší (1,67 %). PX v letech 2006-2007 rostl společně s ostatními indexy, a to celkem podobně. Rovněž v roce 2008 všechny indexy ztrácely na své hodnotě podobně, a to v průměru -52 %, vyjma benchmarku, který ztrácel jen -44 %. Podíváme-li se na vývoj indexů Polska a Česka v letech 2009–2013, lze zpozorovat podobný vývoj. V roce 2009 lze zpozorovat u obou zemí obdobný výnos, což mohlo být projevem kroků centrálních bank, které snižovaly úrokové sazby a také projevem vyšších vládních výdajů pro stimul ekonomiky. Podíváme-li se na Maďarsko, tak zde byl výnos daleko vyšší, než v obou zemích. Lze to přikládat dobrému kroku vlády a centrální banky. V roce 2013 je výnos v Polsku a Česku záporný, což svědčí stále o projevu krize v ekonomice. Naopak v západní Evropě (EURONEXT100) je vývoj pozitivní +15,8 %. Co se týče Maďarska, tak výnos zde je na nulové úrovni.

Pokud bychom měli doporučit zemi, ve které je nejlepší investovat z hlediska delší časové řady, tak bychom doporučili Polsko. Během sledovaného období došlo k nejnižší ztrátě, a to -11 %, přičemž riziko bylo v rámci sledovaných zemí nejmenší. Nicméně za zmínku stojí, že větší váha by měla být přiřazena nejnovějším datům. Na základě tohoto kritéria bychom doporučili Maďarsko. I přestože jsou hodnoty pod úrovní benchmarku, tak se Maďarsko poměrně rychle dokázalo poučit z finanční krize a nastartovat ekonomiku správným směrem. Navíc údaje ze socioekonomické analýzy potvrzují, že růst HDP v Maďarsku v roce 2013 je 1,8 %, což je o 1,16 % více než EU28. Dále hodnoty inflace dosahují téměř 2 %, což lze považovat za splnění inflačního cíle oproti ostatním zemím.

Hodnota nezaměstnanosti je 10,2 %, což je o 0,6 p.b. méně, než je Evropský standard. Na posledním místě bychom doporučili investovat v ČR, neboť hodnota HDP v roce 2013 byla -2 %. ČNB nedokázala splnit inflační cíl a ekonomika během sledovaného období 2006-2013 ztratila nejvíce.

5.3. Analýza nejrentabilnějšího odvětví

Následující kapitola popisuje postup a výsledky analýzy nejrentabilnějšího odvětví, přičemž bude zohledněna i socioekonomická analýza. Data pro tuto podkapitulu byla čerpána především z internetových stránek *the Wall Street Journal*¹⁸⁷. K výpočtu byl použit software Microsoft Office Excel 2007. Analýza je provedena na základě dvou kritérií tří. Je vymezeno časové, teritoriální a odvětvové hledisko.

V této analýze byl stanoven předpoklad¹⁸⁸, že zvolený podnik v daném odvětví, který je veřejně obchodován na burze a v rámci svého odvětví má největší tržní kapitalizaci¹⁸⁹, je reprezentantem daného odvětví ekonomiky.

V analýze nejrentabilnějšího odvětví bylo zahrnuto pět odvětví¹⁹⁰:

- bankovníctví,
- pojišťovnictví,
- telekomunikace,
- ropný a chemický průmysl,
- energetika.

Pro každé odvětví byl v jednotlivých zemích vybrán zástupce, tedy firma veřejně obchodovaná na burze s největší tržní kapitalizací v rámci daného odvětví.

Pro Polsko byly do analýzy vybrány tyto společnosti:

- PKO Bank Polski (bankovníctví),
- PZU Powszechny Zakład Ubezpieczeń (pojišťovnictví),
- Orange PL (telekomunikace),
- PKN Orlen (ropný a chemický průmysl),
- PGE Polska Grupa Energetyczna (energetika).

¹⁸⁷The wall street journal. *The wall street journal*. [online]. New York: The wall street journal. © 2015. [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://quotes.wsj.com/CZ/XPRA/TELEC/historical-prices>.

¹⁸⁸ Původní záměr bylo zpracovat ekonomická data jednotlivých odvětví (NACE) poskytnuté Eurostatem. Nicméně z důvodu nedostatku dat bylo přistoupeno k této analýze.

¹⁸⁹ Tržní kapitalizace vyjadřuje tržní hodnotu akciové společnosti. Je to celková tržní hodnota všech jí vydaných akcií.

¹⁹⁰ Původně byl záměr porovnávat více odvětví, nicméně opět z důvodu nedostatku dat (v tomto případě obchodovatelných firem na jednotlivých burzách, které si musí být podobné) nebylo možné rozšířit škálu odvětví.

Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski (PKO Bank Polski, PKO BP) – byla původně založená jako Poštovní spořitelna v roce 1919. Od roku 2004 se jedná o akciovou společnost, která obchoduje na Burze cenných papírů ve Varšavě. Jedná se o největší polskou banku. Od roku 2009 je prezidentem banky Zbigniew Jagiełło.

Powszechny Zakład Ubezpieczeń, PZU je akciovou společností zabývající se pojišťovnictvím v Polsku.

Orange (dříve *Idea*) – mobilní polská síť. Operátorem sítě je *Orange Polska*. Disponuje 27 miliony přidělených čísel a takřka 15 miliony klienty. *Polski Koncern Naftowy ORLEN S.A.* je polská petrochemická společnost. S obratem 107 mld. PLN je pak největší nejen v Polsku, ale v celé Visegrádské skupině. Kromě Polska působí v České republice, Německu a Litvě.

PGE Polska Grupa Energetyczna S.A. – poslední z předkládaných akciových společností, rovněž působí na Burze cenných papírů ve Varšavě. Tato skupina je největší skupinou v Polsku zabývající se výrobou elektřiny.

Pro Maďarsko byly do analýzy vybrány tyto společnosti¹⁹¹:

- OTP Bank (bankovníctví),
- CIG Pannonia Life Insurance Plc (pojišťovnictví),
- Magyar Telekom Nyrt. (telekomunikace),
- MOL (ropný a chemický průmysl).

OTP Bank je největší komerční banka v Maďarsku, která působí ve střední a východní Evropě. Banka poskytuje služby na více než 1000 pobočkách a má více než 10 milionů zákazníků v 8 zemích.

CIG Pannonia Life Insurance Plc. je maďarská mezinárodní pojišťovací a finanční společnost, která má sídlo v Budapešti. Hlavní business je především zaměřen na životní a neživotní pojištění.

Magyar Telekom Nyrt. (Magyar Telekom Távközlési Részvénytársaság – Hungarian Telekom Telecommunications Plc.) je největší maďarská telekomunikační společnost.

¹⁹¹ Odvětví maďarské energetiky nelze s ostatními státy porovnat, neboť na budapešťské burze není energetická firma. MVM Group (Magyar Villamos Művek Zártkörűen működő Részvénytársaság) je firma srovnatelná s ČEZ a PGE, nicméně není obchodovatelná a podnik je ze 100 % vlastněn státem.

MOL (celým názvem *Magyar Olaj – és Gázipari Részvénytársaság*) je maďarský ropný a plynárenský koncern. OL vznikl 1. října 1991 spojením devíti státem vlastněných společností, proto se někdy uvádí rok založení předchůdců. Až do roku 1996 byl MOL státním podnikem. Nyní je akciovou společností s mnoha vlastníky. Jedním z významných akcionářů je ruský Surgutněftgáz, který vlastní 21,2 % akcií.

Pro Českou republiku byly do analýzy vybrány tyto společnosti:

- Erste Group (bankovníctví),
- Vienna Insurance Group (pojišťovnictví),
- O2 Czech republic (telekomunikace),
- Unipetrol (ropný a chemický průmysl),
- ČEZ (energetika).

Erste Bank je obchodní banka operující ve střední Evropě se sídlem ve Vídni. Pobočky má v Bosně a Hercegovině, České republice (Česká spořitelna), Chorvatsku, Maďarsku, Rakousku, Rumunsku, Slovensku, Srbsku. Česká spořitelna je banka, která je počtem klientů největší bankou v Česku. Počet klientů banky je okolo 5,3 mil.

Vienna Insurance Group je pojišťovací skupina, mezi kterou se řadí především pojišťovna Kooperativa a.s. a je druhou největší pojišťovnou na českém trhu. Byla založena v roce 1991 jako první komerční pojišťovna na území bývalého Československa. Její podíl na celkovém předepsaném pojistném v ČR je 20,5 %.

O2 Czech Republic je firma patřící do investiční skupiny PPF. Je poskytovatelem kompletního spektra ICT služeb. V současnosti provozuje téměř osm milionů mobilních a pevných linek.

Unipetrol je akciová společnost, která se zabývá rafinérskou a petrochemickou výrobou a prodejem v České republice a středoevropském regionu. Patří mezi deset největších českých firem podle tržeb. Vznikla v roce 1994 a od roku 2004 je součástí skupiny PKN Orlen, která vlastní 63 % akcií ve společnosti.

ČEZ, a. s. je dominantní výrobce elektřiny v Česku a mateřská společnost skupiny ČEZ, která sdružuje dalších 120 společností. V rámci této skupiny ČEZ vyrábí, distribuuje a prodává elektřinu také v Polsku a několika balkánských státech. V roce 2012 byl druhou největší českou firmou podle tržeb a se zhruba 31 tisíci zaměstnanci je druhou největší českou firmou podle počtu zaměstnanců.

Tabulka 7. Přehled jednotlivých odvětví a zástupců v dané zemi

	Odvětví	ČR	PL	HU
1	Bankovníctví	ERSTE BANK	PKO	OTP
2	Pojišťovnictví	VIG	PZU	CIG
3	Telekomunikace	O2	OPL	M.TEL
4	Ropný a chemický průmysl	UNI	PKN	MOL
5	Energetika	ČEZ	PGE	-

Zdroj: vlastní zpracování

Postup výpočtu výnosu a rizika je obdobný, jako v předchozí kapitole. Nejprve byly vypočítány denní výnosy jednotlivých titulů, a to pomocí vzorce 2.4. Výsledkem je tedy výnos za dané časové období v %, který je možný mezi sebou porovnat. Aby byla komparace komplexní, je nutné zohlednit i tržní riziko (volatilitu) daného trhu. Tento ukazatel byl vypočítán z jednotlivých výnosů pomocí směrodatné odchylky (2.5). V MS Excel byla pro tento výpočet použita funkce *SMODCH*. Z důvodu porovnatelnosti všech titulů bylo nutné upravit časovou řadu na období Q4/2010 – 2013. Primárním důvodem byl fakt, že některé tituly nebyly v předchozím období obchodovány na burze.

Tabulka 8. Přehled jednotlivých výnosů dle odvětví

Rok	Výnosy														
	Bankovní sektor			Sektor Pojišťovací			Telekomunikace			Ropný a chemický sektor			Energetika		
	Erste Bank	PKO	OTP	VIG	PZU	CIG	O2	OPL	M.TEL	UNI	PKN	MOL	ČEZ	PGE	-
2010	11%	-11%	-13%	-1%	-8%	-17%	4%	-7%	-13%	0%	1%	8%	14%	1%	
2011	-61%	-23%	-38%	-17%	-12%	-27%	-5%	2%	-4%	-13%	-26%	-19%	-13%	-10%	
2012	69%	19%	28%	30%	43%	-53%	-12%	-41%	-28%	4%	50%	7%	-11%	-7%	
2013	19%	6%	-4%	-4%	3%	3%	-10%	-20%	-18%	-2%	-22%	-19%	-23%	-16%	
2010-2013	-14%	-13%	-29%	3%	18%	-72%	-22%	-46%	-47%	-14%	-9%	-27%	-30%	-28%	

Zdroj: vlastní zpracování

Výsledky odvětvové analýzy je možné zpozorovat z tabulky 3.6. V letech 2010 – 2013 bylo v rámci pozorovaných odvětví nejziskovější pojišťovací odvětví. Nejlépe se dařilo tomuto odvětví v Polsku (PZU) a to s výnosem 18 %, přičemž volatilita byla velmi nízká (1,5 %). Druhý nejziskovější sektor, i přestože na své hodnotě ztrácel, je sektor ropný a chemický. Nejlépe se tomuto sektoru opět dařilo v Polsku, kde je představitel daného odvětví PKN Orlen. Výnos ve sledovaném období byl -9 %, což je z porovnávaných zemí v daném odvětví nejlepší výkon. Hodnota rizika, která je viditelná z tabulky je 2,1 %. Na třetím místě se umístil bankovní sektor, který ztrácel na své hodnotě v rámci sledovaného období ve všech třech zemích. Nicméně, opět nejlépe obstál bankovní sektor v Polsku, který je představován bankou PKO, jejíž výnos byl -13 % a riziko bylo 1,7 %. Na čtvrtém místě se umístilo odvětví telekomunikace, které nedokázalo dosáhnout zisku ve sledovaném období. Nejlépe se dařilo tomuto odvětví v České republice, kde je tento sektor reprezentován společností O2. Výnos tohoto odvětví byl v daném období -22 % a s poměrně nízkým rizikem 1,4 %. Na posledním místě se umístilo odvětví energetiky, které silně ztrácelo na své hodnotě. Nicméně z důvodu nedostatku reprezentanta na maďarském trhu nelze k tomuto odvětví přistupovat komplexně.

Tabulka 9. Přehled jednotlivých hodnot rizika dle odvětví

Rok	Riziko														
	Bankovní sektor			Sektor Pojišťovací			Telekomunikace			Ropný a chemický sektor			Energetika		
	Erste Bank	PKO	OTP	VIG	PZU	CIG	O2	OPL	M.TEL	UNI	PKN	MOL	ČEZ	PGE	-
2010	1,94%	1,48%	2,19%	3,21%	1,20%	2,62%	0,86%	2,54%	1,24%	1,14%	1,72%	1,93%	1,13%	1,00%	
2011	3,1%	2,1%	3,1%	2,3%	1,6%	2,1%	1,3%	2,3%	1,5%	1,1%	2,4%	2,4%	1,6%	2,0%	
2012	2,6%	1,5%	2,2%	1,6%	1,4%	2,7%	1,2%	5,3%	1,6%	0,8%	1,8%	1,8%	1,2%	1,5%	
2013	2,0%	1,4%	1,9%	1,4%	1,6%	2,4%	1,8%	20,8%	1,5%	0,7%	1,9%	1,4%	1,6%	2,0%	
2010-2013	2,6%	1,7%	2,4%	1,9%	1,5%	2,4%	1,4%	12,1%	1,5%	0,9%	2,1%	1,9%	1,5%	1,8%	

Zdroj: vlastní zpracování

Podíváme-li se na tabulku 3.8, vidíme žebříček nejlepších firem (odvětví) seřazených dle výnosu. Jak bylo zmíněno výše, na prvním místě se ze všech odvětví umístil pojišťovací sektor. Zároveň lze konstatovat, že tento sektor je nejrentabilnější v Polsku. Na druhém místě se dle výnosu umístil pojišťovací sektor v České republice. Na třetím místě se umístil ropný a chemický průmysl opět v Polsku. Na čtvrtém (třetím) místě se umístil bankovní sektor v Polsku. Z výsledků analýzy lze tedy konstatovat, že v Polsku se jednotlivým odvětvím dařilo daleko lépe, než v ČR a Maďarsku, přičemž nejrentabilnější je odvětví pojišťovnictví.

Tabulka 10. Žebříček oborů dle výnosnosti

	Sektor	Země	Společnost	Výnos 2010-2013	Riziko 2010-2013
1	Pojišťovnictví	PL	PZU	18,3%	1,5%
2	Pojišťovnictví	ČR	VIG	3,0%	1,9%
3	Ropný a chemický průmysl	PL	PKN	-8,5%	2,1%
4	Bankovnictví	PL	PKO	-13,2%	1,7%
5	Ropný a chemický průmysl	ČR	UNI	-13,7%	0,9%
6	Bankovnictví	ČR	Erste Bank	-13,9%	2,6%
7	Telekomunikace	ČR	O2	-22,4%	1,4%
8	Ropný a chemický průmysl	HU	MOL	-26,5%	1,9%
9	Energetika	PL	PGE	-27,8%	1,8%
10	Bankovnictví	HU	OTP	-28,6%	2,4%
11	Energetika	ČR	ČEZ	-30,3%	1,5%
12	Telekomunikace	PL	OPL	-45,9%	12,1%
13	Telekomunikace	HU	M.TEL	-47,2%	1,5%
14	Pojišťovnictví	HU	CIG	-72,0%	2,4%
15	Energetika	HU	MVM	N/A	N/A

Zdroj: vlastní zpracování

5.4. Shrnutí

Tato podkapitola je zaměřena na vyhodnocení výsledku socioekonomické analýzy, analýzy burzovních indexů a odvětvové analýzy. Data pro jednotlivé analýzy byly čerpány především z portálu EUROSTAT a internetových stránek jednotlivých burz. K výpočtu byl použit software Microsoft Office Excel 2007. Analýzy byly provedeny především na základě dvou kritérií. Jedním z nich bylo vymezení časové řady, která byla nastavena na období 2006-2013. Důvodem bylo zachycení finanční krize. Dalším kritériem bylo teritoriální hledisko, kde byla posuzována tři teritoria (Polsko, Maďarsko, ČR) a tato teritoria byla srovnána mezi sebou navzájem a dále byla porovnána s benchmarkem, což byl zpravidla průměr zemí Evropské unie.

Jedním z cílů diplomové práce bylo stanovení nejrentabilnější odvětví v daných zemích. Na základě odvětvové analýzy bylo zjištěno, že nejrentabilnější odvětví ve sledovaném období 2010-2013 bylo odvětví pojišťovnictví. V analýze byla dále sledována tato odvětví: bankovní, telekomunikace, ropný a chemický průmysl, energetika. Nejlépe se tomuto odvětví dařilo v Polsku, kde byl výnos tohoto odvětví ve sledovaném období 18,3 %, s poměrně nízkým rizikem (1,5 %). Druhým nejziskovějším sektorem v rámci analýzy byl ve sledovaném období sektor ropný a chemický. Nejlépe se tomuto sektoru dařilo v Polsku, kde je reprezentantem daného odvětví společnost PKN Orlen. Třetím nejziskovějším sektorem ve sledovaném období byl sektor bankovní, přičemž nejlépe se tomuto odvětví dařilo opět v Polsku, kde je představitelem daného odvětví společnost PKO, která je veřejně obchodována na Varšavské burze. V rámci odvětvové analýzy byly tedy stanoveny tři nejziskovější sektory v daných ekonomikách, přičemž nejlépe se těmto sektorům dařilo v Polsku.

Tomu přispívají i závěry z analýzy burzovních indexů (viz. Kap. 3.2). V rámci této analýzy byly porovnány burzovní indexy jednotlivých ekonomik a nejlépe se dařilo burzovnímu indexu WIG20, který reprezentuje polský trh. V rámci období 2006 – 2013 všechny burzovní indexy, tedy představitele jednotlivých ekonomik, měly klesající trend. Situace byla obdobná v celé Evropě, kdy výnos indexu EURONEXT100 (benchmark) ve sledované období byl -1 % a volatilita indexu byla 1,45 %. V Polsku byl výnos indexu -11 %, což je v rámci jednotlivých ekonomik nejlepší výsledek.

Polsku nahrávají i výsledky ze socioekonomické analýzy. Ve sledovaném období lze vidět rapidní růst hrubého domácího produktu na obyvatele. Tomu přispívá i poměrně nízká nezaměstnanost, která byla v roce 2013 pod evropským průměrem. Podíváme-li se na státní

zadlužení, tak podíl veřejného dluhu na HDP je v Polsku asi 57,5 %, což odpovídá všeobecnému stavu i v rozvinutých ekonomikách. Lze tedy konstatovat, že v Polsku nehrozí riziko zestátnění a nepředpokládá se zvyšování daní. Dále bylo zjištěno, že obyvatelé a podnikatelé v Polsku platí nejnižší daně v rámci porovnávaných zemích. Hodnota daňové kvóty je 20,1 %, přičemž evropský průměr je 35,5 %. Kurz polského zlotého se ke konci roku 2013 vyvíjel příznivě pro polský lid, neboť polský zlotý mírně posiloval a hodnota kurzu šla dolů. Pro polské importéry a obyvatele to byl příznivý trend. Naopak pro exportéry a zahraniční turisty to byl trend opačný.

Z výše zmíněných aspektů lze stanovit závěr, že nejrentabilnější odvětví, je odvětví pojišťovnictví, dále ropný a chemický průmysl a nakonec odvětví bankovníctví. Nejvhodnější je podnikat nebo investovat do těchto odvětví v Polsku, neboť tato odvětví jsou zde nejvýnosnější v rámci pozorovaných zemí. Dále tomu přispívá rostoucí ekonomika, poměrně nízká nezaměstnanost, nízké daňové zatížení a nízké riziko státního bankrotu, resp. zestátnění soukromých firem.

6. Závěr

Prvním z cílů diplomové práce bylo komplexní zachycení historických i obchodních vztahů vybraných zemí střední Evropy. Ze všech tří uvedených variant bilaterální spolupráce lze vypozařovat velmi dobré a přátelské vztahy, které se zakládají na takřka tisícileté minulosti. Ačkoliv vzájemná historie všech států byla ovlivněna jak spojenectvím, tak rivalitou, současnost ukázala, že polsko-mařarské a polsko-české vztahy nelze chápat jako vzpomínku na minulá přátelství, ale přátelství, která se v mnoha podobách projevují dodnes. K výraznému zlepšení vztahů mezi Mařarskem a Českou republikou přispělo rozdělení Československa v roce 1993, o vzrůstajících přátelských tendencích svědčí například rok od roku rostoucí vzájemná obchodní výměna.

Co se týče polsko-mařarských vztahů, již od středověku stály oba národy spolu i proti sobě, zásadní konflikt, který by však jejich vzájemnou sounáležitost zpřetrhal, najdeme jen těžko. Tradičně dobré vztahy si Polsko i Mařarsko udržely na rozdíl od Československa i po první světové válce, v době, kdy druhá polská republika usilovala o co největší území, Mařaři pomohli svému *bratrovi* v rodícím se válečném konfliktu se Sovětským svazem. Naopak Mařarsko, které stálo v odlišné roli nežli Polsko, muselo přijmout trianonské podmínky, které jsou dodnes řadou Mařarů vnímány jako národní tragédie. I zde se projevila vzájemná solidarita, když Polsko odmítlo tuto revizionistickou smlouvu signovat.

Taktěž soudobé události vyznívají pro polsko-mařarské přátelství v pozitivních barvách. Autoři všech předkládaných periodik se k mařarským událostem, jak těm aktuálním, tak i těm historickým, navracejí s pravidelností, a přestože velmi často nalezneme slova kritika, jsou vzápětí doprovázena omluvným gestem či neutralizací vyvstalého problému. Z hlediska výše uvedeného tedy beze sporu můžeme konstatovat, že fenomén polsko-mařarského přátelství není jen vžitou frází, ale především fungující skutečností.

Rovněž polsko-české přátelství je tradičně vnímáno v pozitivních intencích. Podobně jako u polsko-mařarských vztahů lze i v rámci této sousedské dvojce vypozařovat pradávnu historii sahající do středověku. Již od těchto dob se navíc utvářely národní stereotypy, které přežily jak válečné konflikty, tak i klidná období a s větší či menší mírou rezonují v obou zemích dodnes. Vzájemné vztahy byly narušeny klíčovými historickými událostmi hned dvakrát. Nejprve po první světové válce, kdy Polsko a Československo svedly boj o Těšínsko, který vyvrcholil sedmidenní válkou a na dlouhou dobu vzájemné vztahy ochladil, druhým významným momentem pak byl rok 1968 a pád vojsk Varšavské smlouvy, součástí

kteře bylo i vojsko Polské lidové republiky. Samotný Gomuřka patřil v roce 1968 k tvrdým zastáncům represí proti demokratickým silám a byl hlasitým kritikem československých změn, které hodnotil jako projevy kontrarevoluce či ideologického rozkladu. Ve strachu z možné československé nákazy započala polská strana s propagandistickou kampaní vůči Československu, během níž sdělovací prostředky využívaly právě tradiční stereotypy a předsudky vůči Čechům. Vyjma této oficiální rétoriky však z polské strany zaznívala slova solidarity představovaná heslem: *Celé Polsko čeká na Dubčeka!*. Obdobou československého Pražského jara byl polský březen 1968, společný tragický zážitek se pak v polovině 70. let stal východiskem spolupráce polské a české opozice.

Ačkoliv historické prožitky ze vzájemných konfliktů byly silné, v dnešním chápání se přetransformovaly spíše do jistého mementa, které je živé jak v Polsku, tak i České republice. I přes řadu předsudků a stereotypů je polsko-české přátelství silné, což dokazuje i polský tisk, který se české tématice věnuje prakticky na každodenní bázi.

Bilaterální vztahy mezi Maďarskem a Českou republikou jsou zejména z dnešního pohledu velmi rozmanité a tak jako výše uvedené polsko-české vztahy, i ony se zakládají na dávné minulosti. Vzájemné styky v oblasti politické, kulturní, hospodářské, společenské, ale také turistické, jsou uskutečňovány na denní bázi. Důležitou roli hrají partnerská města, která se starají o hlubší navázání kontaktů i lepší pochopení pro Čechy mnohdy exotické maďarské mentality. Výraznou roli hraje také turistický ruch, řada Čechů navštívuje Budapešť, maďarská lázeňská města či Balaton, naopak řada Maďarů zavítá do Prahy. Maďaři ctí českou literaturu, k jejich oblíbeným autorům patří Havel, Hrabal, Hašek, ale také režisér Menzel. A právě Švejkův humor a sarkasmus byl důležitým elementem v uplynulých staletích, neboť právě díky němu oba národy překlenuly bouři historických potyček, zejména pak v období po první světové válce, a začaly žít spolu bez hněvu a nenávisti. Vzhledem k tomu, že autorka podrobila zkoumání polská média, obraz maďarsko-českého přátelství se na jejich stránkách objevil pouze marginálně. Proto jsme se uchýlili k představení nejprezentovanějšího okruhu témat z pohledu námi představené problematiky.

Významná část práce byla věnována Radě vzájemné hospodářské pomoci, neboť všechny námi předkládané státy v ní, s počátečně rozdílnou mírou zainteresovanosti, kooperovaly. Jelikož prostor pro obchodní výměnu byl v tomto období vymezený hranicí Východu a Západu, vzájemná obchodní bilance mezi námi předkládanými státy byla logickým, a bohužel také ne zcela chtěným, východiskem. Komunistický systém zcela ignoroval přírodní bohatství zemí východního bloku, které tradičně určovalo charakter zemědělství

i průmyslu. Z tradičně agrárních zemí, zejména pak Polska a Maďarska, se tak staly země s dominancí těžkého, zvláště pak zbrojního průmyslu. Vzhledem k surovinové absenci přírodních zdrojů na území jednotlivých států docházelo k navyšování dluhové spirály prakticky u všech zemí, nejvíce pak u Maďarska. Přesto si Maďarsko a částečně i Polsko udržely soukromý sektor, který naopak v Československu zcela vymizel. Období komunismu je spjaté s mnoha význačnými historickými milníky, zejména pak rokem 1956, který se dle varšavského expresu udál nejprve v Polsku a následně pak v Maďarsku. Československou obdobu představovalo Pražské jaro s obdobně tragickým koncem v roce 1968. Vztahy mezi zeměmi ochladil v této éře zejména vpád vojsk Varšavské smlouvy do Československa, mezi kterým figurovala i vojska Polské a Maďarské lidové republiky. Události na poli ekonomickém i společenském se však zejména v poslední dekádě komunistického režimu ukázaly jako neudržitelné, o čemž svědčí i revoluční rok 1989, kdy došlo k pádu komunistického režimu, a země se vydaly vstříc nové dějinné epoše.

Tu můžeme vnímat i prostřednictvím Visegrádské platformy, která na rozdíl od RVHP fungovala a funguje na čistě demokratických principech. Jejím vzniku původně politici nevěnovali výhradní pozornost a své hospodářské i kulturní zájmy upínali spíše k neprobádanému západu. Soudobé události však přiměly politiky k obratu, který vedl k vytvoření společného integračního uskupení – Visegrádské trojky, po rozpadu Československa pak Visegrádské čtyřky. Státy mezi sebou uzavíraly řadu dohod, jejich cílem však bylo plně se začlenit do fungujícího západního světa. V roce 1998 tak Polsko, Maďarsko a Česká republika vstoupily do NATO a o šest let později i do Evropské unie.

Druhá část práce byla věnována socioekonomické analýze. Ta byla provedena na základě teritoriální a časové vymezenosti. Co se týče teritoria, to navazovalo na výše uchopenou koncepci střední Evropy, vyjma Slovenska, časová osa pak byla zvolena od let 2006-2013, neboť toto období pojmullo i období finanční krize. Vzhledem k tomu, že ekonomická část byla zpracovávána již v průběhu roku 2014, jako konečný rok byl zvolen rok 2013, a to z důvodu dostupnosti všech potřebných dat. Postupně jsme se seznámili s vývojem nezaměstnanosti, která byla ve sledovaném období nejnižší v České republice. Vývoj, stejně jako dopady nezaměstnanosti, jsou pak oblíbeným a aktuálním tématem vybraných periodik, o čemž svědčí i četnost použitých článků. *Gazeta Wyborcza*, *Rzeczpospolita*, *Wprost* i *Polityka* se ve svých člancích věnovaly i dalším socioekonomickým ukazatelům, vzhledem k jejich vymezenosti se na konkrétní poukázání hodnot autorka tyto články k dalším podkapitolám zařadila pouze okrajově, nebo nebyly zařazeny vůbec.

Česká republika vyjma nejnižší nezaměstnanost zaznamenala nejlepší hodnoty, i co se týče HDP na jednoho obyvatele. Inflace v jednotlivých zemích za sledované období značně kolísala a největší výkyvy můžeme sledovat jak v období finanční krize, tak i v posledním námi sledovaném roce. Ačkoliv nejnižší inflaci sledujeme opět v České republice, i ta byla, podobně jako v Polsku i Maďarsku, nad průměrem EU28. Další kapitoly pak přiblížily vývoj daňového zatížení, veřejného dluhu, měnového sektoru i centrální banky. Vývoj všech výše uvedených socioekonomických ukazatelů nám pomohl stanovit nejrentabilnější odvětví, které je představováno polským pojišťovnictvím.

Autorka tak prostřednictvím šesti kapitol propojila jak vzájemnou historii kooperačních i bilaterálních vztahů Polska, Maďarska i České republiky, tak i vývoj ekonomických vztahů s důrazem na obchodní výměnu a vzájemné investice.

Vzhledem k tomu, že již od pradávna k hlavním cílům obchodní výměny patřilo zbohatnutí, zaměřili jsme proto v druhé části na hledání nejrentabilnějšího odvětví.

Předkládaná práce může posloužit mnohým investorům či podnikatelům při jejich budoucím výběru země, kde chtějí své *know-how* zúročit. Sonda do tisíciletých bilaterálních vztahů je pak náležitým dokladem toho, že vzájemná obchodní výměna je opřená o tradice, porozumění i funkčnost.

Seznam pramenů a sekundární literatury

Sekundární literatura

Knižní zdroje

MOULIS, Vladislav, VALENTA, Jaroslav a VYKOUKAL, Jiří. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Vyd. 1. Ostrava: Amosium servis, 1991. 372 s. ISBN 80-85498-01-4

VYKOUKAL, Jiří, TEJCHMAN, Miroslav a LITERA, Bohuslav. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. 860 s. Historická řada. ISBN 80-85983-82-6.

LUKÁŠEK, Libor. *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1859-3

ŘEZNÍK, Miloš. *Polsko*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 228 s. Stručná historie států; sv. 4. ISBN 80-7277-129-9.

PODGÓRZAŃSKA, Renata, ed. *Polityka zagraniczna Polski w warunkach czlonkostwa w Unii Europejskiej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009. 275 s. Meandry współczesnej polityki. ISBN 978-83-7611-392-0.

FRAIT, Jan a kol. *Makroekonomie*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita, 1996. x. ISBN 80-7078-296-X.

ŽÍDEK, Libor. *Transformace české ekonomiky: 1989-2004*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2006. ix, 304 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 80-7179-922-X.

Odborná periodika a sborníky

Staňkovský, Jan. Problémy transformace východní Evropy. *Mezinárodní vztahy*[online]. 1992, vol 27, no. 4, str. 10.

Baron, Roman. Čech v polském zrcadle, Polák v zrcadle českém. *Listy. Dvuměsíčník pro kulturu a dialog*. 2009, no. 5.

Friedl, Jiří. Stosunki między Polską a Czeschosłowacją w latach 1918-1989. *Wiadomości historyczne*[online]. 2010, no.4.

Skodlarski, Janusz. Polsko-československé hospodářské vztahy v letech 1945-1949. In: *Acta oeconomica pragensia. Vědecký sborník vysoké školy ekonomické v Praze. Z hospodářských a sociálních dějin Československa 1919-1992. K 80. výročí vzniku ČR / Praha : Vysoká škola ekonomická v Praha 6, č. 5, (1998,)*

Kořalková, Květa. O zrodu československo-polského spojeneckého svazu. *Mezinárodní vztahy* [online]. 1967, Vol. 2, No 1

Holubec, Stanislav. Společné vývojové tendence středoevropského regionu jako předmět historické sociologie. In. *Historická sociologie*[online]. 2012, no. 1-2,

PRAŽÁK, Richard. Komenský a Maďaři. In: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 1975

ROMPORTLOVÁ, Marta. Obchodně politické vztahy a výměna zboží mezi ČSR a Maďarskem v letech 1927-1935. In: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 1975

BELKA, Marek. Poučení z polské transformace. *Finance a úvěr*. Praha: Karlova univerzita. 2001, roč.51, 217-233. ISSN 0015-1920

The wall street journal. *The wall street journal*. [online]. New York: The wall street journal. © 2015.

Prameny

Deklarace o spolupráci České a Slovenské Federativní republiky, Polské republiky a Maďarské republiky na cestě evropské integrace

Česká spořitelna. Visegrádská čtyřka – 10 let členství v EU. *Česká spořitelna* [online]. Praha: Česká spořitelna, © 2014

MARTON, Péter. A Central/Eastern European international society? In: *European International Studies Association*[online].

Erstegroup. Visegrádská čtyřka 10 let členem EU. *Erstegroup*. [online]. Erste Group Bank AG © 2015

Hungary. Współpraca gospodarcza. *Hungary* [online]

HAMATOVÁ, Kateřina. „Polák a Maďar, dva bratři v šavli i ve sklenici“. In: *Demokratický střed* [online]. 5. května 2014[vid. 21. 4. 2015].

Oddělení propagace obchodu a investic v Praze: Velvyslanectví Polské republiky v Praze [online]. © 2008-2013

Česko-polská obchodní komora. Partner mezinárodního byznysu. *Česko-polská obchodní komora*[online]. Ostrava: Česko-polská obchodní komora, © 2008

Velvyslanectví České republiky v Budapešti. Stručné dějiny česko-maďarských vztahů. *Velvyslanectví České republiky v Budapešti*[online]

TOMŠÍK, Vladimír. *Komparace makroekonomického vývoje transformačních ekonomik - České republiky, Maďarska a Polska s důrazem na vývoj zahraničního obchodu a platebních bilancí* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR projekt Sociální trendy, 1997, 66 s

Český statistický úřad. Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS – Metodika. *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad

Inflace .*www.cnb.cz.*[online]

EUROSTAT

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Česká spořitelna. Průvodce podnikáním v zahraničí-country report Maďarsko. *Česká spořitelna* [online]. Praha: Česká spořitelna, © 2014

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

STRUKTURÁLNÍ FONDY EU. *Strukturální fondy EU.* [online]. Strukturální fondy EU ©2012

ZWIĄZEK BANKÓW POLSKICH

MINISTERSTWO SKARBU PAŃSTWA

CUPALOVÁ, Marcela. Dopady světové ekonomické krize na veřejné rozpočty v zemích EU a vývoj českých veřejných financí. In: *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky.* [online]. Praha: Parlamentní institut, září 2009.

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA

Internetové zdroje

www.rezonance.cz

www.totalita.cz

www.exporter.pl

www.businessinfo.cz

www.edu.uhk.cz

www.czech-ba.cz

www.penize.cz

www.rynekpracy.org

www.patria.cz

www.kurzy.cz

www.sacr.sk

www.heritage.org

http://bse.hu/topmenu/trading_data/stat_hist_download/trading_summ_pages_dir.html

<https://www.pse.cz/dokument.aspx?k=Burzovni-Indexy>

<http://wyborcza.biz/Gieldy/0,116986,10108907,,,WIG20,2006-01-01,2015-04-18,91.html>

<http://finance.yahoo.com/q?s=%5EN100>

Polská periodika

Gazeta Wyborcza

Rzeczpospolita

Wprost

Polityka

Česká periodika

Hospodářské noviny

Finanční noviny

Bakalářské a diplomové práce

PUKKEL, Emese. *Magyar-Lengyel gazdasági, kereskedelmi kapcsolatok fejlődése, különös tekintettel a borkereskedelemre.* Budapest, 2008. Budapesti Gazdasági Főiskola, Külkereskedelmi Főiskolai Kar.

PETŐVÁRI, László. *Magyar-lengyel nemzetközi kapcsolatok a huszadik században, Történelmi, politikai, gazdasági és társadalmi együttműködések, eltérő és párhuzamos megoldások az első világháborútól a Visegrádi Szerződésig,* Budapest, 2011. Nemzetközi tanulmányok. Budapesti Gazdasági Főiskola, Külkereskedelmi Főiskolai Kar.

KOUDAR, Jiří. *Visegrádská skupina po vstupu jejích členů do Evropské unie.* Brno, 2012. Magisterská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií.

APOLENÁŘ, Jaroslav. *Polsko-maďarské přátelství v současném polském tisku.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra ruských a východoevropských studií, 2011. 84 s. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc

PÁTKOVÁ, Zuzana. *Srovnání míry nezaměstnanosti ve vybraných zemích EU.* Brno, 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta

Televizní zdroje:

Ta naše povaha česká, epizoda Češi očima Poláků, Poláci očima Čechů. TV, ČT 1, 2008.